

EMPRESA I DRETS HUMANS

PER A LA COHERÈNCIA DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

Instrumentos i mecanismes de compliment efectiu de Drets Humans

Olga Cebada Almodóvar

Autoria: Olga Cebada Almodóvar
Revisió: Laura Fontana Sierra
Disseny de portada: Vanessa Escuer Ventura
Foto de portada: Pexels

1ª edició: 2023

Edició: **alterNativa Intercanvi amb Pobles Indígenes**

Erasme de Janer, 8, entresol 1ª
08001 - Barcelona

alternativa@alternativa-ong.org
www.alternativa-ong.org

Aquest treball està registrat sota la llicència Creative Commons
Reconeixement - No Comercial - No Obres Derivades 2.5

Aquest treball es pot copiar, distribuir, i comunicar públicament, sempre que sigui
per a fins no comercials i que es reconegui la seva autoria i edició.

Impressió: Descontrol editorial
ISBN: 978-84-18256-90-5
Imprès en paper reciclat 100%

© Text: Olga Cebada Almodóvar
© Edició: alterNativa Intercanvi amb Pobles Indígenes

Amb el suport de:

Aquest material ha estat elaborat en el marc d'un projecte cofinançat per l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, la qual no és responsable del seu contingut.

Estic convençut que, si volem ser a la banda correcta de la revolució mundial, com a nació hem de passar per una revolució radical de valors. Hem de començar a passar ràpidament d'una societat orientada cap a les coses a una societat orientada cap a les persones. Quan les màquines i els ordinadors, els fins de lucre i els drets de propietat es consideren més importants que les persones, els grans trigèmings anomenats racisme, materialisme extrem i militarisme no poden ser vençuts.

Martin Luther King. 4 d' abril de 1967

Més enllà del Vietnam: un temps per a trencar el silenci.

Index

INTRODUCCIÓ	9
I. EMPRESES TRANSNACIONALS I DRETS HUMANS.....	13
1_ Barreres d'accés a la justícia	17
2_ De la diligència deguda al compliment efectiu de Drets Humans....	32
3_ Doctrines jurídiques sobre empreses i Drets Humans	39
II. INSTRUMENTS I MECANISMES D'EMPRESES I DRETS HUMANS ...	47
1_ Mecanismes extra judicials	49
2_ Mecanismes quasi-judicials.....	57
3_ Mecanismes judicials.....	73
III. EMPRESES I DRETS HUMANS A L'ESTAT ESPANYOL	135
1_ Mecanismes extrajudicials.....	136
2_ Mecanismes judicials	145
IV. EMPRESES I DRETS HUMANS A CATALUNYA.....	165
CONCLUSIONS	183
BIBLIOGRAFIA.....	187

INTRODUCCIÓ

Que els Drets Humans són un principi social inqüestionable en les societats democràtiques sembla ben evident des de l'esfera pública, tal com reconeixen els agents polítics i socials. El que no és tan evident és que els Drets Humans apel·len a normes de conducta que els doten de contingut i els fan efectius, constituint un àmbit d'obligat compliment pel conjunt de la societat i també per l'esfera privada.

I si bé en la doctrina internacional dels Drets Humans, els drets civils i polítics s'han erigit com el nucli central dels Drets Humans, cal considerar com l'evolució de les darreres dècades ha portat a considerar els drets econòmics, socials, culturals i part fonamental dels Drets Humans. I recentment en l'actual context global d'emergència climàtica no podem eludir els drets ambientals o el dret a l'aigua com una prioritat en les agendes globals.

La maximització del benefici econòmic amb la que actuen empreses i corporacions transnacionals, sense incorporar els costos socials i ambientals de tota la cadena de valor, alimenta la seva voracitat. Una voracitat que deixa anualment milers de persones en situació d'exclusió social, i que exhaurixen els recursos naturals per a generacions presents i futures, vulnerant els Drets Humans més bàsics i universals de forma opaca e impune deixant a voluntat de l'empresa aplicar una política de responsabilitat social com a element d'imatge.

Per fer front a la impunitat, el desequilibri de poder i la captura corporativa amb la que actuen les empreses transnacionals dins l'escenari global, institucions internacionals i poders públics compten amb una trajectòria d'articulació, desplegament normatiu i creació de mecanismes per fer efectius els Drets Humans específicament pels actors econòmics.

Aquest és el nucli central que volem abordar amb aquesta publicació. Des d'un enfoc multinivell i segons el caràcter vinculant dels mecanismes,

hem recollit diferents instruments que poden ser apel·lats per persones i comunitats afectades a fi de fer efectius els Drets Humans reconeguts per la comunitat internacional. Partint de la diversitat dels organismes i les institucions impulsores, i atenent també al tipus i eficàcia de l'instrument, hem intentat fer una classificació que permeti aportar una mica de claredat en aquest gran marc fragmentat i desigual de recursos disponibles.

En un primer capítol hem abordat la vulneració de Drets Humans per part de les empreses identificant el desequilibri de poders i les barreres d'accés a la justícia que ens porta a remarcar la necessitat de traspassar el marc de la diligència deguda per abordar el compliment efectiu de drets.

En un segon capítol passem a abordar la gran diversitat d'instruments i mecanismes disponibles segons el seu nivell de vinculació i eficàcia impulsats tant des d'institucions públiques com privades. Així tindrem els mecanismes no judicials que entren en l'àmbit de la voluntarietat de la empresa i que no tenen efectes jurídics vinculants. Descriuim els instruments que des de organismes econòmics multilaterals o inclús institucions internacionals s'emmarquen dins la responsabilitat social empresarial i estan orientats a la mediació entre les parts, com el mecanisme de queixa del Banc Mundial o els Punts Nacionals de Contacte. En un segon grup abordem els mecanismes quasi-judicials que malgrat no tenen conseqüències jurídiques vinculants tenen impacte polític i econòmic apreciable i són considerats de rellevància davant organismes judicials com els Informes dels Relators de Nacions Unides, Resolucions del Parlament Europeu o Dictàmens de les Institucions Nacionals de Drets Humans. I finalment els mecanismes judicials on es remeten denúncies que són acceptades pels tribunals competents com la Cort Interamericana de Drets Humans, o el Tribunal Europeu de Drets Humans. Paral·lelament dins de cada secció hem desglossat els mecanismes pel nivell de competència. Primerament hem exposat els mecanismes internacionals, seguint pels de caràcter regional, estatal i subestatal.

El tercer capítol es centra en els mecanismes d'empreses i Drets Humans a l'estat espanyol com a marc de jurisdicció nacional per posar de relleu el marc de drets ratificat. Valorem la implementació i nivell d'eficàcia del Punt Nacional de Contacte o la proposta de Llei espanyola de diligència deguda. I analitzem específicament la Llei de contractes del sector públic per la seva rellevància sobre la diligència deguda de l'administració pública en el compliment de Drets Humans.

I al capítol final abordem instruments i mecanismes disponibles a Catalunya que tant el govern de la Generalitat com l'administració municipal i supramunicipal està implementant i afecten tant a les empreses que operen a casa nostra com a les empreses catalanes que operen a l'exterior.

Amb tot, cal fer varies consideracions importants. La primera és que hem inclòs també mecanismes o instruments que a dia d'avui no són encara una realitat. És el cas de l'Instrument internacional jurídicament vinculant sobre empreses i Drets Humans que està en procés de negociació; com també el Tribunal Internacional d'empreses i Drets Humans, que és una demanda de la societat civil. Però hem considerat important deixar constància de les aportacions que s'estan treballant avui dia i que dibuixen l'escenari dels propers anys perquè, més enllà d'una diligència deguda de les empreses, aquests instruments posen l'accent en el compliment efectiu de drets.

Una segona consideració és la inclusió de normatives i propostes legislatives nacionals que aborden directament la responsabilitat de les empreses en el compliment dels Drets Humans. I si bé algunes propostes parteixen de marcs normatius fora de la Unió i per tant no comparables, i algunes estan en procés de negociació com la pròpia Llei espanyola, ens ha semblat interessant poder tenir un panorama comparatiu del que s'està treballant actualment.

També hem considerat important posar el focus a casa nostra per fer emergir iniciatives e instruments que s'estan treballant de forma conjunta i articulada des de les organitzacions socials i l'àmbit acadèmic. Iniciatives que són encara desconegudes e inclús en procés de construcció com el Centre Català d'Empreses i Drets Humans, però que constitueixen instruments pioners e innovadors en el compliment efectiu de Drets Humans des de Catalunya al món. I En aquest sentit, remarcar les possibilitats que s'obren en el marc de la contractació pública amb l'aplicació de codis de conducta de Drets Humans i sostenibilitat per a les empreses. Mostrem així la possibilitat de mantenir un compromís real i ferm dels poders públics i el conjunt de l'administració en el seu deure de respectar, protegir, garantir el compliment efectiu dels Drets Humans.

Conscients de les limitacions que suposa no poder aprofundir en l'aplicació d'aquests instruments en casos concrets, esperem que aquesta publicació sigui d'utilitat per comunitats afectades, organitzacions i poders públics, a fi de contribuir a la coherència de la política pública catalana.

Barcelona, Octubre 2023

I. EMPRESSES TRANSNACIONALS I DRETS HUMANS

Que la emergència climàtica és un fet real e irreversible és palès per la comunitat científica i del tot inqüestionable, malgrat les campanyes negacionistes de *lobbies* empresarials al servei de la mercantilització de la natura. Un exemple ho trobem en el cas d'Exxon Mòbil, una de les principals empreses energètiques que es situava als anys 60 i 70 al capdavant dels avenços científics sobre escalfament global. Quan en un discurs públic del 1988 es va difondre la greu amenaça de l'escalfament global, l'empresa va detectar que afectaria als seus beneficis i va iniciar una estratègia negacionista adduint informes contradictoris i falta de certeses. Però el cert es que els seus propis científics confirmaven que allò era un desastre en potència.¹

Que l'activitat humana té una responsabilitat directa i creixent en la crisi climàtica global que posa en perill les condicions de vida també és innegable entre els pobles i comunitats que pateixen, i patim, les seves conseqüències. La desforestació de boscos tropicals que paralitzen la absorció de CO2 i destrueixen la biodiversitat de flora i fauna, la implantació a escala global de l'agroindústria de monocultius com la soja o la palma; els efectes contaminants de les indústries extractives de petroli i mineria sobre terres, cultius i aigües; o l'acaparament de terres, la contaminació de rius i destrucció d'ecosistemes a causa dels projectes hidroelèctrics són només alguns dels efectes de l'actual model neoliberal de creixement perpetu i maximització de beneficis a tota costa, a qualsevol preu. Així ho exemplifiquen els informes sobre Mediambient del PNUMA² que realitzen a nivell de país:

-
- 1 Conseqüències del capitalisme. Organitzar el descontentament i la resistència. Chomsky Waterstone. 2023.
 - 2 (MINISTERIO DE MEDIOAMBIENTE Y RECURSOS NATURALES., 2017)

A los problemas estructurales e históricos se debe incorporar acciones del actual modelo mundial de desarrollo capitalista basado en la acumulación por desposesión provocando impactos ambientales, sociales, económicos y políticos altamente nocivos debido a que su impulso lo favorece un Estado que vela por los intereses de los grupos de poder económico y estos tienen el control sobre los territorios, poblaciones y elementos naturales. En este sentido, el uso de proyectos extractivos –mineros- o agroindustriales –la palma africana o proyectos hidroeléctricos- necesitan de importantes extensiones de terreno y agua, lo que tiene como resultado la pérdida importante de cubierta boscosa, en ocasiones el desvío de ríos y contaminación de importantes recursos hídricos, todo lo cual deviene en pérdida de biodiversidad en flora y fauna. El aumento de proyectos mineros, agroindustriales e hidroeléctricos, también ha representado la pérdida de importantes extensiones de cultivos de subsistencia, provocando una mayor crisis alimentaria en el país, aunado los efectos de un calentamiento global que se puede resumir en sequías e inundaciones.

I que el marc socioeconòmic de producció i consum imposat pel model neoliberal a partir de la segona guerra mundial es basa en la explotació de recursos i persones, de territoris i pobles, opera en una estructura de desregulació estatal i impunitat que vulnera Drets Humans i ambientals en una nova era neocolonial; ho denuncien els moviments i organitzacions socials i ho constaten els informes internacionals sobre Drets Humans i ambientals.

La creciente competencia por los recursos naturales de los últimos decenios ha dado lugar a numerosos conflictos sociales y ambientales en todo el mundo...En un mundo globalizado, la búsqueda del crecimiento económico ha dado origen a un entorno neocolonial que exacerba los conflictos entre las comunidades y los agentes empresariales.... La corrupción y la impunidad también son la causa subyacente del creciente número de conflictos en torno a la explotación de los recursos naturales y los proyectos de desarrollo a gran escala, debido, en parte, a que la mayoría de esos proyectos exigen grandes inversiones finan-

*cieras, que pueden caer presas de la corrupción. En muchos casos de usurpación territorial, las empresas, las autoridades, los proveedores locales y a veces la delincuencia organizada se benefician de las lagunas existentes en las leyes que regulan estas prácticas.*³

Sobre la responsabilitat de les empreses transnacionals en la vulneració de Drets Humans i ambientals, el Parlament Europeu va emetre una Resolució el 2016⁴ on estableix clarament la preeminència dels Drets Humans a nivell mundial i reafirma la obligació de les empreses de respectar-los i el deure de les institucions i estats de garantir-los. Seguint els Principis Rectors sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans⁵ com a norma internacional, es fixa doncs com a prioritat establir mesures efectives per prevenir, protegir i reparar la vulneració de Drets Humans i ambientals per sobre dels interessos empresarials. Així mateix recorda que les empreses que vulnereu Drets Humans tenen una responsabilitat jurídica i moral i han de preveure una via de reparació que inclogui la restitució, indemnització, rehabilitació i garanties de no repetició. I finalment demana als Estats membres i sòcies internacionals adoptar mesures per garantir les vies judicials, administratives i legislatives per garantir a les víctimes l'accés a la justícia. Així mateix insta a la Comissió i als estats membres a garantir la coherència en les polítiques públiques a tots els nivells i en totes les institucions de la Unió, i en especial a la política comercial. A aquest respecte demana incloure disposicions en els tractats comercials sobre la responsabilitat de les empreses en cas de violacions de Drets Humans.

Amb tot són reiterats els informes de la Unió Europea que subratllen les vulneracions de Drets Humans per part del poder de les empreses transnacionals i les limitacions d'accés a la justícia per als pobles i comunitats afectades. Al seu informe de 2017⁶ destaca ja els obstacles que limiten l'accés a la justícia dels greus abusos de Drets Humans comesos per les

3 (ONU. ASAMBLEA GENERAL, 2016)

4 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2016)

5 (ONU, 2011)

6 (UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 2017)

empreses; i en un estudi elaborat el 2019 analitza les barreres d'accés a la justícia per violacions d'empreses en tercers països.⁷

També l'Informe 2016 de l'Alt Comissionat de Nacions Unides pels Drets Humans⁸ assenyala la deficiència del sistema d'accés i reparació per la violació de Drets Humans destacant que sovint les demandes no arriben a judici i que en els casos en que s'obté una reparació aquesta no és ni adequada, ni efectiva, ni ràpida, ni justa sobre el dany ocasionat. La situació s'agreuja encara més en nombrosos casos de sentències condemnatòries que avalen la protecció de Drets Humans i ambientals, però que malgrat tot les empreses no són obligades a paralitzar les seves accions. Es el cas de la Sentència de la Cort de Guatemala sobre la hidroelèctrica Renace en territori indígena q'eqchí, o les sentències dels tribunals italians en el cas Cordella.⁹ Assistim així a la impunitat d'empreses que perpetuen la vulneració flagrant de Drets Humans i ambientals i segueixen a més aprofundint i ampliant el dany ocasionat.

És important, doncs, partir de les barreres i limitacions de justícia que pateixen pobles i persones afectades per la vulneració de Drets Humans ocasionats per les empreses transnacionals, a fi d'evidenciar l'estructura d'interès, opacitat i corrupció en que es mou el poder corporatiu. Cal considerar, també, els instruments i mecanismes disponibles per afrontar la vulneració de Drets Humans i ambientals que han tingut èxit en la seva recerca de justícia, per tal d'aportar recursos a les víctimes i organitzacions que treballen en la defensa de Drets Humans. I finalment aportar elements per tal que administracions i poders públics actuïn amb coherència en amb el compliment efectiu dels Drets Humans i ambientals.

7 (UE. FUNDAMENTAL RIGHTS AGENCY, 2019)

8 (ONU. ALTO COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS, 2016)

9 (CEBADA, 2021; FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2020)

1_ Barreres d'accés a la justícia

Seguint els estàndards internacionals sobre empreses i Drets Humans ens basem en els tres pilars establerts als Principis Rectors sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans. Aquests principis establerts al 2005 a l'Informe elaborat pel Representant Especial sobre Empreses i Drets Humans de Nacions Unides, John Ruggie¹⁰ es basen en els instruments de drets internacionals dels Drets Humans i estableixen les obligacions dels estats com a subjectes de dret de limitar el poder corporatiu i garantir el compliment dels Drets Humans. Els pilars dels Principis Rectors adoptats per la comunitat internacional com un deure de Prevenir, Protegir i Reparar la vulneració de drets, implica que els estats han d'assegurar el seu compliment pel conjunt d'actors que operen al seu territori.¹¹ També les empreses, al conjunt de les seves operacions -en tots els territoris on opera- i al conjunt de les seves activitats- en tota la cadena de valor.

No obstant les empreses transnacionals han tingut un doble marc d'operacions: si per una banda les empreses matrius, normalment de països industrialitzats, han estat subjectes a una normativa estatal de control d'impactes ambientals i drets socials i laborals en compliment dels dret internacional; per l'altre, han intensificat la seva actuació a l'exterior en la recerca de matèries primeres o deslocalitzacions industrials en estats amb legislacions febles que no poden garantir el compliment dels acords internacionals en Drets Humans i ambientals.

Darrera d' una imatge corporativa de responsabilitat social i internacionalització exitosa sovint s'amaguen greus vulneracions de drets socials i ambientals de grans marques i empreses transnacionals a nivell extra-territorial. La proliferació de casos de violacions de drets col·lectius, i de desastres ambientals situen les empreses transnacionals al rerefons de nombrosos casos de conflictes armats i crisis humanitaris de gran escala

10 (ONU., 2005)

11 (ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS, 2012)

que constitueixen greus violacions de Drets Humans. Els greus impactes de les empreses transnacionals sobre pobles i territoris i la denúncia persistent de moviments i organitzacions socials han propiciat l'avenç polític-normatiu de l'agenda internacional en la matèria. Lamentablement hem d'esperar a casos com els de Rana Plaza a Bangladesh o dels Diamants de sang al Congo per tal que la classe política adopti la decisió de legislar, regular i prendre mesures per limitar la capacitat del poder corporatiu i sancionar la vulneració de Drets Humans.¹²

Amb tot, cal constatar els avenços dels darrers anys per tal de fer efectius els Drets Humans per part de les empreses. Així per exemple s'han anat desenvolupant a partir dels Principis rectors d'empreses i Drets Humans¹³ alguns reglaments específics de control d'activitat empresarial específica, com el tèxtil¹⁴ o la fusta¹⁵ o minerals¹⁶. I també s'ha estès àmpliament el marc de la diligència deguda obligatòria¹⁷ en Drets Humans per part de les empreses. La recent aprovació de la Unió Europea d'una Directiva sobre Diligència deguda i les negociacions d'un Tractat jurídicament vinculant¹⁸ sobre empreses i Drets Humans posen el focus en la responsabilitat d'estats i administracions pel compliment efectiu d'aquests marcs d'actuació. Tot i així, experts i organitzacions assenyalen les limitacions d'aquests instruments basats en la gestió del risc desviant l'objectiu final de compliment de Drets Humans internacionalment reconeguts. Per tant, és del tot necessari ressituar al centre de les actuacions empresarials el marc de Drets Humans que és, tal com estableix el principi *ergo-omnes*,¹⁹ d'obligat compliment per a tothom i a tot arreu. És responsabilitat d'estats i administracions el seu compliment

12 (FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2015), (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2016)

13 (ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS, 2011)

14 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2016)

15 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2010)

16 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2017; UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2004)

17 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2017)

18 (ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS, 2014), (UE. COMITÉ ECONÓMICO Y SOCIAL, 2019)

19 (BENAVIDES-CASALS, 2015)

efectiu, ja que del contrari estariem sent còmplices de les vulneracions tal com estableixen els especialistes.²⁰

Amb la finalitat de que els instruments i marcs normatius de compliment de Drets Humans siguin efectius revisem a continuació els obstacles i limitacions que suposa el desequilibri de poders entre les empreses transnacionals i els defensors i defensores de Drets Humans.

A) PREVENCIÓ I GARANTIES DE COMPLIMENT DE DRETS HUMANS

Un primer grup són els obstacles relatius al desequilibri de poders²¹ que limita la igualtat i el compliment efectiu de Drets Humans entre els quals destaquen els tractats de comerç i inversió²². Aquests actuen per sobre legislacions estatals protegint interessos corporatius per sobre els Drets Humans, la cooptació i corrupció de governs i funcionaris públics, l'entramat empresarial de societats pantalla, la doble actuació de les companyies en països d'origen i països on operen, o la maquinària jurídica-financera de les corporacions orientada a la opacitat i la ocultació de informació, que sovint es protegeix sota informació confidencial i secret empresarial.

Arquitectura jurídic-financera

Les corporacions transnacionals adopten una estructura jurídica-financera basada en una xarxa empresarial amb societats jurídiques diferenciades amb diferents graus d'influència exercida per l'empresa matriu sobre les seves filials, socis comercials, en empreses conjuntes o consorcis i altres estructures corporatives. Aquestes empreses que formen part d'un grup empresarial adopten una entitat jurídica diferenci-

20 (MARTÍN-ORTEGA, 2013)

21 (UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 2019)

22 Tal com defineix Guamán, un Tractat d'Inversió Bilateral TBI és un acord entre dos estats per garantir una relació comercial i garantir els fluxos d'inversió, assegurant el benefici i la protecció de l'inversionista. Les diferències es resolen per un mecanisme de resolució inversor-estat. Aquest sistema denominat ISDS permet als inversors demandar l'estat davant un tribunal privat d'arbitratge i eludir el sistema judicial estatal.

ada i es considera que tenen existència separada dels seus propietaris i administradors i es regeixen per la normativa del país de constitució. Això ha comportat una dificultat d'atribuir responsabilitat jurídica entre membres d'un mateix grup empresarial ja que es considerava que l'empresa matriu no era responsable de les accions u omissions de les seves empreses filials o subsidiàries. Les empreses pantalla i la trama jurídica-administrativa són un exemple de les estratègies de l'arquitectura empresarial al servei dels interessos corporatius per sobre el compliment del marc legal tant empresarial com social i ambiental.

Acords de comerç i inversió

La majoria d'acords de comerç i inversió es sustenten sobre els privilegis dels inversionistes per demandar l'estat en cas que no garanteixin la obtenció dels beneficis esperats. Aquests acords atorguen a més el dret de demandar l'estat en tribunals d'arbitratge privats establerts als acords bilaterals, multilaterals o als acords de lliure comerç a través d'un mecanisme denominat ISDS de resolució de diferències inversionista-estat. El poder corporatiu estableix amb els acords de comerç i inversió un mecanisme de control dels estats que no tenen la capacitat de fer valdre els Drets Humans i ambientals per sobre dels interessos econòmics. Estats amb estructures febles que alhora es veuen amenaçats per demandes milionàries que protegeixen la inversió de les empreses transnacionals.

Doble actuació empresarial

Una de les causes que fomenta aquest entramat corporatiu de les empreses transnacionals és que cada empresa respon jurídicament segons el territori on està constituïda. Així l'actuació d'empreses transnacionals a través d'empreses filials i subsidiàries en estats febles que no tenen regulació sòlida en matèria de Drets Humans i sostenibilitat ambiental, resulta una sortida directa per la evasió de la responsabilitat legal. Empreses matriu domiciliades en un estat de la Unió Europea tractaran de mantenir les seves obligacions fiscals, comercials, laborals, socials o ambientals que donin cobertura i reputació a la seves activitats empresarials; mentre les seves filials domiciliades en països del sud

global vulneren Drets Humans i ambientals emparats en una falta de legislació, o de mecanismes de control i sanció.

Opacitat

La complexitat d'aquestes estructures financeres està orientada a la ocultació d'informació i la opacitat en les operacions comercials. Especialment en projectes transnacionals resulta difícil identificar amb claredat els diferents actors que intervenen -bancs, corporacions internacionals, empreses filials, inversors internacionals, institucions financeres, etc.- i la cadena de responsabilitats vinculada. S'estableix així un vel corporatiu que dificulta la rendició de comptes sobre les violacions de Drets Humans dels megaprojectes.

Ocultació d'informació i elements probatoris

El secret empresarial, la confidencialitat o simplement la falta de transparència de les corporacions i empreses transnacionals són alguns dels arguments que no permeten accedir a la informació rellevant sobre l'actuació de les empreses. Tot i que les operacions comercials es protegeixen sota els estudis d'impacte i anàlisi de riscos, aquests es mantenen restringits tant per moltes autoritats locals i nacionals dels territoris on actuen les empreses, com per les organitzacions socials i comunitats afectades. I quan aquests són requerits es constata que no s'han aplicat els procediments establerts com per exemple consultes prèvies i consentiment de les comunitats afectades; que els informes de riscos no han tingut en compte els impactes socials i ambientals; o que no han estat realitzats per institucions u organismes independents i estan orientats pels interessos empresarials. A la pràctica és difícil per a les persones i pobles que reclamen justícia disposar d'elements probatoris sòlids i fiables. Elements que són del tot necessaris per sustentat les demandes de vulneració de drets i que sovint dilaten els processos judicials, o simplement les demandes no són admeses a tràmit.

Corrupció i cooptació de poders públics

Quan parlem del poder corporatiu de les empreses transnacionals fem pales del poder que exerceixen a través dels megaprojectes, projectes de desenvolupament a gran escala. Sovint vinculants a sectors d'infraestructures, energètics o de telecomunicacions, aquests són considerats projectes estratègics que requereixen gran inversió econòmica i participació estatal. Parlem de megaprojectes on l'administració i els poders locals tenen un pes determinant en les licitacions dels projectes i en la concessió de llicències operatives. En aquests estats, el poder polític i l'administració pública, els tribunals i els mitjans de comunicació estan subjectes a pressions, suborns i cooptació per evadir les obligacions establertes a les normatives nacionals e internacionals. Es genera i es manté al voltant d'aquests projectes una xarxa de corrupció organitzada on predominen els interessos econòmics amb complicitat dels sistema polític, mediàtic, jurídic, i policial.

Captura corporativa

Un altra estratègia per imposar els interessos del capital financer per sobre els Drets Humans i ambientals de pobles i territoris és el que es coneix com a captura corporativa de les institucions. La captura corporativa funciona quan els poders públics utilitzen els recursos públics i les forces estatals al servei d'interessos privats de les corporacions transnacionals. Així la captura corporativa ha fet que s'utilitzi la força policial e inclús l'exercit, per salvaguardar els interessos d'empreses privades. Es una evidència de l'aliança del sistema econòmic, polític i policial i respon als interessos dels estats per garantir la rendibilitat dels acords d'inversió promesos.

Vulneració de mecanismes de compliment efectiu de Drets Humans

Diverses guies i manuals per la responsabilitat social empresarial recomanen l'aplicació d'alguns mecanismes per complir amb la participació de les comunitats afectades per les activitats empresarials.²³ També en

23 (ONU, 2011), (ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS, 2012)

el marc de la diligència deguda es preveuen les consultes comunitàries com una via de participació que garanteix el compliment de Drets Humans per part de les empreses. No obstant, cal remarcar que més enllà d'una recomanació o d'un sistema de diligència deguda la Consulta Lliure Prèvia i Informada és un dret reconegut a nivell internacional en diferents instruments de dret. Específicament el Conveni 169OIT²⁴ estableix la consulta com un mecanisme d'obligat compliment a fi d'obtenir el consentiment, o no, per a les operacions empresarials en territoris indígenes. Donada la gran vinculació dels Pobles Indígenes amb els seus territoris que determinen els seus modes de vida i la necessitat que tenen les corporacions transnacionals dels recursos minerals, forestals, petrolers o de qualsevol altra mena, és necessari protegir especialment la decisió dels Pobles Indígenes sobre les seves terres i recursos. Així ho reconeixen el Conveni Internacional de la OIT i també la Declaració Universal sobre el Drets dels Pobles Indígenes de Nacions Unides.²⁵ Drets col·lectius d'autodeterminació dels Pobles Indígenes que el poder corporatiu vulnera sistemàticament usurpant territoris i recursos i provocant greus desastres ambientals que posen en risc la vida de generacions actuals i futures.

Criminalització, judicialització, difamació, amenaces i assassinat d'organitzacions, moviments, defensors i defensores de Drets Humans

La defensa de drets per part de comunitats i organitzacions socials comporta també la estigmatització dels processos socials. Campanyes de desprestigi, tergiversant la posició de pobles i comunitats en contra del desenvolupament, negant els Drets Humans d'associació, manifestació i llibertat d'expressió. Foros polítics de desprestigi, difamació mediàtica i criminalització i judicialització en litigis de represàlia, la intimidació, les amenaces i les agressions físiques i sexuals, la desaparició i l'assassinat són els condicionats físics psicològics i socials als que s'enfronten defensors i defensores que denuncien la vulneració de Drets

24 (ONU. OFICINA INTERNACIONAL DEL TRABAJO, 1989)

25 (ONU. ASAMBLEA GENERAL, 2007)

Humans i ambientals. Condicionants que persegueixen la desmobilització social i la paralització de processos d'accés a la justícia.

Impunitat

La doctrina del sistema jurídic internacional dels Drets Humans elaborada a partir de la Segona Guerra Mundial estableix els estats com a subjectes de dret internacional en les seves obligacions de protegir i garantir el compliment dels Drets Humans. Amb el procés de globalització neoliberal i la desregulació estatal es fa patent el poder de les corporacions transnacionals que superen inclús la capacitat dels estats on operen. Aquest marc on, per una banda, els estats ostenten la obligatorietat directa del compliment de drets i, per altra, deixen pas lliure a la privatització de serveis públics i la desregulació estatal, ha sustentat la impunitat del poder corporatiu transnacional. Un escenari d'impunitat on les empreses transaccionals han traslladat els costos socials i ambientals de les seves operacions als pobles i comunitats afectats i ha derivat les externalitats de la seva acció a l'estat. L'estat ha d'assumir la responsabilitat legal de la vulneració dels Drets Humans i ambientals mentre l'empresa segueix actuant al marge del dret internacional dels Drets Humans.

B) PROTECCIÓ DE DRETS I ACCÉS A LA JUSTÍCIA

Un segon grup el constitueixen barreres de protecció i accés a la justícia. La falta de protecció de Drets Humans davant el poder empresarial en legislacions febles o inexistents, la falta de vies processals com tribunals i mecanismes de Drets Humans, la falta d'informació o de representació legal, els costos dels processos i la falta de recursos per realitzar investigacions de delictes o la prolongació, paralització, o limb jurídic de processos llargs i costosos són algunes de les limitacions en la protecció dels Drets Humans reconeguts que passem a revisar.²⁶

26 (UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS , 2017),
(UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS , 2019)

Falta de legislacions socials i ambientals vigents

La demanda de casos als estats on operen les transnacionals constitueix la via nacional de litigi per a les víctimes, prèvia i necessària per accedir a la via internacional. Aquests estats amfitrions o host states difícilment responsabilitzen les empreses transnacionals pels impactes de les seves operacions que actuen emparats per acords comercials preferencials i per incentius a la inversió estrangera; on moltes vegades els propis estats participen en les operacions comercials amb l'atorgament de llicències extractives, cessió de territoris o manca control sobre legislacions laborals i ambientals vigents, i on són els principals interessats en l'explotació de recursos en els que basen les seves economies internes.

Denegació de a l'Estat amfitrió i dificultat per accedir a tribunals de l'estat d'origen

La manca d'independència del sistema judicial, un sistema de justícia poc desenvolupat sense recursos ni personal qualificat, manca de recursos per garantir protecció a les víctimes i problemes de corrupció interna són elements que acaben condicionant que les fiscalies nacionals no assumeixin els casos de vulneració de Drets Humans comesos per empreses transnacionals a la seva jurisdicció. Els demandants reclamen justícia davant els tribunals de l'estat d'origen o home State de l'empresa transnacional. I sovint es troben amb la dificultat d'establir responsabilitats de l'empresa matriu sobre filials, subcontractistes o la resta d'empreses que intervenen a la cadena de valor. Per eludir aquesta responsabilitat, habitualment els estats d'origen apliquen la doctrina del "fòrum non conveniens"²⁷, al·legant que una altra jurisdicció on opera l'empresa, i on es troben les víctimes, és més apropiada per jutjar el cas. Tot i que el tribunal de justícia europeu TJUE ha descartat aquesta doctrina contra demandats domiciliats a la UE, encara és aplicable per molts

27 Doctrina jurídica per la qual un tribunal s'inhibeix davant un cas en favor dels tribunals d'una altra jurisdicció per considerar més adequat portar el litigi en un altre Estat. Revisem aquesta doctrina en el següent capítol d'instruments i mecanismes.

Estats mentre no es consolidi l'instrument internacional jurídicament vinculant.

Fiscalia estatal amb recursos econòmics i humans insuficients

Com hem assenyalat els casos de violació de Drets Humans per corporacions transnacionals parteixen de la complexa estructura empresarial que no permet accedir de manera fàcil i efectiva a la informació necessària per investigar el cas per part de fiscalies estatals. Aquestes requereixen un esforç addicional per tenir accés a víctimes, proves, procediments específics i processos internacionals que sovint desco-neixen; i es preferible per moltes fiscalies dedicar temps i recursos a processos nacionals dels que tenen més familiaritat i coneixement.

Dificultat de representació legal

Una dificultat que sovint enfronten les víctimes en un procés de demanda un cop s'ha admès un cas pels òrgans competents és l'acompanyament jurídic necessari. Normalment aquests procediments són de gran complexitat requerint un assessorament jurídic especialitzat i amb experiència. A més, els judicis es poden allargar durant anys i són de resultat incert. Aquests factors determinen que pocs bufets i advocats estiguin disposats a assumir la representació legal d'aquests casos que no compten amb un fons garantit per sostenir tot el procés. S'afegeix a més la persecució, intimidació, amenaces i assassinats dels equips jurídics que acompanyen els processos de defensa de drets.

Exclusió de grups vulnerables

Grups tradicionalment exclosos del sistema de protecció estatal tenen especials dificultats de protecció jurídica. Grups com els Pobles Indígenes que han estat tradicionalment marginats, discriminats i exclosos dels sistemes d'educació, salut o justícia per citar només alguns, no gaudeixen del mateix nivell de protecció que la resta de grups socials, i en conseqüència, corren major risc de patir violacions i abusos, i sovint no poden accedir a la justícia. La falta de control i mecanismes de protecció dels seus drets específics constitueixen una gran esclletxa

on corporacions transnacionals operen amb total impunitat vulnerant Drets Humans i ambientals, a més dels drets civils i polítics col·lectius dels Pobles Indígenes.

Costos econòmics de reclamació

A l'hora de presentar una reclamació és freqüent que les víctimes desco-
negin els procediments tècnics i jurídics de reclamació que condicionen
tant la via de presentació com el procediment. Comptar amb suport
tècnic i legal és imprescindible per arribar a formular la queixa de forma
correcta per tal que sigui admissible davant els òrgans pertinents. A més
les queixes han d'anar acompanyades tant d' informes que justifiquin i
fonamentin la demanda com de proves tècniques que permetin exami-
nar el cas: Informes pericials, recerca i recollida de testimonis, anàlisis
mèdics, anàlisis d'impactes ambientals, etc. Si, a més, la reclamació es
formula davant un organisme internacional o instància estrangera és
fonamental comptar amb traductors i personal tècnic coneixedor dels
procediments específics. Per tot això presentar una reclamació repre-
senta un cost econòmic important en litigis que poden durar molts anys i
que, enfronten a més, l'amenaça de pagar els honoraris dels advocats de
la part demandada, en cas que no s'assoleixi el resultat esperat. Resultat
que sovint està emparat en el desequilibri de poder de les corporacions
transnacionals que compten amb bufets legals especialitzats, en el millor
dels casos, en evadir responsabilitats, refutar proves i allargar processos
que resulten insostenibles per a les víctimes. L'elevat cost econòmic de
presentació de queixes actua també com a element dissuasiu d'accés a
la justícia.

C) RECONeixEMENT DEL DANY, REPARACIÓ I GARANTIES DE NO REPETICIÓ

Un tercer grup el constitueixen obstacles relacionats amb el compliment
efectiu de Drets Humans i mecanismes de reparació eficaços. Aquí
considerem diversos elements com són l' exempció de responsabili-

tat empresarial, la dificultat probatòria del dany causat i, la limitació de mecanismes de sanció i reparació; entre d'altres.

Falta de responsabilitat directa de les empreses

Tradicionalment s'ha argumentat que les empreses no són titulars d'obligacions dins el sistema internacional de Drets Humans i, en conseqüència, no tenen responsabilitats legals sobre les actuacions que realitzen; sinó que aquestes recauen en l'estat. Així, nombroses demandes i reclamacions per abusos empresarials no impliquen un control i sanció per a les corporacions transnacionals i no comporten la reparació ni la garantia de no repetició. Actualment, la doctrina internacional en matèria d'empreses i Drets Humans ha adoptat els estàndards internacionals establerts als Principis Rectors on estableix la norma de la deguda diligència empresarial en la prevenció de la vulneració de drets. També algunes sentències importants de la Cort Interamericana reconeixen la responsabilitat de les empreses en la violació de Drets Humans i ambientals. No obstant, amb la fragmentació del sistema actual continua havent un buit interpretatiu pel que es fa del tot necessari un instrument internacional d'empreses i Drets Humans que estableixi de forma directa e inapel·lable la responsabilitat de les transnacionals sobre la violació de Drets Humans i ambientals.

Exempció de responsabilitat empresarial

Els projectes impulsats per les corporacions transnacionals que actuen a nivell global a través d'una arquitectura empresarial amb societats pantalla, empreses subsidiàries, o simplement partenariats publico-privats esdevenen un conjunt d'operacions empresarials de gran complexitat i opacitat. Això requereix fer una investigació a fons per tal de dirimir l'actuació de cada empresa que intervé en la cadena de valor del producte o servei final. Apareix aquí una dificultat per tal d'establir la traçabilitat de les operacions empresarials i determinar la responsabilitat de les corporacions transnacionals. Corporacions domiciliades en països del nord que sovint es desvinculen de la seva responsabilitat al·legant que les operacions realitzades en països del sud global, ja sigui extracció de

recursos o producció en origen, infraestructures o comercialització, han estat realitzades per altres companyies. Aquestes altres companyies acostumen a ser empreses subsidiàries del mateix grup empresarial o subcontractistes locals. En qualsevol cas no eximeix la corporació transnacional de la seva responsabilitat en tots els processos del be o servei final. Per determinar aquesta responsabilitat és fonamental establir la traçabilitat de les operacions de l'empresa i estendre la responsabilitat al llarg de tota la cadena de valor a les entitats i empreses connectades ja sigui a través de relacions contractuals o d'inversió.

Dificultat probatòria del dany causat

Un cop s'estableixen la empresa o empreses implicades en la vulneració de Drets Humans i ambientals, també resulta complex establir la relació de l'empresa amb el dany causat i establir la seva dimensió. Per exemple, resulta evident la relació entre la construcció d'una hidroelèctrica i la destrucció de flora, i fauna i la manca d'aigua per a la població local quan l'empresa s'escuda en un pla de reforestació. O difícilment qüestionable la falta de consentiment de la població local en el seu exercici del Dret a una *Consulta lliure prèvia i informada* quan l'empresa s'escuda en una enquesta comunitària.²⁸ Així mateix resulta difícil per a les víctimes demostrar la cadena d'impactes que poden ser a curt, mig i llarg termini. Un vessament petroler en un riu de la selva amazònica no és un impacte limitat únicament a un cabal d'aigua contaminat en un punt determinat, sinó que afecta a la manca d'aigua de boca, que s'estén a una contaminació aquífera de les terres, afecta a la mort de gran diversitat de plantes i animals de l'ecosistema de l'àrea, i en definitiva té una impacte integral en la salut, alimentació, sustentació econòmica; i condicions de vida de la població i del planeta.²⁹ I té un efecte global a mig i llarg termini, en tant que són els pobles i comunitats locals qui mantenen les condicions d'equilibri i cura del territori com un espai de vida per a les actuals i futures generacions. Els informes d'impacte ambiental del projectes empresarials requerits per a la obtenció de llicències, i finançats per

28 (CEBADA, 2021)

29 (GLOBAL WITNESS, 2019) (GLOBAL WITNESS, 2023)

les empreses interessades, obvien aquests aspectes assenyalats o directament alteren registres i indicadors per tal de adequar les operacions als estàndards establerts. I s'afegeix també la responsabilitat de les empreses d'auditoria i certificació, que sota un segell de bona actuació, eximeixen a les empreses transnacionals de la seva responsabilitat sobre el dany causat. No en va, organitzacions i defensors de drets humans reclamen l'aplicació dels estudis d'impacte sociocultural vinculats als projectes transnacionals.

Limitació de mecanismes de reparació

Els mecanismes de reparació estan contemplats a diversos instruments de protecció de Drets Humans, tant internacionals com nacionals, com el fons de reparació i costes de la Cort Interamericana de Drets Humans. També el principi de reparació està contemplat com un dels tres pilars fonamentals dels Principis Rectors de Nacions Unides sobre Empreses i Drets Humans: Protegir, Respectar i Reparar. Tot i que a nivell formal es consideren diversos mecanismes de reparació com la restitució integral, la rehabilitació i la garantia de no repetició, a la pràctica la reparació es vincula principalment a una indemnització econòmica.

Impossibilitat de restitució

La restitució de bens naturals, ecosistemes i medis de subsistència, continua sent un element complex d'aplicar i presenta grans limitacions per a les víctimes. Durant les darreres dècades les sentències internacionals han reconegut la vulneració de drets humans i ambientals per part de les empreses, imposant una sanció d'indemnització a les víctimes. Un exemple paradigmàtic és la Sentència de la Cort Interamericana de la Comunitat Indígena d'Awastingni contra l'Estat de Nicaragua,³⁰ on la Cort Interamericana reconeix la vulneració de drets humans i sentència a l'empresa a una indemnització a les víctimes aplicant el Fons de Costes

30 (CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS, 2001). La Cort va condemnar l'estat de Nicaragua perquè no va demarcar les terres comunals, ni va pendre mesures efectives per preservar les terres ancestrals i recursos naturals d'Awastingni així com per haver atorgat una concessió de terres sense el consentiment de la comunitat vulnerant el Conveni 169OIT sobre els drets de la comunitat a les seves terres i recursos.

i reparació. Tot i així, la indemnització econòmica, quan s'aplica, sovint és insuficient, no arriba a cobrir els danys materials ocasionats i difícilment cobreixen altres danys de difícil valoració econòmica. Parlem per exemple de desplaçaments forçats de comunitats afectades per projectes hidroelèctrics o extractius vinculades a un territori ancestral, de gran valor social, històric i espiritual per a les persones afectades. I no podem reduir a una mera qüestió econòmica vulneracions de drets que ocasionen danys irreparables que deixen forts impactes psicològics i socials en els afectats i les seves famílies i comunitats. Ens referim a tortures, desaparicions o assassinats de defensors i defensores. També resulta irreal la reparació dels efectes de vessaments petrolers, acaparament d'aigua, explotació minera, o desforestació que provoca impactes en cadena, irreparables e irreversibles com pèrdua de biodiversitat, contaminació, incendis, sequeres o inundacions, i que afecten a escala global al canvi climàtic.

A aquesta dificultat s'afegeix que les indemnitzacions econòmiques sovint comporten retirada de demandes iniciades per les víctimes i desvincular la responsabilitat entre les accions de l'empresa i el dany causat.³¹ La reparació difícilment cobreix el dany generat i les víctimes resten insatisfetes per les indemnitzacions econòmiques. Els pobles, organitzacions, defensors i defensores de Drets Humans no demanen "plata", tan sols demanen que es respectin els seus drets ja reconeguts. Busquen justícia i reclamen que la vulneració de drets no arribi a produir-se, al·legant que *¿acaso comemos plata?*.³² Per això posen l'accent en la prevenció i respecte del marc de drets adoptat per tal que constitueixi un veritable instrument de compliment efectiu de Drets Humans.

31 (FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2011),
(RODRIGUEZ-CARMONA & DE LUIS ROMERO, 2016)

32 (WAMAN WASI, 2006) *¿Acaso comemos plata?* Producció audiovisual que evidencia els greus impactes ambientals dels vessaments petrolers sobre la pèrdua irreparable dels ecosistemes de l'Amazonia peruana denunciant la inutilitat dels reparació econòmica en la desaparició dels sistemes de vida dels pobles amazònics. Es pot veure a la plataforma MiradaNativa <https://www.miradanativa.org/ca/blog/acaso-comemos-plata-catorze-any-despres>

Cal assenyalar que aquestes limitacions exposades constitueixen per sí mateixes objectius finals als que apunten els defensors i organitzacions de Drets Humans.³³ Es vol evidenciar la responsabilitat sobre els danys causats per la vulneració de drets posant l'accent en la prevenció, restitució i reparació; incorporant també garanties de no repetició. Això és especialment important perquè sovint quan es produeixen sentències condemnatòries, són assumides per les empreses com una partida més en el seu balanç de resultats i que difícilment ocasiona mesures correctores en els seus procediments d'actuació. Segueixen impunement reiterant la vulneració de drets humans i ambientals i aprofundint el dany causat.

2_ De la diligència deguda al compliment efectiu de Drets Humans

Les limitacions i barreres d'accés a la justícia assenyalades anteriorment evidencien que ens trobem davant un desequilibri de poder que dona lloc al que Ruggie denomina buit de governabilitat enfront el poder corporatiu.³⁴ Buit de governabilitat on les empreses transnacionals escapen amb massa freqüència al control regulador dels estats i que la societat civil organitzada ha denunciat com un objectiu impostergable e ineludible. És per aquest poder corporatiu que exerceixen principalment les empreses transnacionals, que la societat civil focalitza les seves accions de denúncia sobre la violació de Drets Humans als territoris on operen, i pel qual reclamen un instrument específic jurídicament vinculant sobre empreses transnacionals i Drets Humans. Del contrari s'estaria invisibilitzant el desequilibri de poder i la captura corporativa que mantenen les transnacionals i es diluiria la seva responsabilitat en el compliment efectiu dels Drets Humans i ambientals.³⁵

33 (ALIANZA POR EL TRATADO, 2016), (CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS, 2023), (FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2015)

34 (FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2011)

35 (CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS)

*Estas violencias del estado guatemalteco atentan contra la soberanía nacional, demostrándose un Estado ausente y débil ante la mayoría de la población, pero fuerte y lacayo en beneficio de los grupos de poder hegemónico. Si existieran cuerpos normativos eficientes, claros y transparentes en beneficio de las comunidades habría una pequeña fisura, pero el Estado a pesar de que constitucionalmente tiene la responsabilidad garantizar la vida, la seguridad, la integridad, la salud, el medio ambiente, es omiso e indiferente.*³⁶

Fruit de les denúncies reiterades de moviments i organitzacions socials la comunitat internacional ha anat consolidant el consens sobre la necessitat de limitar aquest poder corporatiu que vulnera Drets Humans i ambientals i que és, *de facto*, un dels principals obstacles a d'accés a la justícia i alhora reforçar el paper normatiu i de control que poden exercir els estats. Tal com assenyala Guamán:³⁷

El sistema de recursos en el plano estatal frente a las violaciones de derechos humanos es fragmentario, impredecible, a menudo ineficaz y frágil. Un sistema que no sólo falla a las víctimas, sino que también impide, como venimos señalando, la existencia de un campo de juego nivelado que asegure que la competencia entre las empresas se desarrolla en marcos normativos claros y con estándares mínimos compartidos.

Els debats sobre la qüestió han permès avançar significativament en aquest sentit durant els darrers anys.³⁸ Així, per exemple, es reconeix l'obligació de l'empresa de compliment de Drets Humans i ambientals per sobre dels acords de comerç i inversió.³⁹ Un altre punt clau és que la responsabilitat de l'empresa en el compliment de Drets Humans i ambi-

36 (PICON, 2019)

37 (GUAMÁN, A.; PRIETO, J., 2019)

38 (GÓMEZ-ISA, F., 2006) (GÓMEZ-ISA, 2015) (GUAMÁN, Diligencia debida en derechos humanos y empresas transnacionales: de la ley francesa a un instrumento internacional jurídicamente vinculante sobre empresas y derechos humanos, 2018), (MARTÍN-ORTEGA, 2013),

39 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2014) (ONU., 2005)

entals s'estén a tota la cadena de valor de les seves operacions. Inclou així les empreses vinculades ja siguin filials, subcontractistes, socis comercials o proveïdors, etc. I també s'estén la responsabilitat de l'empresa no només en la jurisdicció estatal on està domiciliada sinó també a nivell extraterritorial, en tots els països on opera.

Aquestes i altres qüestions estan avui dia en ple desenvolupament normatiu a nivell internacional amb la negociació d'un Instrument Internacional Jurídicament Vinculant sobre Empreses i Drets Humans que permeti aglutinar les diferents normatives existents e instruments d'empreses i Drets Humans i establir mecanismes pel seu compliment efectiu. S'espera així superar la fragmentació i fragilitat del sistema actual i comptar també amb un instrument d'aplicació directa i mecanismes eficaços de control i sanció pel compliment efectiu de drets per part de les empreses transnacionals. L'adopció d'aquest instrument vinculant a nivell internacional implicaria a més que les seves disposicions són d'aplicació universal i que els estats que el ratifiquin tindran l'obligació de reconèixer la jurisdicció dels tribunals on es cometin les vulneracions de drets, dels països d'origen de les empreses, o bé del mecanisme internacional d'aplicació previst pel tractat.

Aquest procés es ve desenvolupant fa més de nou anys amb l'adopció al 2014 de la Resolució 26/14 de Nacions Unides per la creació d'un Instrument Jurídic Vinculant sobre Empreses i Drets Humans.⁴⁰ Impulsat pel Consell de Drets Humans de l'ONU, pel grup de treball específic de caràcter intergovernamental i de composició oberta- OEIGWG, es reuneix anualment en les seves sessions de treball per negociar el contingut del tractat.⁴¹ I si bé s'ha avançat durant aquests anys gràcies a l'impuls i les aportacions de la societat civil organitzada- organitzacions socials, defensors i defensores, sindicats, experts i comunitat acadèmica, la seva aprovació encara es resisteix per la reticència dels estats més

40 (ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS, 2014)

41 (ONU. OEIGWG, 2022)

industrialitzats i la pressió de les associacions empresarials.⁴² Amb tot, cal seguir de prop les negociacions per tal que l'instrument no quedi buit de contingut i reduït a un mer procediment de la gestió de risc empresarial com denunciaven experts i organitzacions socials. Caldrà també esperar encara alguns anys més abans de la seva aplicació perquè el tractat sigui aprovat i ratificat pels estats.⁴³

També les normatives vinculants de caràcter regional com la recent Directiva Europea d' Empreses Transnacionals i Sostenibilitat subratllen la preeminència dels Drets Humans per sobre del poder corporatiu.⁴⁴ Seguint els diversos reglaments sectorials de la Unió en matèria de mineria, fusta o confecció, la Directiva és un pas endavant en la protecció de drets socials i ambientals a l'hora d'establir certs mecanismes de prevenció de vulneració de drets. Es fixa així un marc de diligència deguda obligatòria a tot el territori de la Unió i als territoris on existeixen vincles comercials en qualsevol de les fases d'actuació empresarial. Aquest marc de diligència deguda obligatòria estableix les actuacions que l'empresa ha de realitzar per garantir la prevenció de vulneració de Drets Humans i ambientals i des de la societat civil es celebra també la imposició de sancions a les empreses que vulneren els Drets Humans i ambientals.

Si bé aquests instruments vinculants són un pas en la limitació del poder corporatiu envers la vulneració de Drets Humans, queda obert i en mans de cada estat el mecanisme de seguiment, control i sanció pel que resulta un instrument discrecional i limitat. Es basen en els estàndards internacionals en la matèria establerts pels Principis Rectors de Nacions Unides i posen l'accent en la Diligència deguda obligatòria com un nou marc que pretén superar les limitacions dels Principis Rectors i les Directrius OCDE, passant així de la voluntarietat a la obligació per part de les empreses. Constatem també un gran esforç de debat i discussió

42 (HOPENHAYM, 2022)

43 (CEBADA, 2023)

44 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2023)

per part de tots els actors que l'anàlisi jurídica ha fet evolucionar cap a un mecanisme de gran complexitat i sofisticació per a la seva aplicació. Des de la Campanya Global⁴⁵ es reitera la necessitat d'adoptar mesures que permetin assegurar i fer efectiu el dret a la justícia de les vulneracions de Drets Humans ocasionades per les empreses i el compliment efectiu de sentències en la línia que apunta també el Parlament Europeu:

*Mediante un sistema inequívoco por el que las obligaciones de derechos humanos prevalezcan efectivamente sobre otros tipos de obligaciones en conflicto y se dispongan mecanismos adecuados para hacer cumplir la legislación en materia de derechos humanos, de control y de reparación, junto con un sistema adecuado de sanciones y compensaciones en caso de violaciones.*⁴⁶

Partint d'aquestes limitacions és important fer algunes apreciacions que al nostre parer ens permeten ajustar la perspectiva i posar el focus en un marc d'actuació pel compliment efectiu dels Drets Humans.

Un dels punts fonamentals continua sent la necessitat d'establir una responsabilitat directa de l'empresa amb els impactes causats. El marc de diligència deguda obligatòria si bé és un mecanisme d'obligat compliment focalitza la seva implementació en elements de prevenció i gestió de riscos sense assumir una responsabilitat legal sobre el dany causat. Un altre punt rellevant és que la diligència deguda obligatòria és també un mecanisme limitat pel fet que no contempla la participació de les comunitats i pobles afectats des del moment previ d'iniciar les actuacions empresarials fins a la participació en el seguiment i control de tancament de les activitats. Es vulnera el dret a la participació dels col·lectius afectats i, especialment en el cas dels Pobles Indígenes, es vulnera el Dret a la Consulta Lliure, Prèvia i Informada del Conveni 169 de la OIT de Nacions Unides.

45 (CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS, 2021)
(FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2020)

46 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2018)

Un altre punt fonamental que resulta determinant per tal que un instrument compleixi els seus objectius és comptar amb un mecanisme de control i sanció eficaços. Si bé la Directiva europea com el Tractat Vinculant preveuen un sistema de seguiment i control, no s'especifica com opera aquest sistema i deixa les competències als estats per definir tant els procediments de control com les sancions per incompliment del tractat. De nou, no s'aborda l'incompliment de Drets Humans i ambientals de forma clara i contundent.

En definitiva, sense una responsabilitat directa en el respecte dels Drets Humans i Ambientals, la diligència deguda pot quedar reduïda a un mecanisme de gestió empresarial. Per això és del tot precís posar el focus en el compliment efectiu dels Drets Humans.

S'evidencia doncs la necessitat de consolidar les vies jurídiques que apelen al principi general de respecte al Drets Humans posant el focus en el compliment efectiu de drets més enllà de la diligència deguda obligatòria. Si bé és necessari partir de la deguda diligència, és a dir, d'aquelles actuacions que l'empresa ha de realitzar per garantir que no incorre en vulneracions de drets, cal anar més enllà posant el focus en la prevenció i respecte de les normes adoptades i en la responsabilitat sobre els efectes negatius i el danys causats per les seves actuacions amb sancions efectives per a les empreses. Per això si bé es important comptar amb un Instrument Jurídicament Vinculant o la Directiva Europea sobre Diligència Deguda i Sostenibilitat, és del tot imprescindible apellar als instruments i mecanismes existents pel compliment efectiu de Drets Humans que permeten aplicar la normativa vigent, així com exercir la supervisió i control de la seva aplicació.

En aquest sentit, cal considerar especialment rellevant la proliferació de demandes de comunitats i col·lectius afectats que han vist vulnerats els seus drets per empreses transnacionals. Aquestes demandes han obert una nova via d'accés a la justícia per la qual els òrgans jurídics, tant nacionals com internacionals, han interpretat la normativa segons

els estàndards internacionals de Drets Humans i han desenvolupat el marc jurídic establert a partir de casos paradigmàtics que marquen la ruta a seguir per molts col·lectius afectats. El sistema internacional de Drets Humans disposa ja d'una estructura de regulació i mecanismes que tradicionalment han abordat la vulneració de dret humans i que han constituït una jurisprudència de referència sobre la matèria per avançar en el compliment efectiu de Drets Humans, també per les empreses.⁴⁷ El marc normatiu internacional derivat de la Carta de Nacions Unides i la Declaració Universal dels Drets Humans és un compromís ineludible que es desplegarà a nivell regional i estatal amb mecanismes de regulació i capacitat sancionadora que li atorguen força vinculant pel compliment efectiu dels Drets Humans.

Un mecanisme paradigmàtic sobre la matèria el trobem en la Cort Interamericana de Drets Humans. Un organisme regional del sistema internacional de Drets Humans, que porta dècades aplicant sentències exemplars per la protecció i garantia de Drets Humans envers els abusos comesos per empreses transnacionals, que ha generat jurisprudència obrint una finestra d'oportunitats per a col·lectius i organitzacions socials. En aquest sentit, és interessant conèixer tot el ventall de mecanismes disponibles pel compliment efectiu de Drets Humans que són aplicables al conjunt d'actors, i també les empreses, adquirits en virtut dels acords internacionals. Tal com recorda DeSchutter⁴⁸ els instruments de protecció de Drets Humans només seran efectius si s'utilitzen:

Sólo al invocar nuestros derechos estaremos en condiciones de impedir que las violaciones se repitan en el futuro.... contra la impunidad por las violaciones de los derechos humanos, el derecho internacional experi-

47 (CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS, 2001) (RODRIGUEZ-PIÑERO ROYO, L., 2006), (CIDH. REDESCA-RELATORIA ESPECIAL DE DERECHOS ECONOMICOS SOCIALES, 2019), (INSTITUTO INTERAMERICANO DE DERECHOS HUMANOS, 2017)

48 Olivier De Schutter. Secretari General de la FIDH al moment de l'edició de la Guia i Relator Especial de l'ONU pel dret a l'alimentació. Empresas y Violaciones a los Derechos Humanos. (FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2011)

menta una revolución silenciosa que le permite responder mejor a los desafíos de la globalización económica y al debilitamiento de la capacidad reguladora del Estado.

Aquí resulta fonamental la tasca de defensors i defensores, comunitats afectades, organitzacions, xarxes, plataformes i moviments de la societat civil a l'hora de seguir obrint espais d'acció i reforçar els esforços comuns per seguir defensant el compliment efectiu de Drets Humans i ambientals. I a l'espera de tenir un instrument jurídicament vinculant d'empreses i Drets Humans, és fonamental aprofitar els instruments existents i reforçar els litigis per a la responsabilitat legal de les corporacions transnacionals. Resulta del tot necessari mantenir el paper de l'estat per sobre del poder corporatiu, reforçant el rol de les administracions públiques com a estructures fortes i eficaces que incorporin els principis normatius de a les seves àrees d'actuació. Administracions que mantinguin un compromís ferm i inequívoc amb el compliment efectiu dels drets aplicant els instruments i mecanismes disponibles per a complir amb el seu deure de protegir, garantir i promoure els Drets Humans.⁴⁹

3_ Doctrines jurídiques sobre empreses i Drets Humans

Conscients de les limitacions que suposa l'accés a la justícia assenyalades anteriorment, volem evidenciar l'ús dels tractats internacionals que s'està fent per part d'alguns òrgans jurídics a fi d'establir la responsabilitat de les empreses transnacionals sobre la violació de Drets Humans i ambientals. En aquest sentit és interessant conèixer algunes doctrines jurídiques que estan obrint pas a una aplicació efectiva amb el compliment de Drets Humans per part de les empreses i que poden constituir elements argumentals rellevants per comunitats i organitzacions en la defensa del seus drets. A continuació exposem breument aquestes

49 (PIGRAU, 2016)

doctrines emergents amb alguns casos d'aplicació que han marcat jurisprudència i han obert vies de reclamació innovadores.

Principi *erga-omnes* dels Drets Humans

El sistema Interamericà de Drets Humans reconeix que els subjectes privats, tant persones naturals com persones jurídiques, tenen l'obligació de respectar els Drets Humans consagrats a la Convenció Interamericana de Drets Humans, reconegut a la opinió consultiva 18/03.⁵⁰ Es reconeix, així, el principi *erga omnes*, dels Drets Humans que invoca el seu rang normatiu superior i caràcter vinculant per a tothom. També la Cort Interamericana en la seva opinió consultiva 22/16⁵¹ reitera que les persones jurídiques tenen obligacions en matèria de Drets Humans, ja que les seves obligacions es deriven de les obligacions adquirides pels estats en la ratificació dels instruments internacionals del Drets Humans i salvaguardats per les legislacions nacionals. Tot i que, efectivament, les empreses no són subjectes directes de dret internacional, i sí els estats, com al·leguen les corporacions transnacionals, això no les eximeix del compliment de Drets Humans. Aquesta interpretació ha conduït les sentències de la Cort Interamericana sobre empreses i Drets Humans. Una base de jurisprudència clara i un precedent fonamental per a comunitats i defensors d'estats, signataris de la Convenció Americana de Drets Humans i de la Declaració Americana dels drets i deures de l'home.⁵²

En la doctrina *erga omnes* que reconeix la prioritat dels Drets Humans destaca la sentència de Achmea⁵³ de recent adopció pel Tribunal Europeu de Justícia que marca jurisprudència en els acords d'inversió i comerç. La sentència de 2018 reconeix la primacia del dret de la Unió Europea davant els acords bilaterals de comerç signats entre inversionistes i estats membres. El tribunal de Justícia fonamenta la seva decisió en que un acord internacional no pot vulnerar el dret de la Unió

50 (CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS, 2003)

51 (CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS, 2016)

52 (MC-GREGOR, 2019)

53 (GUAMÁN, A.; PRIETO, J., 2019)

tant en relació als estats membres com en el dret internacional. Aquesta sentència obre una via jurídica d'especial rellevància en aquells acords comercials i d'inversió entre empreses i estats que afecten a projectes energètics, de transport o d'infraestructures on estan implicades empreses transnacionals que vulneren Drets Humans. I és rellevant perquè demostra l'existència de mecanismes i el seu ús en pro de sotmetre el poder corporatiu a les decisions del poder judicial.

Aixecament del vel corporatiu

En el dret societari la personalitat jurídica diferenciada s'aplica per limitar la responsabilitat de cada empresa. En el marc d'un grup societari la diferenciació de personalitat jurídica i l'entramat corporatiu de societats vinculades ha donat lloc a un abús de la personalitat jurídica sota la qual s'intenta amargar un ús fraudulent o l'elusió de responsabilitats de l'empresa. Per tal d'evitar el frau, els tribunals permeten "aixecar el vel corporatiu" i penetrar en les relacions de les entitats jurídiques. Així en l'àmbit d'empreses i drets humans s'aplica la doctrina d'aixecament del vel corporatiu permetent revelar l'entramat societari que oculta la responsabilitat de les empreses sobre les actuacions realitzades i desvetlla la seva negligència directa. En el cas *Choc contra Hudbay Minerals Maya Q'eqchi'* de Guatemala⁵⁴ es van interposar tres demandes al Tribunal Superior de Justícia de Canadà on estava domiciliada l'empresa matriu de la minera, per responsabilitzar l'empresa de les accions de les seves subsidiàries. La demanda es va basar en la negligència directa i la falta de diligència deguda de l'empresa matriu que va ser reconeguda per la jutgessa. La sentència també va reconèixer que la empresa domiciliada a Guatemala va actuar com a agent autoritzat per part dels seus controladors corporatius, fet que permet aixecar el vel corporatiu, reconèixer la personalitat jurídica vinculada i responsabilitzar la multinacional de la vulneració de drets i el dany ambiental ocasionat.

54 (FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2011)

Foro de necessitat- *fòrum necessitatis*

Aquesta doctrina permet establir la jurisdicció d'un estat per jutjar una demanda sobre violació de Drets Humans. El 2010 el Tribunal d'apel·lacions d'Ontario va reconèixer que els tribunals canadencs poden acceptar una demanda en casos excepcionals, tot i que no hi hagi una connexió real i substancial quan no hi hagi un altre jurisdicció on les víctimes puguin buscar reparació. Aquesta doctrina va ser recollida per la Llei de transferència de procediments, va entrar en vigor el 1994 i aplicada al cas Bouzari vs. Bahrermani. Aquesta doctrina té un interès especial davant la necessitat de protegir un refugiat polític, en cas d'amenaça física greu pel demandant estranger o en el cas de ruptura de relacions diplomàtiques amb un estat estranger.

Fòrum de no conveniència - *Forum non conveniens*

La doctrina del fòrum de no conveniència permet que els casos siguin admesos en la jurisdicció més convenient. Segons la ATCA-Allient Tort Claim Act, la llei nord-americana que permet reconèixer demandes d'estrangers contra violacions d'empreses americanes, estableix que el tribunal pot determinar quina jurisdicció, pròpia o estrangera, està en millors condicions per conèixer el cas. En cas que el tribunal americà accepti el cas, haurà de fer front a la reparació sol·licitada en cas de fallo a favor dels demandants. Tot i la seva capacitat de jutjar casos d'extraterritorialitat empresarial, actualment les empreses transnacionals demandades en els seus països d'origen sovint al·leguen fòrum de no conveniència i s'utilitza per impedir el reconeixement de casos de violació de Drets Humans per les transnacionals.

Llei ATCA/ATS sobre responsabilitat extraterritorial

A nivell regional els Estats Units compten amb un instrument que permet fer reclamacions a les víctimes estrangeres per la vulneració de Drets Humans comeses per empreses transnacionals. Es tracta de la Allient Tort Claim Act-ATCA, una llei federal i que atorga competències als tribunals federals per atendre demandes de responsabilitat civil davant violacions del dret internacional o d'un tractat dels Estats Units. Aques-

ta llei es basa en la primera llei nord-americana sobre el poder judicial, la First Judiciary Act de 1789. Postergada durant gairebé dos segles va ser reactivada a partir de 1980 en el cas *Filártiga contra Peña-Irala* on el Centre de Drets Constitucionals va fer un ús innovador i a partir de 1990 va actuar com a base per nombroses demandes contra violacions de drets de multinacionals nord-americanes.

Des de la sentència de la Cort Suprema, el tribunal de Nova York també ha assumit casos contra multinacionals americanes. El Centre de Drets Constitucionals va presentar tres demandes contra *Wiwa vs. Royal Dutch Petroleum. Vs. Anderson* i *vs. Shell Petroleum Development Company*. La demanda reclama responsabilitats de la empresa per l'assassinat d'activistes que es manifestaven contra les operacions de l'empresa. Els tribunals d'Estats Units van admetre el cas en virtut de la ACTA i va acusar les empreses per complicitat de violació de Drets Humans del poble Ogoni de Nigèria. Les violacions van incloure execució sumaria, crims de lesa humanitat, tortura, tracte inhumà, detencions arbitràries, assassinats i agressió agreujada. Va incloure, també, acusació contra la empresa basada en la Llei d'Organitzacions Corruptes, una llei federal per combatre el crim organitzat.⁵⁵ L'any 2000 el Tribunal d'apel·lacions va reconèixer que Estats Units era un *foro conveniens* i va establir jurisdicció especial sobre l'empresa perquè mantenia oficines a Nova York, i en virtut de la ATCA, va reconèixer la capacitat dels demandants d'interposar accions legals. El tribunal va admetre els càrrecs, tot i que va desestimar-ne alguns, i el judici va començar el 2009. Després de 13 anys es va arribar a un acord que està encara en fase d'implementació.

55 55 *Royal Dutch/Shell Petroleum* va extreure petroli de terres del poble Ogoni de Nigèria desde 1958. La contaminació resultant ha contaminat les terres agrícoles i les aigües de les quals depenen l'economia regional. El poble Ogoni va denunciar que l'empresa va ser protegida pel règim militar per reprimir tota oposició a l'activitat empresarial. La petrolera i la seva filial nigeriana va proporcionar suport financer i logístic a la policia i va sobornar testimonis per produir proves falses. Al 1995, la empresa va col·laborar amb el govern per arrestar i executar els líders del *Movimiento para la Supervivencia del Pueblo Ogoni (MO-SOP)* amb proves falsificades. Defensors de Drets Humans van denunciar els assassinats i la falta d'un judici just. El 1996 representants de les víctimes i familiars van presentar una demanda contra l'empresa als tribunals de Nova York.

La ATCA segueix sent un mecanisme important per reclamar la responsabilitat de corporacions nord-americanes que ha desenvolupat una interpretació liberal de la doctrina d'aixecament del vel corporatiu admetent casos d'empreses vinculades. A més els diferents casos de jurisprudència sobre aixecament de vel corporatiu i responsabilitat extraterritorial de les corporacions transnacionals reafirma aquest recurs com un instrument útil per a les víctimes afectades per violacions de Drets Humans. Si bé és cert que els processos judicials de la ACTA impliquen sovint nombroses barreres processals, pressions sociopolítiques, i anys de procés de resultat incert; aquesta proporciona a les víctimes un marc per exigir justícia i responsabilitats. Permet, també, denunciar públicament els abusos i vulneracions comesos per les empreses i estén la seva complicitat als seus inversionistes i als consumidors finals. Entre les transnacionals que han estat jutjades per les seves activitats a nivell extraterritorial estan Chevron Texaco, Wall-Mart, ExxonMobil, Shell Oil, Coca-Cola, Sur del Perú Cobre, Pfizer, Ford, Del Monte, Chiquita, Firestone, Unocal, Union Carbide, Gap, Nike, Citigroup, IBM i General Motors. També altres corporacions del Regne Unit, Austràlia i Canadà, com Rio Tinto, Barclays Bank o Energia Talismán.

L'efecte horitzontal de la Convenció Europea de Drets Humans

L'efecte horitzontal del Conveni estableix que l'estat incompleix la seva responsabilitat de garantir el Conveni si no protegeix els drets de les persones sota la seva jurisdicció davant violació de tercers. El tribunal Europeu de Drets Humans d' Estrasburg pot conèixer casos de denúncia contra autoritats estatals que han ratificat la Convenció Europea de Drets Humans. No obstant, el tribunal aplica l'efecte horitzontal del dret o el que es coneix com a doctrina *drittwirkung*⁵⁶ del sistema jurídic alemany, que admet que el Conveni es pot aplicar a qüestions entre indi-

56 Aquest concepte fa referència a un concepte jurídic del país germànic que ha conformat la doctrina *Drittwirkung der grundrechte*. Aquesta es tradueix com "d'efecte sobre tercers" i aborda la idea de que una constitució implica obligacions legals de dret privat sobre particulars en les relacions que se estableixen entre ells. Per tant, en caso de vulneració d'aquets drets fonamentals recollits a la constitució, un particular pot fonamentar una demanda contra un altre particular o contra l'administració per la violació d'aquests drets.

vidus i altres parts privades. A la pràctica implica la possibilitat que tenen els individus de fer valer els seus drets davant d'un altre de particular. El tribunal ha assumit aquesta doctrina de forma indirecta al assenyalar la falta de mesures apropiades per part de l'estat a fi de garantir el compliment de drets.

II. INSTRUMENTS I MECANISMES D'EMPRESES I DRETS HUMANS

Els mecanismes existents de compliment de Drets Humans representen una gran diversitat. I podem establir una classificació segons el seu caràcter vinculant dins el sistema jurídic.⁵⁷ Disposem així de mecanismes extrajudicials, que atorguen recomanacions però no tenen força legal; quasi judicials, amb facultats per investigar i emetre recomanacions als òrgans judicials però sense capacitat de sancionar; o mecanismes judicials que emeten sentències amb responsabilitat vinculant dins cada àmbit ja sigui administratiu, civil, penal o laboral.

Tot i que com hem assenyalat anteriorment alguns dels mecanismes exposats no tenen caràcter jurídic vinculant, hem volgut deixar constància de la seva existència perquè són també una via possible per abordar conflictes, tot i la seva limitada resposta per part dels agents empresarials. Amb tot, impulsar una via no jurídica implica sovint una acció social, mediàtica o institucional i que poden tenir uns impactes en la imatge corporativa i el prestigi reputacional de les companyies. Es posa en joc la credibilitat de l'empresa entre els socis i finançadors que avalen l'actuació empresarial, entre les administracions que contracten serveis i liciten projectes; i entre la ciutadania que decideix el consum d'un determinat bé o servei.

Conjuguem aquesta estructura amb una segona divisió per nivell d'aplicació. En un primer nivell exposem mecanismes a nivell internaci-

57 Una situació o fet relacionat amb l'àmbit del dret i de les lleis és de caràcter jurídic, mentre que una situació o fet relacionat amb jutjats i tribunals és de caràcter judicial. Mentre que la gran majoria de mecanismes fan referència a sistemes normatius adoptats a nivell internacional i per tant són de caràcter jurídics tots ells, només aquells que són tractats per tribunals són de caràcter judicial. Per tant en el marc d'aquesta publicació fem una distinció de mecanismes segons la capacitat de respondre davant tribunals de justícia.

onal com pot ser el Sistema Internacional de Drets Humans de Nacions Unides o el Tractat Vinculant d'Empreses i Drets Humans que està avui dia en procés de negociació. Exposem també alguns mecanismes implementats per organismes multilaterals que, tot i no tenir caràcter vinculant, són canals de reclamació operatius que poden tenir un impacte sobre la reparació del dany i inclús la paralització de projectes.

Proseguim amb els mecanismes i instruments a nivell regional. Considerem específicament els mecanismes de la Unió Europea per ser l'àmbit regional que aplica sobre les empreses espanyoles. Però també incloem aquí el Sistema Europeu de Drets Humans i el Sistema Interamericà de Drets Humans perquè malgrat deriven del Sistema internacional de Drets Humans són d'aplicació regional i per tant instruments i mecanismes que operen a nivell d'Europa i Amèrica respectivament.

En un tercer nivell abordem els mecanismes estatals on entre d'altres considerem les Institucions Nacionals de Drets Humans o la Defensoria del Poble. També en clau estatal analitzem diferents lleis d'estats europeus que estan proliferant els darrer anys des del marc de la diligència deguda i posen l'accent en el compliment de drets a nivell extraterritorial per part de les seves empreses. Considerem també d'interès aquells instruments normatius de caràcter subestatals que poden tenir un gran impacte econòmic per a les corporacions per la denegació de projectes i concessions administratives. És el cas de les diverses iniciatives i codis de conducta en la contractació pública que passem a analitzar.

En base a diferents guies especialitzades en la matèria tractarem d'exposar de forma concisa i aclaridora els principals mecanismes disponibles. Si bé no tots són específics sobre empreses i Drets Humans, s'han utilitzat per dirimir la responsabilitat dels estats sobre l'obligació de respectar, protegir i garantir el compliment efectiu dels Drets Humans, també per part de les empreses.⁵⁸

58 (FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2011), (PIGRAU, 2016), (IGLESIAS, 2019)

1_ Mecanismes extrajudicials

Els marcs normatius específics sobre empreses i Drets Humans transiten entre els estàndards internacionals dels Principis Rectors i les Directrius OCDE en un marc de voluntarietat dins la Responsabilitat Social Empresarial que ofereixen vies extrajudicials orientades a la mediació, i la prevenció de litigis jurídics.

Impulsats per una major transparència i compliment de normes nacionals i internacionals de Drets Humans, s'han impulsat des de l'àmbit institucional diferents mecanismes de resolució extrajudicials de conflictes ocasionats per les empreses tant a nivell estatal, regional o internacional.

A nivell internacional, els organismes multilaterals com el Banc Mundial o el Fons Monetari Internacional, integrats pels estats desenvolupats que impulsen i apliquen polítiques econòmiques, disposen d'un mecanisme de rendició de comptes sobre el finançament que atorguen a projectes nacionals i internacionals on intervenen grans empreses multinacionals. A nivell regional, i des de l'àmbit econòmic multilateral, els Bancs Regionals d'Inversions com el Banc Europeu d'Inversions-BEI, o el Banc Interamericà de Desenvolupament-BID; adopten també una política acord als estàndards de responsabilitat social corporativa incorporant alguns mecanismes voluntaris. I en l'àmbit estatal, un mecanisme que s'ha estès durant les darreres dècades, és la creació dels Punts Nacionals de Contacte com organismes nacionals de mediació pel compliment de les normes internacionals de Drets Humans i prevenció de litigis entre empreses i demandants.

Aquesta via extrajudicial disposa de mecanismes que entren en l'àmbit de la negociació entre les parts. Els mecanismes de reclamació extrajudicials estan orientats a contribuir a una solució conciliadora dels conflictes i a oferir vies de reparació satisfactòries que poden resultar eficaces per abordar la prevenció o una fase prèvia de vulneració de drets. Amb tot, la via extrajudicial deixa en mans de les empreses la seva participació

en el procés de mediació. I un cop examinades les proves i documentació de cada cas, ofereixen recomanacions a les parts, especialment a les empreses pel compliment de la normativa internacional en Drets Humans. No estableixen instruments de seguiment i control dels acords que es puguin establir i, no defineixen mesures de reparació ni sanció en casos de vulneració de drets i danys ambientals. Estan orientats a la mediació entre les parts per a la resolució del conflictes, principalment aportant vies d'indemnització econòmica pels danys causats.

Tot i les limitacions de les vies extrajudicials, els casos exposats a les vies extrajudicials poden tenir un efecte de pressió important per part de la opinió pública sobre la imatge corporativa i la reputació empresarial de les companyies que pot afectar a possibles acords comercials i sobretot a la participació en projectes estatals, on sí existeix una responsabilitat directa i una obligació de diligència deguda en el compliment dels Drets Humans i ambientals. També la documentació recavada o fins i tot les negatives de mediació dels mecanismes extrajudicials poden ser un element important probatori de negligència i incompliment dels Drets Humans i ambientals davant els casos de litigi que prosperin davant organismes judicials.

També en alguns casos els mecanismes extrajudicials estableixen dictàmens sobre la responsabilitat de l'empresa en la seva aplicació de la diligència deguda. En aquest sentit, poden operar i tenir resultats preventius si són reivindicats en una marc de pressió política, mediàtica i jurídica deixant, una via oberta al litigi a les persones i comunitats afectades que no obtenen solució als seus reclams.

NIVELL INTERNACIONAL

Banc Mundial

El Banc Mundial és una institució internacional que pertany a les Nacions Unides i dóna suport tècnic i financer als països en desenvolupament.⁵⁹ Té un mecanisme de denúncia per rendir comptes davant les queixes que poden interposar tant la ciutadania com institucions privades. El mecanisme de denúncia operatiu des de 2021 s'inicia amb una sol·licitud d'inspecció. El grup d'inspecció avalua si la demanda és admissible, i si és acceptada, s'inicia una negociació entre les parts. Quan es produeix l'acceptació es signa un acord de solució de controvèrsies. Si alguna de les parts no accepta iniciar el procés o no s'arriba a un acord, s'inicia una investigació sobre el compliment de la responsabilitat social i ambiental, i s'informa al directori del BM. A la vista de les conclusions el directori té capacitat de paralitzar i suspendre projectes.⁶⁰ També la Corporació Financera Internacional, organisme privat del Banc Mundial que analitza i identifica projectes d'inversió, disposa de la figura de Defensoria del Poble com a mecanisme de denúncia.

En un cas de denúncies sobre el Projecte Hidroelèctric de Santa Rita, situat a la comunitat indígena maia q'eqchí de Monte Olivo a Guatemala, la avaluació realitzada va concloure que el projecte no havia respectats els drets dels Pobles Indígenes. Les diverses comunitats afectades al llarg de la conca fluvial pateixen els impactes sobre les fonts d'aigua,

59 Des de la seva fundació el 1944 com el Banc Internacional per a la Reconstrucció i el Inclou cinc institucions: Banc Internacional per a la Reconstrucció i el Desenvolupament (BIRD), que atorga préstecs als governs de països amb ingressos d'un nivell mitjà o baix; l'Agència Internacional per al Desenvolupament (AID), que concedeix crèdits sense interès als governs dels països més pobres; la Corporació Financera Internacional (CFI), que tracta de fomentar el creixement econòmic sostenible dels països en desenvolupament mitjançant el finançament i la mobilització de les inversions en el sector privat; l'Organisme Multilateral de Garantia d'Inversions (OMGI), que també tracta de promoure la inversió estrangera directa als països en desenvolupament oferint inversors i prestadors segurs contra el risc polític; el Centre Internacional d'Arranjament de Diferències Relatives a Inversions (CIADRI), que proporciona la infraestructura institucional necessària per a la conciliació i arbitratge de conflictes en matèria d'inversions.

60 (BANCO MUNDIAL, 2020)

els mitjans de subsistència i violència per la seva oposició al projecte. L'auditoria realitzada conclou es va fracassar en la identificació social i mediambiental del projecte. Com a resultat de la denúncia el Banc Mundial va retirar la inversió i va suspendre la seva participació al projecte.⁶¹

Cal assenyalar que malgrat la retirada de finançament al projecte, aquesta no va comportar un canvi en la política d'inversió financera de la institució. Només la oposició comunitària i la pressió mediàtica van suposar un element de risc en el projecte. La política de CFI, la corporació de crèdits del Banc Mundial, segueix desconeixent i eludint els Drets Humans i ambientals de les poblacions locals tal com testimonia el suport al carbó, el seu paper en l'apropiació de terres a l'Àfrica i l' impuls del Banc Mundial a l'energia hidroelèctrica.

NIVELL REGIONAL

Unió Europea. Banc Europeu d'inversions i Fons Europeu d'inversions

El Grup Europeu d'Inversions,⁶² disposa d'un mecanisme de denúncia obert a qualsevol persona sobre qualsevol activitat finançada per ell que consideri que ha sigut realitzada de forma injusta, il·legal o incorrecta.⁶³

61 (BRETTON WOODS PROJECT, 2018). L'auditoria de la CAO va ser encetada per un reclam presentat l'octubre del 2014 pel Col·lectiu MadreSelva i el Consell de Pobles de Tezulutlan, en nom de diverses comunitats costaneres, aigües amunt i aigües avall del projecte Santa Rita. El reclam al·lega que "el projecte no va complir els requisits de consulta de la CFI per al consentiment lliure, previ i informat... [i] no ha considerat els possibles impactes adversos sobre les fonts d'aigua locals". Les comunitats també van afirmar que "temen que el projecte comprometi la seva capacitat de generar ingressos i mantenir els seus mitjans de vida... [i van declarar] que la seva oposició al projecte ha estat rebuda amb violència, repressió i criminalització de líders comunitaris".

62 (GRUPO BANCO EUROPEO DE INVERSIONES, 2018). El grup BEI esta format pel Banc Europeu d'Inversions-BEI i el Fons Europeu d'Inversions-FEI. El BEI esta integrat pels països membres de la Unió Europea i és l'entitat de crèdit de la UE. Aporta finançament i assistència tècnica a projectes que contribueixen a impulsar les polítiques de la UE. El FEI dona suport a mitjanes i petites empreses donant accés a finançament. El seu accionista principal es el BEI i participen també la UE i altres institucions financeres públiques i privades.

63 A la fase interna es presenta la denuncia via correu electrònic o en línia a través d'un formulari de reclamació a la seva web www.eib.org/complaints/form, i en un termini de 10

El mecanisme de denúncia funciona en dos fases: una fase de reclamació interna que pot donar lloc a una mediació entre les parts; i esgotada aquesta via, es pot iniciar una reclamació externa davant el Defensoria del Poble de la Unió Europea per mala administració. Les denúncies són tractades de forma confidencial però es pot demanar que la informació sigui pública.

Entre juny de 2017 i octubre de 2019 el mecanisme de denúncies va rebre queixa de més de 250 persones per la implementació del Pla d'Acció de Reassentament del projecte de la Carretera Regional d'Accés al port de Mombasa, Kenia. Les queixes evidencien que el Pla no cobreix a la totalitat de les víctimes afectades, que no s'han considerat adequadament tots els costos de reubicació, que les indemnitzacions sobre els bens de les persones afectades són insuficients i, no desenvolupa un procés participatiu amb les parts interessades, transparent i que cobreixi totes les fases del projecte. Del procés de mediació, les parts reclamades van reconèixer les deficiències al·legades i van aplicar les mesures proposades.⁶⁴

Al seu informe de 2022 el Parlament Europeu analitza els casos de reclamació contra el BEI. Només aquest 2022 es van rebre 54 denúncies, 18 de les quals fan referència específica a processos de contractació pública. Durant aquest any van atendre un total de 97 reclamacions iniciades els anys anteriors, de les quals un 68% es referien a impactes ambientals i socials i la resta al·ludien a qüestions de governança i administració del BEI.⁶⁵ Addicionalment el mecanisme de reclamació va rebre aquest

dies, el BEI determina la admissibilitat de la queixa i ho comunica als demandants. Si és acceptada, el BEI obre una investigació i inicia la mediació entre les parts. Les conclusions i recomanacions són notificades al demandant en un informe de conclusions en un termini de 40 dies en tràmit ordinari i fins a 240 dies en tràmit complex. El resultat de la investigació pot assenyalar que no s'ha incomplert cap norma, proposar mesures correctores o indicacions a la direcció del BEI, qui donarà per tancada la reclamació. Si el resultat que aplica el mecanisme de reclamació intern no és satisfactori es proposa una via externa de reclamació davant la defensoria del poble europeu per investigar el BEI per mala administració.

64 (EUROPEAN INVESTMENT BANK, 2020)

65 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2023)

mateix any 2022 180 denúncies relacionades amb la vulneració de Drets Humans per part dels projectes finançats pel BEI, dels quals es van poder abordar 42 casos dels quals 11 es van remetre a la Fiscalia Europea.

L'informe reitera el seu advertiment per realitzar una deguda diligència dels projectes finançats que inclogui una consideració específica i una respecte curós dels Drets Humans i els Pobles Indígenes així com desenvolupar una estratègia que inclogui la avaluació de riscos e impactes en matèria de Drets Humans. I reclama una major transparència quan els projectes es realitzin a través d'intermediaris financers i també en relació a procediments interns de presa de decisions i repercussions socials i ambientals dels projectes.

Plataforma del consumidor de la Unió Europea

Un altre mecanisme a disposició de la Unió Europea és una Plataforma de reclamació en línia. A través d'aquesta eina els "consumidors" poden reclamar sobre l'actuació de les empreses de la Unió Europea. Tot i que està pensada per a reclamacions sobre la prestació de les empreses, es pot acudir a aquest mecanisme per a resoldre el conflicte de forma alternativa al litigi. Es pot acudir per a tots els conflictes contractuals que es tinguin amb clients dels estats de la Unió. Els organismes de resolució són avaluats pels estats membres i garanteixen uns criteris de qualitat per garantir que actuen de forma justa, efectiva, imparcial i transparent. I davant una reclamació, la Unió designa un organisme de mediació que, habitualment, arriba a una resolució en un termini de 90 dies.⁶⁶ Si bé és cert que és un mecanisme d'arbitratge de consum, habitualment utilitzat pels consumidors en relació a les deficiències d' un determinat producte o servei, cal explorar les possibilitats de denunciar les empreses responsables d'aquells productes i serveis que han estat produïts vulnerant Drets Humans i ambientals, contravenint la normativa internacional i nacional al respecte.

66 (UE, <http://ec.europa.eu/odr>)

NIVELL ESTATAL

Punt Nacional de Contacte

És un mecanisme estatal de caràcter intergovernamental establert en base a les Directrius OCDE d'Empreses Multinacionals i és vinculant per l'estat que el ratifica. Es a dir que l'estat espanyol, al ratificar les directrius OCDE, estableix el compromís de crear el PNC, que actuarà de mediador entre les parts implicades en una determinada vulneració de Drets Humans per les empreses espanyoles, ja s'hagi realitzat a territori espanyol com a l'exterior.⁶⁷ Pot presentar una reclamació qualsevol part interessada, ja sigui víctimes afectades titulars de drets, organitzacions socials, sindicats o inclús tercers estats que no estiguin subscrits a les Directrius OCDE. El PNC actua sobre casos o demandes específiques amb l'objectiu d'assolir un acord entre les parts. El PNC valora la seva pertinença i comunica a les parts la seva admissió o no, i elabora per a cada cas un informe amb recomanacions a les parts.

Tal com apunten els especialistes,⁶⁸ en una anàlisi comparatiu elaborat per OCDE Watch al seu Informe 2015, s'evidencia que entre 2001 i 2015 es van presentar 250 casos de queixa. D'aquests només el 14% va obtenir algun tipus de reparació i només l'1% de les solucions aportades va significar una millora de les condicions de vida de les comunitats afectades. Al seu Informe 2018, conclou que del conjunt de casos presentats al 2017 a tots els PNC, només es van concloure 8 casos, dels quals 5 contemplaven alguna mesura de reparació i només 1 va significar una millora real. També l'Informe publicat per l' Agència de Drets Fonamentals de la Unió Europea de 2017 va manifestar que els Punts Nacionals de Contacte com a mecanismes de reclamació no judicial no estan preparats ni equipats per tractar casos greus, que han de ser tractats per mecanismes judicials.

En este sentido, un número considerable de puntos de contacto nacionales no están operativos y, cuando existen, no han podido proporcionar

67 Abordem informació més detallada sobre el PNC espanyol al següent capítol.

68 (GUAMÁN, 2018)

reparación a las víctimas o garantizar su seguridad durante todo el proceso. El problema se agrava con la falta de comprensión por parte de los puntos de contacto nacionales de las Líneas Directrices y las empresas y los derechos humanos en general. La ausencia de directrices claras sobre cómo garantizar la seguridad de potenciales demandantes también ha expuesto a los defensores a un riesgo significativo.

En definitiva, el Punt Nacional de Contacte és un mecanisme que entra en la voluntarietat de les empreses, les quals declinen majoritàriament els processos de mediació i de diligència deguda proposats. En aquest sentit s'evidencia com un mecanisme ineficaç tant per l'aplicació de la diligència deguda com pel compliment efectiu dels Drets Humans per part de les empreses. Ens permet reiterar la necessitat de comptar amb un mecanisme jurídicament vinculant que garanteixi l'aplicació per part de les empreses de la normativa internacional en matèria de Drets Humans. I posa de manifest la pertinença de revisar els mecanismes de denúncia i reclamació per la violació de Drets Humans per les empreses transnacionals que abordarem més endavant.

Constatem així els mecanismes disponibles per via extrajudicial com elements d'investigació que poden fer recomanacions tant a les parts implicades, en el cas dels PNC; o a l'administració de l'estat, en el cas de la Defensoria del poble. Ambdós mecanismes tenen una limitada efectivitat. Sense imposar sancions directes, centren la seva intervenció en la mediació per assolir una resolució del conflicte que passa en alguns casos, per una indemnització econòmica i en la gran majoria per la declinació de responsabilitat per part de l'empresa. En qualsevol cas les vies extrajudicials no entren a abordar la prevenció, protecció, reparació i la no repetició del dany causat veritable focus de garantia dels Drets Humans per part de les empreses. És per això que disposem d'una via denominada quasi-judicial que pot tenir un paper més actiu i rellevant en el compliment efectiu dels Drets Humans.

2_ Mecanismes quasi-judicials

Els mecanismes quasi-judicials són mecanismes que emanen del sistema internacional de Drets Humans. Emeten recomanacions de pes però no comporten responsabilitats legals vinculants per a les empreses que vulneren Drets Humans. En aquest sentit l'ús de mecanismes quasi-judicials són elements de pressió davant la comunitat internacional que pot prevenir la vinculació de socis comercials, organismes finançadors, i fins i tot estats, en projectes que violen Drets Humans i són denunciats davant organismes internacionals. Per altra banda no podem deixar al marge la rellevància que poden tenir els informes i dictàmens d'aquests organismes internacionals com a elements de denúncia mediàtica i pressió davant els governs per part d'una societat civil organitzada que reclama un funcionament de les institucions i un ús de recursos públics que no sigui còmplice de violacions de Drets Humans. Finalment també són un instrument útil com a elements probatoris realitzats per experts independents en casos de denúncia davant organismes judicials.

NIVELL INTERNACIONAL

Sistema Internacional de Nacions Unides

El sistema de las Naciones Unidas de Drets Humans es basa en la Declaració Universal de Drets Humans de 1948 en la qual estableix que els Drets Humans són universals, indivisibles, interdependents e interrelacionats. Cada estat part assumeix l'obligació general de Respectar: l'estat ha d'abstenir-se d'interferir o restringir l'exercici de drets i llibertats; Protegir: l'estat ha de protegir a persones i grups de la violació per part de tercers; i Complir: l'estat ha de facilitar l'exercici de drets per part de tothom. I estableix dos tipus de mecanismes per la seva promoció i garantia de compliment: mecanismes convencionals i mecanismes extra-convencionals.

Mecanismes convencionals

Són els mecanismes derivats dels òrgans de la Carta de Nacions Unides i estan vinculats al Consell de Drets Humans. Aquest, creat al 2006 funciona com el principal òrgan per a la promoció i examen de les violacions de Drets Humans. Els mecanismes convencionals són creats pels òrgans dels tractats de Nacions Unides i integrats per comitès d'experts que supervisen el seu compliment per part dels estats que els han ratificat. Es coneixen com el grup dels nou, i són específicament:

- Convenció Internacional sobre la eliminació de totes les formes de discriminació racial-CERD, 1969
- Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics-PIDCP, 1976
- Pacte Internacional de Drets Econòmics Socials i Culturals – PIDESC, 1976
- Convenció sobre la eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona- CEDAW, 1981
- Convenció sobre la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants CAT, 1987
- Convenció sobre els Drets del nen-CRC, 1990
- Convenció Internacional sobre la protecció dels drets de tots els treballadors migrants i familiars-CMW, 2003
- Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat-CR-PD, 2008
- Convenció sobre la desaparicions forçades-CDF, 2010

Al Consell poden participar i ser consultats com a observadors estats que no són membres del Consell, agències i institucions especialitzades, organitzacions intergovernamentals, institucions nacionals de Drets Humans i organitzacions no governamentals. Pel que fa al compliment extraterritorial dels Drets Humans, la Carta de Nacions Unides, la Declaració Universal i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals ja especifiquen que els estats han d'evitar qualsevol obstacle per l'exercici de drets en un altre país. En el cas d'empreses si bé és cert que no es poden imputar directament per la violació dels Drets Humans,

existeix el consens internacional que reconeix la responsabilitat pel seu compliment. Cada comitè disposa de diversos procediments per vetllar i garantir el compliment dels compromisos internacionals. Concretament:

Les observacions generals

Els comitès publiquen la interpretació dels convenis i obligacions específiques.

Els informes de país

Els estats informen dels avenços en el compliment dels tractats. Les organitzacions socials poden elaborar Informes paral·lels per recollir la seva perspectiva sobre el compliment dels Drets Humans per part de l' estat.

Les denúncies interestatals

Permeten la denúncia d'un altre estat i a la practica no s'ha aplicat.

Les denúncies individuals

Des de 2008 es poden interposar davant el Comitè DESC, un cop esgotades les vies nacionals. Les resolucions no tenen caràcter vinculant si que adopten un estatus quasi-judicial i es considera que els estats han de respondre i adoptar les recomanacions dels Comitès.

Les investigacions a càrrec de les Relatories especials

Poden realitzar visites in situ per verificar la situació en base a les denúncies rebudes i si l'estat ha ratificat el pacte.

La remissió d'Informes a la Assemblea General

Es remeten informes de les Relatòries especials amb recomanacions als estats.

Mecanismes Extra-convencional

Els mecanismes extra-convencional són aquells que han estat creats pels òrgans de l'ONU competents i són principalment:

L'examen periòdic universal

Creat pel Consell de Drets Humans al 2006, revisa cada quatre anys el compliment de Drets Humans dels estats basat en la cooperació d'aquests. L'informe preliminar aporta recomanacions de millora, i l'informe final reflexa l'adopció o no de les mesures proposades. Les ONGs poden participar als Informes de país i inclús presentar informes alternatius amb antelació a les sessions de presenació. En aquestes sessions oficials no poden participar però si realitzar activitats paral·leles i reunions amb representants del Consell per orientar el debat amb l'estat examinat o presentar qüestions concretes. Resulta d'interès la possibilitat de demanar a l'estat examinat sobre les mesures que adopten per garantir els Drets Humans per part de les transnacionals que operen al seu territori. I alhora demanar sobre les mesures que adopten els estats per regular l'activitat empresarial en compliment dels Drets Humans de les seves transnacionals en operacions extraterritorials. Es reconeix un seguiment limitat i sovint els informes proposen recomanacions molt laxes amb falta de capacitat vinculant on les organitzacions socials tenen un rol molt limitat. Amb tot acapara l'atenció dels mitjans i els estats es comprometen a assumir les recomanacions que donen opció a fer un seguiment exhaustiu per part de la societat civil a fi d'insistir en la seva implementació.

El procediment de Denúncia del Consell o procediment 1503 revisat

Faculta a qualsevol persona i també organització a presentar comunicacions sobre violacions acreditades en qualsevol part del món, i sota qualsevol circumstància. S'examina la demanda i si és admissible dona lloc a un examen intern per part del Consell. Tant les persones afectades com organitzacions socials poden denunciar les empreses que vulneren Drets Humans tot i que els informes finals són interns i confidencials pel que no permet conèixer les recomanacions realitzades, fer seguiment o inclús valorar l'eficàcia del mecanisme.

Procediments especials

Són mecanismes d'examen temàtic específic normalment a càrrec d'una relatoria o grup de treball integrada per experts independents no remunerats i amb trajectòria acreditada en la matèria. Els relators especials poden rebre denúncies individuals, examinar la situació de Drets Humans relacionada amb els Drets Civils i Polítics i Drets Socials, Econòmics i Culturals, realitzar visites in situ, entrevistes amb totes les parts interessades a fi de realitzar un informe final amb recomanacions als estats, alertar a la comunitat internacional, garantir recomanacions realitzades i assessorar als estats en la seva implementació. És interessant tenir en compte que per presentar una denúncia de procediment especial no és necessari esgotar al via jurídica nacional donat que no és pròpiament un mecanisme jurídic, no exclou l'ús paral·lel d'altres vies jurídiques.

En el marc d'aquest procediment especial es crea al 2005 per Resolució 2005/69⁶⁹ un mandat específic del Representant Especial del Secretari General sobre Drets Humans i empreses transnacionals i altres empreses comercials. Durant el seu mandat John Ruggie realitzarà un informe general de 2008 sobre l'obligació de les empreses de Respectar, Protegir i Reparar els Drets Humans. Aquest serà el marc que al 2011 donarà lloc

69 (ONU. CONSEJO ECONOMICO Y SOCIAL, 2005)

als Principis Rectors d'empreses i Drets Humans basats en aquests tres pilars fonamentals i que han assolit l'estàndard de norma internacional.⁷⁰ S'evidencia la necessitat de crear un grup de treball sobre empreses i Drets Humans, constituït al 2011 i que al 2014 constatarà la necessitat de crear un grup de treball específic per a la creació d'un instrument jurídicament vinculant sobre empreses transnacionals i Drets Humans. El grup es crearà en Resolució 26/9⁷¹ i després de nou sessions anuals continua treballant en l'adopció de l'instrument jurídicament vinculant sobre empreses i Drets Humans.

Sistema Tripartit De La Organització Internacional Del Treball-OIT

La OIT funciona com un organisme especialitzat de Nacions Unides per desenvolupar i supervisar les normes laborals internacionals. Té la particularitat de ser un sistema tripartit on representants de treballadors, empreses i estats participen de forma conjunta en les discussions i presa de decisions.

Els Convenis OIT són d'obligat compliment pels estats que els han ratificat pel que implica es poden interposar queixes als mecanismes de supervisió de la OIT i als tribunals nacionals. No s'admeten denúncies particulars sinó que aquestes han de ser presentades per una organització de treballadors o sindicat⁷² sobre la vulneració de les condicions laborals establertes als vuit convenis considerats fonamentals, principalment: Llibertat sindical i dret a la negociació col·lectiva, Eliminació de treball forçat u obligatori, Abolició del treball infantil i Eliminació de la discriminació sobre treball i ocupació. A més dels convenis fonamentals s'han elaborat convenis complementaris i convenis específics per a sectors concrets. Segons l'estudi de FIH, hi ha 188 Convenis OIT amb una ratificació del 86% el que implica un alt grau de responsabilitat estatal.⁷³

70 (ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS, 2011)

71 (ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS, 2014)

72 A excepció de la Comissió d'Investigació sobre incompliment d'un conveni ratificat per part de l'estat, que es conforma a instàncies de la denúncia d'un estat membre, un delegat a la Confederació Internacional del Treball o el propi Consell d'Administració de la OIT.

73 (FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS, 2011)

En relació a la vulneració de Drets Humans per empreses transnacionals, la OIT realitzarà el seu informe dirigit a l'estat amb les mesures per complir amb les seves obligacions internacionals i pot realitzar també visites a país. Aquestes visites només són possibles en el cas que l'estat accepti la visita. Durant aquesta, el relator pot realitzar audiències amb les parts interessades. El seu informe final pot incloure recomanacions especials en relació als agents privats i són interessants les recomanacions als estats sobre la retirada de preferències comercials o incentius d'inversió e internacionalització.

També en relació a la vulneració de Drets Humans per part de les empreses transnacionals resulta fonamental el Conveni 169 sobre Drets dels Pobles Indígenes i Tribals. Donat el caràcter extractivista o de megaprojectes d'infraestructures de l'activitat de les transnacionals que operen en països del sud global, aquests projectes s'ubiquen freqüent i majoritàriament en territoris indígenes on tenen gran impacte sobre les condicions de vida i el medi ambient. Suposen a més greus vulneracions de Drets Humans reconeguts als instruments internacionals com el Conveni 169 OIT i la Declaració Universal de Drets dels Pobles Indígenes de Nacions Unides tals com el dret a la Consulta Lliure Prèvia i Informada davant qualsevol projecte que els afecti, dret a terres, territoris i recursos, o dret a l'autodeterminació per decidir el seus models de desenvolupament. Des de la seva adopció aquest Conveni ha jugat un important paper en la defensa dels drets col·lectius de pobles i comunitats indígenes tant per la influència que ha tingut en les legislacions i polítiques nacionals com pels litigis estratègics a nivell internacional. El Conveni 169 OIT ha propiciat un marc de protecció efectiu i ha constituït una base jurídica fonamental en casos d'empreses transnacionals i Drets Humans.⁷⁴

Des de la OIT com a òrgan tripartit es va abordar la relació entre empreses transnacional i Drets Humans. La Declaració Tripartita sobre Línies Directrius d'Empreses Multinacionals i Política Social⁷⁵ és una guia de

74 (CLAVERO, B. FORO PERMANENTE PARA CUESTIONES INDÍGENAS, 2010)

75 (OIT. ORGANIZACION INTERNACIONAL DEL TRABAJO, 2022)

recomanacions per a les empreses i a la seva darrera versió de 2022 inclou ja els estàndards internacionals en la matèria de Drets Humans basats en els Principis Rectors.

Disposa de dos mecanismes:

Mecanisme regular de control

Inclou una revisió anual de la Comissió d'experts i la Comissió tripartita d'aplicació del Conveni en base als informes presentats pels estats. Les organitzacions empresarials i sindicals poden presentar comentaris als informes abans de ser enviats a la comissió d'experts i són també un instrument d'incidència davant els estats, que passa a examinar els casos amb més profunditat.

Mecanismes especials

Disposa de procediments de queixa i reclamació en tres àmbits específics:

Comitè queixa sobre la llibertat sindical

S'activa a instància d'una denúncia per part d'una organització de treball o sindicat nacional, tot i que la OIT pot decidir admetre denúncies realitzades per organitzacions de treballadors/es inclús sense estar reconeguts oficialment o inclús si els seus demandants estan refugiats a l'estranger. Una altra característica és que no és necessari que l'estat denunciat hagi ratificat el conveni de llibertat sindical, ja que per ser membre de la OIT es necessari el compliment dels principis fonamentals que inclou la llibertat sindical. No és necessari haver esgotat les vies nacionals de reclamació ni existeix un termini de venciment per a presentació de queixes. Aquestes es poden presentar al Comitè de Llibertat sindical que demanarà a l'estat informació al respecte. Si en un any l'estat no ha respost, el Comitè examinarà la queixa i publicarà l'informe a la seva web. Algunes limitacions importants són que OIT no presenta acusacions ni ofereix

reparació a les víctimes tot i que ofereix assistència perquè es compleixin les condicions establertes al conveni i és un mecanisme de pressió davant els estats. Per altra banda és un recurs útil davant altres mecanismes costosos, de difícil activació o davant un recurs de llarga durada.

Comitè de Reclamació general sobre respecte efectiu de Conveni OIT

Una organització sindical ha de presentar queixa al Consell d'Administració OIT contra un estat per no haver pres les mesures necessàries per garantir el compliment del conveni. No és necessari haver esgotat les vies de queixa nacionals, però sí que l'estat ha d'haver ratificat prèviament el conveni al qual es refereix la queixa. Si aquesta s'accepta el Consell ho comunica a l'estat perquè es pronunciï al respecte. Si no hi ha resposta, el Consell fa pública la queixa i conforma una comitè ad hoc per analitzar tota la informació i emetre les seves recomanacions.

Comissió d'Investigació per Incompliment d'un Conveni OIT

Un estat membre que hagi ratificat el conveni de referència, un delegat a la Conferència Internacional del Treball dels quatre que participen -dos de l'estat, un sindicat i un organització empresarial; o bé, el propi Consell d'Administració pot presentar una denúncia per incompliment. Quan l'estat no aporta informació al respecte i persisteix la vulneració, el Consell d'Administració OIT pot constituir una Comissió d'Investigació. Aquesta emet el seu informe amb recomanacions que l'estat té tres mesos per acceptar i sinó pot recórrer a la Cort Internacional de Justícia. Si persisteix l'incompliment la OIT pot activar totes les mesures que consideri oportunes. A la pràctica les víctimes de violacions de drets laborals utilitzen els altres dos mecanismes més directes, deixant la Comissió d'Investigació per casos greus de vulneració de Drets Humans. I si bé és un mecanisme de difícil activació i s'ha utilitzat en pocs casos, on només en el cas de Myanmar ha prosperat, la seva utilització és ja percebuda com una sanció greu per part del estats.

Tribunal Permanent dels Pobles

Aquest mecanisme és un instrument sorgit des de la societat civil com a mecanisme de denúncia i pressió per responsabilitzar els estats per violacions del dret internacional. Sorgit al 1966 del Tribunal Russell que va obligar als Estats Units a rendir comptes pels crims de guerra a Vietnam, s'ha estès per denunciar i difondre la responsabilitat dels estats en la violació de Drets Humans dels Pobles. El Tribunal Permanent sorgeix en base a les denúncies de les dictadures llatinoamericanes quan la Fundació Internacional Leilo Basso pel Dret i Alliberament dels Pobles recull la petició de crear un foro civil on donar testimoni i establir responsabilitat per la violació de Drets Humans. Així es crea a Bolonya al 1979 en base a la Carta d'Argel de 1976, que estableix la Declaració Universal dels Drets dels Pobles.

El tribunal permanent s'organitza segons els procediments judicials i normes processals, amb anàlisi legal fonamentat i en base als instruments de drets reconeguts. I després de recollir testimonis i proves emet una resolució. Si bé no és un mecanisme jurídicament vinculant, és un instrument de denúncia de la societat civil i generació d'opinió pública. Alhora també és interessant la sistematització de proves, l'anàlisi jurídic i registre documental de testimonis. Aquests procediments són una forma d'apoderar les víctimes en la seva recerca de justícia i alhora un aprenentatge en processos judicials que puguin esdevenir.

Des de la seva constitució el Tribunal Permanent dels Pobles ha acompanyat pobles i comunitats en la seva recerca de justícia davant les corporacions transnacionals que violen territoris, acaparen recursos i assassinen els pobles en nom dels interessos del capital internacional. S'han realitzat més de 40 tribunals per exigir el compliment de drets fonamentals per part d'institucions financeres i corporacions multinacionals que han tingut responsabilitats directes en situacions de genocidis, violació de dret a l'autodeterminació dels pobles, o crims ambientals entre d'altres.⁷⁶ També a nivell intercontinental s'han denun-

76 (EL SALTO DIARIO, 2021). Casos emblemàtics com els judicis contra la Banc Mundial i

ciat les violacions de Drets Humans per les transnacionals. Fruit de la aliança continental d'organitzacions socials, des de la xarxa Enlazando alternativas, s'han organitzat diverses sessions paral·leles a les trobades de caps d'estat i de govern de la Unió Europea i Amèrica Llatina i el Carib per tal de visibilitzar i abordar la responsabilitat dels governs en la violació de Drets Humans a Viena 2006, Lima 2008 i Madrid 2010.⁷⁷ Amb la finalitat d'assolir Veritat, Reparació i Justícia, el tribunal actua com un mecanisme alternatiu de justícia per a les víctimes, i evidencia un patró de vulneració de Drets Humans de les transnacionals que operen en el marc de les polítiques neoliberals impulsades per institucions i governs. I és també una eina de pressió política i jurídica pel reconeixement del dany i la posada en marxa de mecanismes de reparació i control de les transnacionals.⁷⁸

NIVELL REGIONAL

Defensoria del poble de la Unió Europea

El Defensor del Poble Europeu és un òrgan independent que investiga les reclamacions sobre mala administració de la Unió Europea.⁷⁹ En el cas de vulneració de drets socials o ambientals dels projectes transnacionals finançats per les institucions financeres de la Unió com el BEI o el FEI, i esgotades les vies de reclamació internes d'aquests organismes, es podria iniciar una reclamació davant la defensoria del poble europeu.

També seria competència de la defensoria del poble europeu les reclamacions del finançament de la Unió a empreses que vulneren Drets Humans. En aquest sentit el 2016 la defensoria del poble europeu va

el Fons Monetari Internacional Berlín, 1988- Madrid, 1994; Bhopal, Bhopal 1991-Londres 1994; Indústria tèxtil, drets laborals i medi ambient Brussel·les 1998, Repsol, BP, Aigües de Barcelona, Nestlé i Coca-Cola, Colòmbia 2006-2008; Unión Fenosa Nicaragua 2007 o ACS-Proyecto Castor Barcelona 2017, o el més recent de 2021 sobre el genocidi de l'estat a Colòmbia

77 (OMAL. OBSERVATORIO DE LAS MULTINACIONALES EN AMÉRICA LATINA, consultat 2022)

78 (TRIBUNAL PERMANENTE DE LOS PUEBLOS, Consultat 2023)

79 (UE, Consultat 2023)

emetre una recomanació en relació a les agències de crèdit dels estats membres. El dictamen de la Comissió Europea del 2020 demanarà als estats membres recavar més informació sobre els projectes finançats per les agències de crèdit a l'exportació. Aquesta informació hauria de permetre verificar com s'avaluen els projectes especialment en relació als Drets Humans i ambientals.⁸⁰

La defensoria del poble és un òrgan quasi-jurídic al que pot recórrer tots els ciutadans que resideixin en territori de la Unió tant directament com per mediació d'un membre del Parlament Europeu. Poden denunciar incompliment dels tractats i violació de drets per part de les institucions comunitàries. Aquest organisme emetrà el seu informe de recomanacions pels estats infractors i també en el seu informe anual farà un seguiment del cas. Com hem dit no és un mecanisme jurídic vinculant, però sí que els informes de la Defensoria tenen un pes important i poden ser un element rellevant davant un òrgan jurídic.

NIVELL ESTATAL

Defensoria del poble

A l'estat espanyol la figura del Defensor del Poble té una representació estatal⁸¹ i també pot tenir una representació per a les comunitats autònomes. En aquest àmbit, ens referim a la figura de representació estatal. El defensor pot actuar d'ofici o per presentació de queixes ciutadanes. Els assumptes presentats han de tenir relació amb l'actuació de l'administració pública o serveis essencials com subministrament elèctric, gas, aigua, etc. Es pot adreçar a aquest organisme qualsevol persona resident a Espanya. Les resolucions que adopti la Defensoria del Poble no poden modificar actes administratius, però sí que pot demanar a l'Administració de l'Estat que actuï en conseqüència. També es pot dirigir a l'òrgan legislatiu per plantejar modificacions o revisions en aque-

80 (UE. DEFENSOR DEL PUEBLO EUROPEO, 2016)

81 (DEFENSOR DEL PUEBLO. GOBIERNO DE ESPAÑA, Consultat 2022)

lles normes que puguin estar produint una vulneració. Així mateix, pot presentar recursos davant del Tribunal Constitucional.

Institucions Nacionals de Drets Humans-INDH

Partint dels Principis Rectors, aquests reconeixen clarament la necessitat d'assegurar un accés efectiu a mecanismes, siguin de naturalesa judicial o extrajudicial, a fi de permetre a les víctimes accedir a la reparació per violacions de Drets Humans. I dins aquest marc les Institucions Nacionals de Drets Humans- INDH, poden desenvolupar una tasca rellevant en la prevenció, protecció i reparació de Drets Humans.

Las instituciones nacionales de derechos humanos conformes a los Principios de París tienen un papel importante que desempeñar, ayudando a los Estados a determinar si las leyes pertinentes se ajustan a sus obligaciones de derechos humanos y se aplican eficazmente, y asesorando sobre derechos humanos también a empresas y otros agentes no estatales....Las deficiencias del proceso de reparación de violaciones de derechos humanos relacionadas con empresas pueden superarse eventualmente ampliando los mandatos de los mecanismos extrajudiciales existentes y/o creando nuevos mecanismos. Puede tratarse de mecanismos de mediación, de resolución o de otros procesos culturalmente apropiados y compatibles con derechos -o de una combinación de esas opciones- en función de las cuestiones planteadas, los intereses públicos en juego y las posibles necesidades de las partes... Las instituciones nacionales de derechos humanos tienen un papel especialmente importante que desempeñar a este respecto.

Alineats amb aquests tres pilars dels Principis Rectors, les INDH poden desenvolupar diferents funcions per garantir una resposta efectiva en el compliment de Drets Humans per part de les empreses transnacionals.

- Prevenir: Funció de monitoratge o supervisió de l'Estat, en especial de la harmonització del marc jurídic intern amb les normes internacionals de Drets Humans i el seu grau d'implementació. Les INDH

haurien de comptar amb un mandat específic per ampliar la competència i capacitat jurídica de supervisar les actuacions de l'estat i emetre pronunciaments específics sobre actes u omissions, tant de l'executiu com del legislatiu, a fi d'assegurar la conformitat del marc jurídic i de polítiques públiques amb els estàndards internacionals de Drets Humans.⁸²

- Protegir: Funció d'orientació i assessoria externa tant a les empreses com a la resta d'actors socials, particularment per a qüestions de context en que les empreses puguin tenir dificultats per complir amb la seva responsabilitat per possibles contradiccions o descoïment de la normativa nacional e internacional sobre la matèria; incloent també i especialment a les empreses públiques.
- Reparar: Els principis rectoros assenyalen el rol que poden desenvolupar identificant els impactes negatius i vulneracions de drets de casos específics així com l'accés de les víctimes a la reparació. Però per tal que aquesta funció de reparació sigui efectiva cal, com assenjala Cantú,⁸³ que les INDH tinguin capacitat de rebre queixes e investigar i que els seus dictàmens siguin vinculants.

Segons els Principis de París de 1993, les Institucions Nacionals estan facultades per impulsar el respecte dels Drets Humans com a òrgan independent i compostat de forma plural per les diverses expressions de la societat civil: organitzacions socials, sindicats, organitzacions professionals, representants parlamentaris, acadèmics, i veus especialitzades. També s'estableix la participació de representants de l'administració a títol consultiu.⁸⁴ Per exercir les seves funcions i ser reconegudes per la comunitat internacional, les Institucions Nacionals de Drets Humans han d'adherir-se als Principis de París; i és l'Aliança Global de les Institucions

82 Per un desenvolupament més exhaustiu i una anàlisi de les diferents propostes i normatives es poden consultar Guaman, A., Marquez-Carrasco, C., Iglesias, D.

83 (CANTÚ, 2021)

84 (ONU. ASAMBLEA GENERAL, 1993)

Nacionals de Drets Humans-GANHRI l'òrgan encarregat de registrar i afiliar les INDH.

L'interès de les INDH radica en la seva composició plural e independent que actua com a mecanisme quasi-jurídic al tenir competències per investigar casos específics, orientar i mediar entre les parts. Cal assenyalar que les seves funcions són complementaries als Punts Nacionals de Contacte de la OCDE i que suposen una via més de protecció dels Drets Humans permetent superar una de les limitacions dels Punts Nacionals de Contacte. I és que gran part dels estats on es cometen les violacions de Drets Humans no pertanyen a la OCDE i no estan subscrits a les Directrius per a les Multinacionals tenint limitada aquesta via de reclamació extrajudicial. No obstant, el fet que la majoria d'empreses amb operacions transnacionals tinguin la seva seu en estats que s'han adherit a les Directrius, permet als Punts Nacionals de Contacte tenir competència sobre casos extraterritorials.

Aquest enfoc seria adoptat també per les INDH i la col·laboració entre ambdós mecanismes no només seria desitjable sinó necessari a fi d'aportar un element més de protecció i reparació a les víctimes. Així ho considera l' Informe elaborat per l'Oficina de l'Alt Comissionat de Nacions Unides pels Drets Humans definint les INDH com a un element de rendició de comptes efectiu per a les empreses.⁸⁵ En aquest sentit Cantú apunta a la difusió de les Directrius OCDE al sector empresarial i la informació compartida sobre queixes com algunes de les àrees de col·laboració entre ambdós mecanismes extrajudicials. També el Grup de Treball sobre Drets Humans empreses transnacionals i altres empreses, considera el paper rellevant que poden tenir les INDH i que seria precís recollir en el tractat a fi de dotar les INDH de les competències específiques en matèria d'empreses i Drets Humans.⁸⁶ Estarien facultades per iniciar actuacions davant les omissions de l'estat, bé per incapacitat o

85 (ONU. ALTO COMISIONADO PARA LOS DERECHOS HUMANOS, 2020)

86 (ONU. GRUPO DE TRABAJO SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS, Consultat 2022)

bé per falta de voluntat política, de supervisar les actuacions de l'estat i emetre pronunciaments específics sobre actes u omissions, tant de l'executiu com del legislatiu, a fi d'assegurar la conformitat del marc jurídic i de polítiques públiques amb els estàndards internacionals de Drets Humans. Podrien actuar també com òrgan consultiu "amicus curiae"⁸⁷ davant els òrgans judicials pertinents com la Cort Interamericana de Drets Humans.

Tal com conclou el director de l'Institut de Drets Humans i Empreses de la Universitat de Monterrey de Mèxic:

Ante la potencial adopción de un tratado sobre las empresas y los derechos humanos en un futuro próximo (o lejano), será necesario considerar un papel específico y a la medida para las INDH tanto a nivel interno como frente a un eventual órgano convencional, a fin de complementar las opciones existentes para reducir la brecha de responsabilidad que actualmente existe en la materia. Sólo a través de medidas de cooperación y coerción -es decir, a través de una "mezcla inteligente" de medidas, como propuso en reiteradas ocasiones John Ruggie- se transformará la esperanza de las víctimas de acceder a la reparación en una realidad. En este sentido, las INDH deberían ser llamadas a desempeñar un papel primario, con un rol amplio en la promoción y protección de los derechos humanos en la esfera empresarial.⁸⁸

Des d'aquesta perspectiva considerem important el rol que pot exercir una institució nacional de dret humans com a òrgan multi-actor, independent, amb capacitat d'investigació i sanció, amb autoritat pública i d'aplicació sub-estatal com un mecanisme rellevant per la coherència de la política pública catalana amb el compliment efectiu de Drets Humans per les

87 Els amici curiae son escrits realitzats per tercers aliens a un cas o una sol·licitud d'opinió consultiva que esta estudiant la Cort Interamericana, que de manera voluntària ofereixen la seva opinió sobre algun aspecte relacionat amb el cas consultat, per tal de col·laborar amb el Tribunal amb la resolució de la sentència o en la resolució d'opinió consultiva. (CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS, Consultat 2021)

88 (CANTÚ, 2021)

empreses. Amb tot, no podem deixar de banda les vies judicials que amb el seu caràcter vinculant i amb un règim de sancions contribueixen a un marc global de compliment de Drets Humans per part de les empreses.

3_ Mecanismes judicials

Com hem vist, la limitació dels mecanismes extrajudicials basats en la voluntarietat de les empreses i en la manca de mesures, capacitats i recursos pel seguiment de la implementació i de mecanismes de reparació a les víctimes, permet concloure la ineficàcia d'aquests per un compliment efectiu de Drets Humans per part de les empreses. És per això que resulta del tot necessari aplicar diferents instruments de caràcter regulador i vinculant que permetin oferir garanties sobre la responsabilitat que tenen les empreses en el compliment efectiu de Drets Humans.

Els mecanismes judicials són els recursos que es plantegen dins cada àmbit jurisdiccional ja sigui aquest civil, administratiu, laboral, o penal i en les instàncies corresponents seguint la seva jerarquia normativa: internacional, regional, estatal i sub-estatal. La via judicial posa en mans de tribunals la facultat de determinar la responsabilitat de la part demandada podent arribar a mesures de responsabilitat pels danys causats. Si bé és cert que alguns d'aquests mecanismes estan orientats exclusivament als estats o a persones individuals, poden establir recomanacions a la totalitat dels agents implicats en les vulneracions, i queda en mans dels estats el seu compliment. Per això caldrà examinar les circumstàncies on s'han produït les vulneracions i la estructura empresarial per determinar la via o vies on es presenta el cas.

Un procés penal respecte a un procés civil requereix normalment l'impuls d'un fiscal i el sistema de prova és més exigent. També el patró de protecció de l'acusat és més fort, és més lent i té un alt cost econòmic. Tot i aquestes limitacions és interessant analitzar la via de la jurisdicció universal com una via que apel·la al coneixement de casos de violació

per un estat tot i que aparentment no tingui vinculació directa. Aquesta via ha tingut un fort desenvolupament als estats de la Unió Europea en matèria de corrupció i també de delictes ambientals tal com es constata amb la normativa recent que ha desenvolupat la Unió sobre la matèria, pel que pot ser rellevant la seva aplicació sobre l'actuació de les empreses transnacionals en relació a la vulneració de Drets Humans.

Una altra via a tenir en compte sobre la vulneració de Drets Humans per part de les empreses és la via administrativa que resulta especialment rellevant en relació a l'obtenció de permisos, llicències o concessions públiques per a la realització d'obres o serveis. L'incompliment dels requisits exigits pot donar lloc a sancions administratives i posteriors denúncies penals. Tot i que la via administrativa es limita a sancions econòmiques, aquestes poden implicar també la reparació del dany, la paralització de l'activitat e inclús el tancament de plantes productives. Així, en l'àmbit ambiental s'ha desenvolupat en el marc de la UE un sistema de prevenció sota el principi de responsabilitat empresarial avalat per la normativa internacional però que arriba a normes subestamentals de codis de conducta empresarial d'obligat compliment.

En definitiva, malgrat les barreres i limitacions a la justícia, cal reivindicar els mecanismes jurídics que estableixen una responsabilitat sobre la vulneració de Drets Humans i ambientals i que constitueixen un cos jurídic que crea jurisprudència útil per altres casos.

Revisem a continuació els mecanismes disponibles, però també aquells que estan en curs de negociació, per tal d'establir la responsabilitat de les empreses transnacionals i altres empreses comercials que tenen activitat transnacional sobre la vulneració de Drets Humans i ambientals a nivell universal.

INTERNACIONAL

Sistema Internacional dels Drets Humans

El Sistema Internacional de Drets Humans adoptat per la comunitat internacional deriva de la Declaració Universal de Drets Humans de Nacions Unides. La Declaració va ser proclamada per l'Assemblea General de Nacions Unides el 1948 i estableix per primera vegada els Drets Humans a protegir amb caràcter universal arreu del planeta. Per impulsar el seu compliment a nivell internacional el sistema s'organitza a través dels sistemes regionals de Drets Humans que atenen a les particularitats de cada context com el Sistema Europeu, el Sistema Interamericà o el Sistema Africà. Si bé tots els sistemes adopten la norma internacional i els estats membres de cada jurisdicció regional estan sotmesos al seu compliment, cada sistema té els seus mecanismes específics. Per aquest motiu els hem incorporat com a sistemes regionals que expliquem més endavant.

L'únic òrgan judicial permanent que actua a nivell internacional sobre les vulneracions de Drets Humans és el Tribunal Penal Internacional. Amb seu a La Haia va ser creat el 1998 per l'Estatut de Roma⁸⁹ arrel dels genocidis de Ruanda i la ex-Iugoslàvia. Va començar a funcionar al 2003 i està orientat a perseguir el genocidi, crims de guerra i delictes de lesa humanitat; així com violacions greus del Dret Internacional dels Drets Humans.⁹⁰

Tribunal Penal Internacional-TPI

El Tribunal Penal Internacionals creat pel Consell de Seguretat de Nacions Unides adopten mesures en relació a actes d'agressió i amenaces de pau i violacions greus del dret humanitari internacional.

89 (ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS, 1998)
90 (HUMAN RIGHT WACHT, Consultat 2022),
(INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, Consultat 2022)

El TPI actua a nivell internacional sobre demandes individuals de persones físiques autores, coautores, còmplices o instigadores de violacions. No és preveu la possibilitat de demandar empreses o persones jurídiques per violacions de Drets Humans. En tot cas es podria contemplar la responsabilitat dels administradors i propietaris de les corporacions transnacionals a títol individual, però no l'empresa perquè no es reconeix de forma universal la responsabilitat penal empresarial. Amb tot la violació de drets socials i ambientals s'allunya de les consideracions del tribunal.

Tot i que el Tribunal Penal Internacional actuï sobre la responsabilitat dels estats, s'ha avançat en el reconeixement de la responsabilitat de les empreses a nivell internacional. Les evidències irrefutables de la vulneració de Drets Humans i ambientals per part de les empreses, també de caràcter col·lectiu, afecten un gran nombre de corporacions transnacionals que es situen en el punt de mira de la comunitat internacional.

És per això que des de la societat civil, després de varies dècades constatant la limitació de mecanismes basats en la voluntarietat empresarial, es reclama un instrument jurídicament vinculant sobre empreses i Drets Humans així com un tribunal competent per conèixer els casos de violacions a nivell internacional. Així el Consell de Drets Humans de Nacions Unides emet la Resolució 26/9 el 26 de juny de 2014⁹¹ per adoptar un Instrument Jurídicament Vinculant sobre Empreses Transnacional i altres empreses comercials amb activitat transnacional. I si bé encara estan en procés de negociació ens ha semblat oportú incloure aquest instrument en aquesta publicació per identificar l'escenari actual en el que s'està treballant i reforçar la seva consecució com a instruments necessaris pel compliment efectiu dels Drets Humans.

91 (ONU. ASAMBLEA GENERAL, 2014)

Instrument Internacional Jurídicament Vinculant

A partir de la Resolució 26/9 es configura en el si de Nacions Unides un grup específic que treballarà en l'elaboració de l'Instrument Internacional Jurídicament Vinculant sobre empreses transnacionals i altres empreses amb activitat a l'exterior i els Drets Humans. El grup de composició oberta i caràcter intergovernamental és conegut per les seves sigles en anglès, OIGWG, i es reuneix des de 2015 amb caràcter anual per discutir els aspectes més rellevants de l'instrument.⁹²

La negociació de l'instrument internacional sobre empreses i Drets Humans suposa ja la superació del debat sobre la responsabilitat extraterritorial de les empreses⁹³. Suposa, també, la superació de considerar les empreses com a subjectes directes d'obligació dins el sistema internacional de Drets Humans. Amb tot, la seva adopció a nivell internacional és determinant a l'hora de comptar amb un mecanisme específic de caràcter global i que impliqui tota la cadena de valor de l'activitat empresarial. S'espera també que partint de la diligència deguda de l'empresa estengui la responsabilitat d'aquestes sobre el dany causat. És a dir, que impliqui sistemes de prevenció i reparació efectius a més d'un sistema de sancions que actuï sobre la responsabilitat empresarial.

Seguint els debats de les negociacions en curs⁹⁴ podem presentar algunes limitacions importants a considerar que poden restar eficaça a la seva aplicació. En primer lloc una limitació de procediment és justament el procés de negociació entre les parts. Amb més de vuit anys de negociació i en un context de globalització de l'economia, acaparament de recursos naturals a gran escala i emergència climàtica, el temps és un factor determinant en un instrument efectiu. Segons Hopenhaym⁹⁵ presi-

92 (ONU. OEIGWG, 2022)

93 (CEBADA, 2023)

94 Per veure en detall el procés de negociació es poden consultar els Informes de les Sessions del Grup de Treball de composició oberta sobre l'Instrument Jurídicament Vinculant d'Empreses i Drets Humans -OIGWG de Nacions Unides <https://www.ohchr.org/es/hr-bodies/hrc/wg-trans-corp/igwgon-tnc>

95 (HOPENHAYM, 2022)

denta del grup de treball, no es preveu un acord a curt termini. Caldrà a més afegir uns anys per a la seva ratificació i implementació per part dels estats membres. Per altra banda observem també limitacions de fons a considerar. Si bé hi ha un interès per part de molts estats en la seva adopció, en les sessions de discussió del tractat és patent la reticència de molts estats al control que es pugui exercir sobre les seves empreses. Trobem també un enfoc reduccionista i en interès dels estats al deixar de banda la majoria d'aportacions i propostes provinents de la societat civil tant d'organitzacions socials, defensores i defensors de Drets Humans, com veus expertes i acadèmiques. I assenyalem una limitació fonamental en relació l'enfoc adoptat pel tractat que reitera la orientació envers a la diligència deguda per part de les empreses que pot quedar en una via merament administrativa si no es contemplan mecanismes de responsabilitat i sistemes de sanció que resultin efectius pel compliment de Drets Humans.

Pigrau⁹⁶ fa una anàlisi sobre el procés del tractat en que conclou algunes diferències de fons com el concepte de víctima o les consideracions ambientals. Però la qüestió determinant que segueix sent més discutida és l'àmbit d'aplicació del tractat. Al seu origen estava previst per la Resolució 26/14 l'aplicació a empreses transnacionals i altres empreses amb activitat transnacional però actualment el darrer esborrany contempla l'aplicació per a totes les empreses, cosa que desvirtua el sentit del tractat de focalitzar la vulneració de Drets Humans de les empreses transnacionals que escapen al control regulador dels estats degut al desequilibri de poder i la captura corporativa que despleguen.

A banda d'un Instrument Jurídicament Vinculant, des de la societat civil i institucions acadèmiques es reitera la necessitat de comptar amb un mecanisme especialitzat que permeti aportar garanties pel compliment de Drets Humans per part de les empreses transnacionals. Per altra banda, les barreres per a les víctimes d'accés a la justícia, la esclatxa de governança ocasionada per la captura corporativa i la falta sistemes

96 (PIGRAU, 2022)

efectius de sanció han portat a les organitzacions de la societat civil a denunciar la impunitat del poder corporatiu.⁹⁷

Aquest és el cas de la Campanya Global que denuncia la falta de justícia efectiva pel compliment dels Drets Humans i reclama amb urgència l'actuació de la comunitat internacional. Davant la falta de mecanismes de justícia efectius, les víctimes, defensors i defensores i organitzacions socials han posat en marxa mecanismes per visibilitzar la impunitat de les empreses transnacionals i reclamar el compliment efectiu dels seus Drets Humans reconeguts. Es reclama des de la societat civil, en la línia de fer efectiu el marc del Tractat Jurídicament Vinculant, la constitució d'un Tribunal Internacional d'Empreses i Drets Humans. Aquest actuaria com a mecanisme jurídic de caire universal i específic de manera que tingues capacitat i recursos per actuar de forma ràpida i efectiva.

Tribunal internacional d' empreses i Drets Humans

En el marc de les negociacions per un Instrument vinculant sobre empreses transnacional i Drets Humans, la societat civil participa amb propostes clares e inequívokes per responsabilitzar les empreses transnacionals de les seves actuacions a l'exterior. Constatant els buits de governabilitat estatals, les barreres d'accés a la justícia i la manca de mecanismes efectius de control i reparació; les víctimes i organitzacions socials segueixen reclamen veritat, reparació i justícia.

Seguint la línia del Tribunal Permanent dels Pobles des de la societat civil es planteja la necessitat urgent de comptar amb un instrument que pugui determinar responsabilitats sobre el dany causat i fer efectives les resolucions de l'instrument jurídic vinculant. En cas contrari es corre el risc de tenir un marc jurídic buit de contingut e ineficaç per assolir l'objectiu proposat. Així des de la societat civil es reclama la creació d'un Tribunal Internacional sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans en el

97 (CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS, 2022)

marc de l'Instrument Jurídic Vinculant de Nacions Unides com a peça clau per garantir el seu respecte i compliment.⁹⁸

El 2016 la Presidència del grup de treball pel tractat vinculant OEIWGW, assumida per Equador, proposa la creació d'una Cort Mundial d'Empreses i Drets Humans com un mecanisme que contempli una reparació efectiva per a les persones i comunitats afectades. El 2017 s'introdueix ja aquesta proposta per la presidència del grup de treball de negociació del tractat vinculant a partir de l'informe "Documento de Elementos" on reconeix la facultat d'instaurar un tribunal internacional com a mecanisme judicial internacional. No obstant els següents anys Equador es desmarca de la proposta pel que la Presidència equatoriana del grup de treball abandona també la seva defensa. Els esborranys sobre la proposta de tractat vinculant de 2018 a 2021 no inclouen ja la creació d'un Tribunal Internacional i vincula la seva aplicació al Comitè del Consell de Drets Humans de Nacions Unides i a les jurisdiccions nacionals.

Des de les víctimes i comunitats afectades, els experts i expertes, comunitat acadèmica, societat civil organitzada i moviments socials defensen la necessitat de comptar amb un mecanisme jurídic que determini la responsabilitat directa i apliqui procediments de control, sanció i reparació de manera efectiva, pertinent, proporcional i adequada al dany causat. Així des de la Campanya Global es promou la inclusió del Tribunal Internacional en el Tractat Vinculant a partir d'una proposta de Estatut que consideri la seva jurisdicció i funcionament. La proposta ha estat consolidada durant les trobades realitzades en el marc de la 8ª sessió de treball del Grup de Treball a Ginebra a l'octubre de 2022.

La Campanya Global centra la jurisdicció de l'Estatut pel Tribunal Internacional sobre Empreses Transnacionals i Drets Humans sobre les empreses transnacionals i altres empreses comercials amb activitat transnacional, seguint el mandat de la Resolució 26/9 de Nacions

98 (CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANÍA DE LOS PUEBLOS, DESMANTELAR EL PODER CORPORATIVO Y PONER FIN A LA IMPUNIDAD, 2022)

Unides. Determina la facultat del Tribunal per investigar, jutjar, sentenciar i condemnar les empreses i els seus representants i directius. Estableix també la capacitat d'imposar sancions civils i penals amb la imposició de multes econòmiques i reclusió deixant en cada estat la seva execució. I proposa una funció consultiva del tribunal per part dels estats, comunitats u organitzacions així com el seu funcionament conjunt amb un centre públic internacional de monitoreig sobre empreses i Drets Humans.

Partint de l'existència de tribunals internacionals que reconeixen la responsabilitat extraterritorial de les corporacions transnacionals i han emès sentències paradigmàtiques sobre violacions de Drets Humans i ambientals, no és una quimera seguir aquests precedents, amb un instrument que amplii el seu marc d'actuació i compti amb recursos per fer efectius els Drets Humans de caràcter *ergo omnes*. Aquest és el cas de la Cort Interamericana de Drets Humans que compta ja amb una jurisprudència exemplar en la matèria i és un mecanisme jurídic que obre pas al desenvolupament normatiu d'altres instruments estatals i subestatals que reconeguin la responsabilitat de les empreses transnacionals per la vulneració de Drets Humans i ambientals.

NIVELL REGIONAL

Sistemes regionals de drets humans

El sistema internacional de Drets Humans s'estructura en diversos sistemes regionals que vetllaran pel compliment de Drets Humans establerts a la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948. Així a Europa el Sistema Europeu de Drets Humans funciona a través del Consell d'Europa que adoptarà el 1950 el Conveni per a la Protecció dels Drets Humans i les llibertats fonamentals, conegut també com a Conveni Europeu de Drets Humans, i que opera a través del Tribunal Europeu de Drets Humans. El Sistema Interamericà de Drets Humans s'estableix a partir de la Declaració Americana de Drets i Deures de l'Home de 1948, la Carta de l'Organització d'Estats americans de 1948 i la Convenció Americana sobre Drets Humans de 1969 i opera a través de la Cort

Interamericana de Drets Humans. A Àfrica el Sistema africà de Drets Humans s'instaura amb la Carta Africana de Drets Humans de 1981 de la Unió Africana, en vigor a partir de 1986 i opera a través de la Cort Africana de Drets Humans i dels Pobles.

Per la seva especial rellevància en matèria d'empreses transnacionals i Drets Humans considerem especialment el sistema europeu i el sistema interamericà de Drets Humans. El primer té una especial importància perquè resideixen en territori de la Unió Europea un gran nombre d'empreses vinculades amb la violació de Drets Humans a nivell extraterritorial i per la gran extensió geogràfica que implica i el volum de negoci que comporta. El segon és especialment rellevant perquè és en territori llatinoamericà on tradicionalment les corporacions transnacionals han actuat sense mecanismes de control i amb total impunitat per perpetuar la explotació històrica que respon a noves formes neocolonials d'extractivisme i esclavitud; i on la Cort Interamericana porta dècades evidenciant la responsabilitat de corporacions transnacionals i estats en la vulneració de Drets Humans i ambientals amb sentències innovadores i paradigmàtiques. A continuació passem a considerar els mecanismes aplicats per aquests sistemes regionals.

Sistema Europeu de Drets Humans

El sistema europeu de Drets Humans és el que té més trajectòria, i se'l considera com el sistema més consolidat per la defensa dels Drets Humans. Té dos òrgans, un polític i un judicial, amb diversos mecanismes vinculats i capacitat sancionadora sobre la vulneració de Drets Humans, que passem a considerar.

Consell d'Europa

El Consell d'Europa va ser creat al 1949 per promoure els Drets Humans, la democràcia i l'estat de dret així com altres principis derivats del Conveni Europeu de Drets Humans i convenis internacional relacionats.⁹⁹ Actu-

⁹⁹ El Consell d'Europa no s'ha de confondre amb altres dues institucions de la Unió Europea: el Consell Europeu, integrat pels caps d'estat del 27 estats membres estableix les prioritats

alment està integrat per 46 estats membres del continent europeu, 27 dels quals formen part de la UE.¹⁰⁰ El Consell d'Europa no forma part de les institucions de la UE, sinó que és una organització internacional amb seu a Estrasburg que configura el sistema europeu de Drets Humans. Col·labora estretament amb estats de la UE i Nacions Unides en l'aplicació dels convenis internacionals de Drets Humans i treballa a través de diferents comissions especialitzades, tals com:

- Grup d'Estats contra la Corrupció (GRECO)
- Comitè Europeu per a la Prevenció de la Tortura i de les Penes o Tractes Inhumans o Degradants (CPT)
- Grup d'experts en la lluita contra el tràfic d'éssers humans (GRETA)
- Comitè de les parts - Conveni per a la protecció dels infants contra l'explotació i l'abús sexual (Comitè de Lanzarote)
- Comissió Europea per a l'Eficàcia de la Justícia (CEPEJ)
- Comitè Especial d'Experts sobre avaluació de mesures contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme (MONEYVAL)
- Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI)
- Comitè Europeu de Drets Socials
- Comitè Consultiu del Conveni Marc per a la Protecció de las Minories Nacionals
- Comitè de Experts de la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries

A través d'un grup d'experts coneguts com la Comissió de Venècia el Consell d'Europa presta assistència als estats membres per realitzar reformes judicials, emet recomanacions i supervisa els progressos realitzats.

polítiques de la Unió; i el Consell de la Unió Europea, també conegut informalment com a Consell està integrat pels ministres dels països membres segons cada àmbit d'actuació i té com a funció negociar i adoptar la legislació de la Unió conjuntament amb el Parlament Europeu.

100 (CONSEJO DE EUROPA, Consultat 2023)

Grup de Drets Humans del Consell d'Europa-COHOM

Dins el Consell, un grup de treball específic, el Grup de Drets Humans, s'encarrega dels temes internacionals relacionats amb els Drets Humans.¹⁰¹ El grup aborda específicament l'establiment de les prioritats de la UE als fòrums de Drets Humans de les Nacions Unides; l'adopció de directrius temàtiques que donin suport a l'acció exterior de la UE; l'inici de diàlegs sobre Drets Humans amb països tercers; i l'adopció d'un informe anual sobre els Drets Humans i la democràcia.

El Grup contribueix a definir les prioritats estratègiques de la UE sobre qüestions concretes de Drets Humans o geogràfiques. També coordina les posicions dels Estats membres de la UE en aquestes mateixes matèries de cara a l'Assemblea General i al Consell de Drets Humans de les Nacions Unides.

Conferència de les Organitzacions No Governamentals Internacionals -ONGI

Una altra estructura que funciona dins el Consell d'Europa és la Conferència de les Organitzacions No Governamentals Internacionals-ONGI. La conferència és un espai d'intercanvi integrat per unes 400 ONGs internacionals i estableix un vincle entre la societat civil i les institucions europees aportant coneixements especialitzats i apropament a la realitat de la ciutadania. El Comitè Permanent és l'òrgan de govern de la Conferència d'ONGI. Coordina la representació de la Conferència davant tots els altres òrgans del Consell d'Europa, supervisa el treball dels Consells d'Experts i assegura la coherència del treball dels Comitès amb el marc estratègic i prioritats del Consell de Europa. Alhora prepara les reunions de la Conferència i es reuneix de manera regular amb els comitès especialitzats i organitzacions de la societat civil en dificultats, en estreta cooperació amb altres òrgans del Consell d'Europa.

A més del Comitè permanent, la Conferència d'ONGs funciona a través de comitès especialitzats. Els comitès, de caràcter temàtic, es creen

101 (CONSEJO DE EUROPA, Consultat 2023)

per un període limitat i aporten informació rellevant a través d'informes específics, amb recomanacions que traslladen a l'Assemblea general. Les reunions de les comissions estan obertes a tots els delegats de les ONGI i a les persones convidades pels presidents de les comissions o pel Comitè permanent. Es pot trobar més informació sobre el funcionament als documents de Reglament i Directrius.¹⁰² Actualment existeixen 8 comitès especialitzats:

- Diàleg interreligiós i interconfessional
- Acció pels drets socials
- Crisi ambiental i sanitària: qüestions de governança i solidaritat
- Educació per a la democràcia
- Drets Humans i intel·ligència artificial
- Comitè de la societat civil sobre drets de la infància
- Drets de les persones migrants
- Les ONG com a defensores de la igualtat de gènere i dels drets de les dones

Pel que fa a les empreses i Drets Humans, dins la Conferència d'ONGs existeix un àmbit especialitzat, tot i que a dia d'avui no està constituït en comissió, que té per objectiu fer el seguiment de les normatives d'empreses i Drets Humans. Concretament el seu treball emana de la recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa als estats membres aprovada al 2016.¹⁰³ Dins la pàgina web d'aquest àmbit temàtic es troben els recursos normatius i operatius disponibles del Consell d'Europa. Així s'exposen les normatives de referència, s'identifiquen les ONGs especialitzades en el tema, i el nivell de compliment dels estats membres. Destaca a més, una plataforma online on es pot seguir la normativa internacional, els Plans Nacionals pels estats membres, i les actuacions d'implementació.¹⁰⁴

102 <https://www.coe.int/en/web/ingo/committees>

103 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c1ad4

104 <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/online-platform-for-human-rights-and-business>

Comitè Europeu de Drets Socials

Un altre mecanisme de Drets Humans del Consell d'Europa és el Comitè Europeu de Drets Socials-CEDS, que té com a objectiu supervisar el compliment de la Carta Social Europea, tractat que recull els Drets Econòmics i Socials. Establerta al 1961, i amb una darrera versió de 2011¹⁰⁵ es centra en el drets de segona generació com el dret al treball, a la negociació col·lectiva, a la seguretat social, o la protecció de treballadors migrats, entre d'altres. L'acceptació de la Carta per part dels estats no obliga a l'estat a acceptar tots els drets sinó que estableix un mínim a escollir per cada estat sent un sistema molt discrecional i flexible. El tractat tampoc estableix un sistema judicial de control de compliment sinó que el seguiment es realitza a través dels informes dels estats membres que remeten al Comitè de Drets Socials.

El Comitè esta integrat per 15 membres independents escollits pel Comitè de ministres del Consell d'Europa i estableix dos mecanismes: els informes nacionals de seguiment i el procediment de denúncies col·lectives que es formulen davant òrgans especialitzats. Les demandes han de ser presentades per nacionals o residents als estats part. Poden presentar reclamació la Confederació Europea de Sindicats-CES, la Unió de Confederacions Industrials i Ocupadors d'Europa - UNICE i l'Organització Internacional d'Ocupadors-OIE; les organitzacions no governamentals internacionals, que tenen estatus participatiu davant del Consell d'Europa i estan inscrites en una llista creada a aquest efecte pel Comitè Governamental; i les organitzacions d'ocupadors i dels sindicats de l'Estat interessat. Per presentar demanda al Comitè no és necessari haver esgotat les vies internes i el cas pot tenir altres vies de reclamació nacionals i internacionals. Si la demanda és admissible el Comitè rep informes de país, pot demanar més informació a les parts, i emet un informe dirigit al Consell de Ministres sobre el fonament de les reclamacions. El Consell de Ministres, en base als informes rebuts, formula recomanacions que s'envien a les parts, i en un període de quatre mesos sense rebre resposta al respecte, emet una resolució amb recomanaci-

105 <https://www.coe.int/es/web/compass/european-social-charter>

ons a l'estat part per modificar el seu compliment i serà publicat també a la seva web.

A diferència de la vulneració de la Convenció de Drets Humans, l'incompliment de la Carta de Drets Socials Europea no implica sancions i comporta limitacions importants com a instrument de dret. En primer lloc les denúncies només s'apliquen a les violacions comeses en territori dels estats part. Una segona limitació és que les demandes han de ser presentades per nacionals o residents als estats part a través d'organitzacions. I sobretot que no implica un règim de sancions. Per aquest motiu encara existeix, una diferència important entre drets fonamentals i drets econòmics i socials. Davant aquesta desigualtat la societat civil reclama la seva incorporació a través d'un protocol facultatiu al Conveni Europeu de Drets Humans, equiparant els seus mecanismes de controls i obrint pas a un règim de sancions per la vulneració de drets.¹⁰⁶

Comissari Europeu de Drets Humans

Com a òrgan del Consell d'Europa, el Comissari europeu és una institució imparcial e independent creada al 1999 per a promoure el respecte i conscienciació sobre els Drets Humans. Si bé no és un òrgan judicial pròpiament, els seus informes són rellevants en processos judicials. El comissari té un mandat de 6 anys no renovable. El paper del Comissari és assessorar els estats i vetllar pel compliment dels Drets Humans als estats europeus. Per aquesta funció el Comissari treballa de forma conjunta amb actors rellevants per a la promoció i garantia dels Drets Humans com periodistes, ONGs, i defensors, a més de les autoritats estatals.

El suport a l'activitat i protecció dels defensors de Drets Humans és un dels nuclis centrals d'activitat del Comissari. En aquest àmbit destaca la relació regular que manté amb defensors i defensores, les consultes anuals sobre temes específics, la intermediació i opinions consultives davant el Tribunal Europeu de Drets Humans i la estreta cooperació amb

106 (GÓMEZ-ISA, Consultat 2023)

l'ONU i els mecanismes regionals com l'OSCE/ODIHR per donar suport als defensors dels Drets Humans.

Tot i que el Comissari/a no pot actuar sobre queixes individuals pot emetre conclusions i impulsar iniciatives sobre la informació dels casos. Pot a més realitzar visites oficials als països on es produeixen violacions per avaluar la situació dels Drets Humans, assessorar per a la prevenció, adoptar recomanacions als estats membres així com proposar mesures legislatives o mecanismes de compliment. El Comissari actua en col·laboració amb altres figures de protecció de Drets Humans com les Institucions Nacionals de Drets Humans o la Defensoria del Poble de la Unió Europea. Finalment el Comissari pot intervenir en el Consell Europeu de Drets Humans participant en audiències o presentant informes.¹⁰⁷

Règim de sancions del Consell d'Europa

El Consell d'Europa si bé no és un òrgan judicial, és un òrgan polític que davant una violació greu i continuada de Drets Humans per part d'un estat membre, pot aplicar una sanció política i decidir la suspensió de determinats drets de la Unió. Aquesta capacitat sancionadora posa en relleu i reforça el rol dels mecanismes de Drets Humans del Consell citats anteriorment, especialment del Comissari de Drets Humans, que es prenen en consideració a l'aprovar les sancions per a cada cas.

El règim de sancions es preveu a l'article 7 del Tractat de la Unió que s'aplica en dos fases. En la primera fase la Comissió o una tercera part dels Estats membres proposa la consideració de violació que sotmet a l'aprovació del Parlament i un cop aprovada per unanimitat del Parlament, després d'haver escoltat l'estat afectat però sense la seva votació, dictamina la violació de Drets Humans. En la segona fase el Consell pot suspendre l'Estat membre de certs drets com el dret de vot al Consell, tot i que l'Estat membre no pot ser expulsat.

107 (CONSEJO DE EUROPA. COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS, Consultat 2023)

En relació a tercers membres fora de la Unió Europea, la Unió també aplica un règim de sancions de caire progressiu tant a governs, empreses, persones o grups i organitzacions que contravenen el Tractat de la Unió.¹⁰⁸ El 2004 el Comitè polític i de Seguretat va acordar uns principis bàsics recollits a les Orientacions sobre aplicació i avaluació de mesures restrictives, actualitzada el 2022 i on es recullen les mesures d'aplicació, el recurs a les sancions o els impactes assolits. El 9 de juny de 2023, el Consell va acordar harmonitzar les sancions a tots els estats membres a través d'una Directiva que determini que es considera sanció, defineixi les sancions adequades i un seguiment del seu compliment efectiu. I al desembre de 2023 el Consell i el Parlament arriben a un acord per considerar delictes penals l'incompliment de les sancions imposades per la UE. Les sancions es poden imposar a iniciativa de l'Alt Representant de la Unió per Afers Exteriors i Seguretat, a proposta del Consell o dels estats membres. I poden ser de tres tipus: infraccions penals: com prohibir l'entrada de persones a territori de la UE; immobilització de bens; i restricció de fons, com comercialitzar bens o serveis sancionats, finançar o realitzar transaccions amb persones o entitats a les que s'han imposat mesures restrictives. Un cop adoptada la decisió de sanció del Consell, es fa efectiva a través d'un reglament on s'especifiquen les sancions adoptades.

El reglament entra en vigor el mateix dia de la seva publicació, cosa que permet immobilitzar bens amb efecte immediat i les sancions imposades tenen efecte de 12 mesos. Un cop adoptada una sanció s'ha d'aplicar per tots els estats membres de la Unió i es comunica als països socis per la seva adhesió. Així mateix es comunica la sanció a països, empreses o persones afectades a través d'una comunicació per escrit i amb la seva publicació al Diari Oficial de la Unió Europea. Les entitats afectades poden presentar documentació al Consell per a la seva reconsideració així com recórrer al Tribunal de Justícia de la UE.¹⁰⁹ Així doncs tenim un marc que tendeix a adoptar mesures fortes de sanció respecte

108 (CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA, Consultat 2023)

109 (CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA, Consultat 2023)

a la vulneració de Drets Humans establerts a la carta del Tractat. Per fer seguiment de casos la UE disposa d'un mapa interactiu on es poden seguir les sancions imposades.¹¹⁰

Si bé fins el moment s'han aplicat sancions que passen per la prohibició d'entrada, embargament de bens i la prohibició de comercialitzar; aquestes penalitzacions estan dirigides als estats i empreses vinculades amb operacions que contravenen el dret de la Unió relacionades amb violacions greus de Drets Humans en zones de conflicte, com el cas de Rússia en relació a la guerra d'Ucraïna; genocidi i crims contra la humanitat. No obstant, és una via oberta que cal explorar en relació a la vulneració de drets per part de les empreses transnacionals en casos d' emergència climàtica, i conflictes armats.

Tribunal Europeu de Drets Humans-TEDH

Amb seu a Estrasburg, el Tribunal Europeu o també conegut com a Cort Europea de Drets Humans és l'òrgan judicial que té competència per conèixer casos de violacions de Drets Humans a nivell internacional. Va ser establert al 1959 pel Conveni Europeu per a la protecció de Drets Humans i llibertats fonamentals. És un òrgan subsidiari del Consell d'Europa que atén denúncies individuals de violacions dels Drets Humans reconeguts a la Convenció Europea de Drets Humans; així com als tractats internacionals recollits a la Convenció. La Cort té jurisdicció sobre els estats membres que han ratificat la Convenció Europea de Drets Humans de 1950. Actualment 47 estats membres del Consell d'Europa, 28 dels quals formen part de la Unió Europea, han ratificat el conveni.¹¹¹

Contempla principalment la protecció de drets civils i polítics però també des de 1979 la Cort ha desenvolupat una jurisprudència important en matèria de drets socials que estén l'àmbit d'aplicació i el vincula amb els

110 (CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA, Consultat 2023)

111 Estats membres de la UE a 2023: Alemanya, Àustria, Bèlgica, Bulgària, Croàcia, Dinamarca, Espanya, Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, França, Finlàndia, Grècia, Hongria, Irlanda, Itàlia, Letònia, Lituània, Luxemburg, Malta, Països Baixos, Polònia, Portugal, República Txeca, Romania, Suècia, i Xipre.

contextos de vulneració actuals. La Convenció Europea inclou específicament:

- El dret a la vida (art.2)
- Prohibició de la tortura (art. 3)
- Prohibició de la esclavitud i treball forçat (art.4)
- Dret a la llibertat i seguretat (art.5)
- Dret a un judici just (art.6)
- Dret al respecte de la vida privada i familiar (art.8)
- Llibertat de pensament, de consciència i de religió (art. 9)
- Llibertat d' expressió (art. 10)
- Llibertat de reunió i associació (art. 11)
- Dret a un recurs efectiu (art.13)
- Prohibició de discriminació dels drets de l'article 14
- Dret a eleccions lliures (article 3 del el Protocol nº 1 del Conveni)

La Cort atén demandes individuals sobre vulneració de Drets Humans. El procediment permet que una persona presenti demanda contra un estat de tal manera que les decisions de la Cort són vinculants. És la Cort qui tindrà preeminència sobre les decisions de l'executiu, legislatiu i judicial de l'estat, permetent exercir les garanties de dret. El compliment de les sentències és supervisat pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa. Qualsevol persona pot presentar una demanda al TEDH, inclús si no és nacional o resident al territori de la jurisdicció del tribunal europeu i han de ser les víctimes directes. Les ONGs només poden presentar *amicus curiae* sobre la qüestió però no poden presentar demanda davant la cort sobre violacions a tercers. I una demanda és admissible quan s'han esgotat les vies nacionals disponibles i es presenta dins els quatre mesos d'haver finalitzat les vies internes.

Un jutge examina l'admissibilitat de la demanda i si prospera es deriva el cas a una sala que examina les proves, si és precís demana més informació a les parts i emet una resolució. La Cort pot emetre també mesures cautelars quan s'estimi que la vida dels demandants corri perill.

Davant una sentència favorable al demandant la Cort pot oferir una compensació econòmica pels perjudicis causats. Les sentències de la Cort són inapel·lables i obligatòries per als Estats membres tot i que no és responsable de l'execució de les seves resolucions. Això correspon al Comitè de Ministres del Consell d'Europa, que farà el seguiment de l'execució, comprovarà que es paguin les indemnitzacions i mesures per impedir que es produeixin violacions similars en el futur.¹¹²

Sobre la responsabilitat de les empreses transnacionals a l'exterior, la Cort ha emès diverses sentències condemnatòries al considerar que l'Estat part no ha regulat degudament l'activitat de la empresa domiciliada al seu territori. La sentència reconeix la protecció dels drets ambientals tot i que no han sigut citats explícitament.¹¹³ La web del Tribunal Europeu ofereix una guia detallada dels procediments de presentació d'una demanda i es poden consultar els criteris d'admissibilitat. Per tal que s'admeti a tràmit una sol·licitud és important que estigui elaborada per les víctimes o els seus representants legals i que el fet no hagi estat prèviament investigat per un altre procediment internacional de resolució de conflictes.¹¹⁴ En el cas del Tribunal Europeu els procediments substitutius són el Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides, procediment de presentació de denúncies individuals, i el Comitè sobre Llibertat d'Associació de l'Organització Internacional del Treball.

Sistema Interamericà de Drets Humans

L'Organització d'Estats Americans es va conformar al 1948 i integra a 35 estats d' Amèrica i el Carib. El sistema interamericà de Drets Humans forma part de la OEA i és el sistema regional que ha desenvolupat jurisprudència en la matèria d'empreses transnacionals i Drets Humans. Amb

112 (EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, Consultat 2023), (GUIA DEL SISTEMA INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS PARA OBJETORES DE CONCIENCIA, Consultat 2023). 112 La pàgina web ofereix informació detallada dels procediments de presentació de demandes així com informes anuals de casos i jurisprudència sobre diferents temàtiques.

113 (EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, 1994)

114 (EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS, 2022)

sentències innovadores i interpretacions jurídiques en consonància, i prioritant els Drets Humans de persones, comunitats i pobles afectats, ha marcat jurisprudència en la matèria. Malgrat certes limitacions de recursos per atendre la gran demanda de casos presentats contra corporacions transnacionals, podem evidenciar que és un mecanisme de gran potencial per determinar la responsabilitat legal empresarial en la vulneració de Drets Humans. Disposa de diversos mecanismes de protecció i promoció dels Drets Humans que exposem a continuació.

La Comissió Interamericana de Drets Humans

Creada al 1959 és un òrgan permanent i autònom de la OEA que examina la situació de Drets Humans als estats membres i realitza un informe periòdic anual que remet a l'Assemblea General de la OEA. Les organitzacions socials poden enviar informes i sol·licitar audiències sobre casos de vulneració de Drets Humans.

La Comissió pot investigar la vulneració de drets civils i polítics contemplats a la Carta de la Organització d'Estats Americans així com drets socials i culturals. El protocol de San Salvador faculta persones individuals per denunciar vulneració de drets de llibertat sindical i dret a l'educació. I també la Declaració Americana sobre Drets i deures de l'home adoptada al 1948 estableix la protecció de drets civils i polítics així com drets socials econòmics i culturals. La Comissió pot investigar casos de vulneració d'un estat part de la Convenció Americana, es a dir, que l'hagi ratificat. En cas contrari, pot investigar la vulneració de l'estat americà però aplicarà les disposicions contemplades a la Declaració Americana. I també pot investigar la vulneració de drets contemplats a tots els instruments de dret que l'estat en qüestió hagi ratificat. Així, la Comissió pot estudiar demandes que al·leguin que l'estat ha comés violació de Drets Humans, que l'estat no ha actuat per prevenir la violació de drets i que l'estat no ha realitzat un seguiment adequat per reparar el dany després de constatar la vulneració de Drets Humans.

Qualsevol persona, col·lectiu u organització membre d'un estat americà pot presentar denunciar davant la Comissió tant en nom propi com en representació dels demandants. Abans s'han d'haver esgotat totes les vies jurídiques nacionals i s'ha de presentar en un termini màxim de sis mesos de la darrera notificació de la via nacional. Existeix una excepció per presentar denúncia sense haver esgotat la via nacional i és quan els tribunals interns no ofereixin les degudes garanties processals. Al rebre una denúncia la Comissió valora la seva admissió i si s'accepta emet una resolució que comunica a les parts i inicia un examen on pot demanar informació a les parts e inclús realitzar una audiència tant a iniciativa pròpia com per demanda de les parts. Les audiències poden ser temàtiques o sobre un aspecte concret de la demanda i s'han de sol·licitar per escrit en un termini de 50 dies abans de la propera sessió de la Comissió indicant l'objectiu de l'audiència i la identitat dels sol·licitants. Aquestes audiències són presencials i es publiquen a la web de la Comissió. També es poden sol·licitar audiències privades a petició de les parts on poden intervenir durant uns 20 minuts.¹¹⁵

En cas de vulneració de drets per empreses transnacionals es pot sol·licitar audiència sobre el fracàs de l'estat d'origen per prevenir les violacions de drets al seu territori per part de les empreses estrangeres. Aquest tipus d'audiència implica l'anàlisi jurídica i el debat polític internacional sobre les obligacions extraterritorials dels estats, siguin o no membres de la OEA, per no prevenir de forma efectiva la vulneració de drets en estats americans.

Quan la Comissió constata vulneracions de Drets Humans emet un informe preliminar amb conclusions i recomanacions per reparar la vulneració de drets. L'informe és enviat a l'Estat i estableix un termini concret perquè aquest informi de les mesures adoptades per reparar la vulneració de drets. Si l'estat no adopta les recomanacions de la Comissió aquesta emet un informe de resultats amb la decisió d'elevat el cas

115 Es poden consultar audiències de la Comissió a www.cidh.oas.org/prensa/publichearings/Default.aspx?Lang=ES

a la Cort, i ho comunica a la part demandant perquè doni el seu consentiment. Els demandants també poden demanar a la Comissió mesures cautelars de protecció quan es constatin riscos per a la seva integritat. Aquestes mesures d'urgència són inapel·lables i és un recurs ràpid per protegir les víctimes en situació de perill.

La Cort Interamericana de Drets Humans -CIDH

Creada al 1979 amb seu a San José de Costa Rica té per objectiu interpretar i aplicar la Convenció Americana i els tractats ratificats pels estats americans. És un mecanisme jurídic que emet resolucions vinculants amb responsabilitats legals dels estats sobre la vulneració de Drets Humans. També desenvolupa una funció consultiva assessorant als estats sobre la interpretació de la Convenció i aplicació dels seus protocols.

A partir del 2009 es crea la figura del Defensor Interamericà. Aquest és un advocat que la Cort pot designar per oferir assistència legal als demandants per garantir l'accés a la justícia. I també es crearà el Fons d'Assistència Legal a les víctimes que dota de recursos per accedir a assistència jurídica.¹¹⁶

La Cort també admet la participació de la societat civil a través del mecanisme d'Amicus Curiae, informe realitzat per institucions i professionals experts en la matèria a tractar que emet un dictamen fonamentat a fi d'oferir arguments substantius sobre el cas examinat. Les organitzacions i experts poden presentar Amicus Curiae durant tot el procés de la fase contenciosa però no més enllà de 15 dies posteriors a l'audiència pública o posteriors a la resolució on s'admeten alegacions finals de les parts. I a sol·licitud de les víctimes de casos que la Cort estigui tractant també pot emetre mesures cautelars d'urgència, tant individuals com col·lectives, per preservar la integritat i la vida dels demandats.

Els casos tractats per la Cort han de ser derivats per la Comissió. Només quan aquesta investiga una demanda i emet una sentència que no es

116 (CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS, 2009)

compleix per part de l'estat demandat, la Comissió eleva el cas a la Cort. Quan la Cort admet el cas els demandants tenen dos mesos per presentar elements probatoris de les vulneracions al·legades que considerin oportuns i sol·licitar assistència legal per les vies disponibles justificant la falta de recursos. A continuació l'estat disposa també de dos mesos per acceptar la demanda o refusar els fets acusatoris. En aquest temps i abans de l'apertura de la fase oral les parts poden sol·licitar a la presidència de la Cort altres actes del procediment escrit. A la fase oral la Presidència analitza els arguments de les parts i escolta els testimonis i perits. En finalitzar el procés contenciós la Cort emetrà un dictamen vinculant e inapel·lable sobre el qual les parts poden demanar un informe d'interpretació de la sentència dictada.

Relator del Sistema Interamericà de Drets Humans

El sistema interamericà disposa de la figura del relator per investigar, analitzar, i emetre judicis sobre grups especialment vulnerables o àmbits temàtics específics de Drets Humans i ambientals. Així existeixen relators especials sobre drets de les dones, drets de les persones migrades, drets dels pobles indígenes, i relators sobre llibertat d'expressió, o contra la discriminació racial. Els relators poden realitzar visites *in situ* sempre que el país autoritzi la visita, prèvia sol·licitud o per invitació del propi estat. Els relators ofereixen assistència als estats per l'aplicació de mesures de prevenció de vulneracions i protecció dels Drets Humans. També poden proposar a la Comissió recomanacions i mesures a adoptar en casos de vulneració de drets. Poden participar també en les audiències públiques o privades convocades per la Comissió. En el cas de riscos contra defensores i defensors de Drets Humans el relator pot fer demandes de protecció urgent. I els seus informes i declaracions constitueixen també elements substancials de denúncia pública i fonamentació jurídica en els casos admesos per la Cort.

UNIÓ EUROPEA

Tractat de la Unió i Carta de Drets Fonamentals

La Unió Europea és un òrgan regional supraestatal que agrupa els 28 estats membres i es regeix pels pel Parlament, el Consell, la Comissió i el Tribunal de Justícia de la Unió Europea-TJUE. L'acció de Drets Humans de la UE es basa en el Tractat de la Unió que marca la seva acció exterior i les normatives internes d'actuació per a tots els països membre. I una altra base de l'acció de la UE en l'àmbit dels Drets Humans es fonamenta en la Carta de Drets Fonamentals de la UE¹¹⁷ o Carta de Niça adoptada el 2000 i actualitzada el 2012. El text integrarà les diferents normes i tractats internacionals sobre Drets Humans a la llum dels canvis socials de les darreres dècades. Reconeix tant els drets civils i polítics d'una banda, com els drets econòmics, socials i culturals d'altra, afegint també els drets de tercera i quarta generació com drets ambientals o dret a l'aigua, que resulten fonamentals per la gran vinculació amb l'activitat de les empreses transnacionals a l'exterior. Amb el Tractat de Lisboa el 2009, la Carta de Drets Fonamentals es consagra com un instrument jurídic vinculant adquirint el mateix valor que els tractats ratificats.¹¹⁸ Així els drets i llibertats contemplats a la Carta de Drets Fonamentals de la Unió són d'obligat compliment tant per a les institucions europees com pels estats membres. I seguint l'Estratègia de la Unió¹¹⁹, adopta el compromís d'estendre el compliment dels Drets Humans a l'exterior.

Agència de Drets Fonamentals de la Unió Europea

Per implementar i fer seguiment dels tractats adoptats de Drets Humans, el Consell crea al 2007 l'Agència de Drets Fonamentals de la Unió Europea. Aquest organisme actua com a instrument d'assessorament per l'aplicació del Dret de la UE a organismes, institucions i agències de la Unió com també als països membres. L'Agència de Drets Fonamentals o FRA, per les seves sigles en anglès, actua també com a òrgan assessor

117 (UE. PARLAMENTO, CONSEJO Y COMISIÓN EUROPEA, 2012)

118 (UNIÓN EUROPEA, Consultat 2023)

119 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2004)

per a la protecció de les persones que presenten denúncies de vulneració de drets en la jurisdicció de la UE. A més de la Convenció Europea de DDHH i els seus protocols en l'àmbit, la Unió Europea compta amb més de 200 mecanismes normatius específics de control, seguiment i compliment de Drets Humans establerts a la Carta de Drets Fonamentals de la Unió i que actualment s'articulen des de l'Agència de Drets Fonamentals.

Les diverses estratègies, resolucions, reglaments, normatives i directives estableixen les normes d'actuació sectorials i específiques per a determinats àmbits i actualitzen els seus continguts a la llum dels nous avenços tecnològics i socials adequant-los als contextos actuals i els darrers acords internacionals. A fi de dibuixar una trajectòria dels avenços assolits i, sense la voluntat de fer un repàs exhaustiu, fem un recorregut breu per l'itinerari de la Unió Europea i els mecanismes de protecció en l'àmbit d'empreses i Drets Humans.

Reglament europeu sobre la fusta

El 2010 la Unió aprova el Reglament 995/2010 pel que s'estableixen les obligacions dels agents que comercialitzen fusta i productes derivats.¹²⁰ El Reglament parteix de la limitació de no comptar amb una normativa obligatòria per a les empreses i adopta mecanismes de voluntarietat empresarial. Així estableix un sistema de diligència deguda pels operadors que comercialitzen fusta al mercat europeu per tal d'avaluar el risc sobre la tala i comercialització il·legal. El sistema es basa en tres factors orientats a la gestió de riscos: accés a la informació, avaluació del risc i reducció del risc detectat. Estableix un sistema de sancions específic que va des de la imposició de multes econòmiques, i confiscació de la producció fins a la suspensió de la llicència d'activitat comercial.

120 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2010)

Directiva europea sobre divulgació d'informació no financera per part de determinades grans empreses i grans grups

La Directiva 2014/95 respecte a divulgació d'informació no financera per part de determinades grans empreses i grans grups¹²¹ de 2014 incorpora ja la diligència deguda de les empreses en relació als Drets Humans. Inclou mesures per a la traçabilitat en la cadena de valor i la transparència en la informació de les activitats empresarials. La normativa, si bé és ambiciosa per trencar la opacitat empresarial de les grans corporacions, presenta a la pràctica grans limitacions. Per una banda es proposa una informació oberta i flexible que no homogeneïtza indicadors i no permet per tant fer un seguiment acurat ni alineat als Drets Humans. Per altra banda, la directiva planteja l'elaboració d'un informe de qüestions no financeres, l'elaboració del qual serà verificat per una auditoria independent, però no estableix mecanismes de verificació de la informació reportada, deixant en mans dels estats la seva comprovació. Tampoc defineix cap mecanisme de sanció. I finalment les empreses poden resultar exemptes de la realització de l'informe si justifica que la informació de l'informe pot afectar a les operacions empresarials.

Directiva europea sobre contractació pública

També el 2014, el Parlament aprova la directiva europea de contractació pública que introdueix els criteris socials i ambientals com un element de consideració en el procés de valoració i adjudicació de la contractació.¹²² Concretament considera que l'òrgan contractual podrà incorporar criteris socials i ambientals que consideri i alludeix a una producció més ecològica i amb criteris de comerç just, la participació de la dona al mercat de treball i les condicions laborals. Cal remarcar que incorpora la introducció de clàusules socials en tota la cadena de valor, des de l'extracció de matèries primeres fins a la producció, distribució i eliminació de residus generats. Això sí, sempre que les clàusules estiguin vinculades directament a l'objec-

121 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2014)

122 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2014)

te de contractació. La normativa, si bé introdueix la consideració de criteris socials i ambientals per a la contractació pública, no s'emmarca en la política de Drets Humans preconitzada en la seva estratègia marc i pla d'acció 2011-2014, ni al·ludeix als principis rectors d'empreses i Drets Humans i tampoc estableix la preeminència dels Drets Humans per sobre els acords comercials ni d'inversions.

Al 2016 el Consell d'Europa adopta una Recomanació sobre Empreses i Drets Humans,¹²³ i el 2017 per tal d'unificar i articular aquest extens marc normatiu, l'Agència de Drets Fonamentals pública un Informe de compilació sobre les mesures de reparació a les víctimes i que apunta ja a la Deguda diligència com un mecanisme de prevenció.¹²⁴

Iniciativa emblemàtica de la UE al sector de la confecció

El 2017 el Parlament proclama una iniciativa emblemàtica al sector de la confecció¹²⁵ proposant adoptar la diligència deguda com a mesura obligatòria i vinculant. Serà la primera vegada que s'incorpora la deguda diligència com a norma d'obligat compliment. La norma s'aplica a les empreses europees i estendria també a totes les empreses vinculades- subcontractistes, filials, o clients finals- per garantir que la Unió i els seus socis compleixen la obligació de respectar els Drets Humans i les normes socials i ambientals. Reclama a la Comissió que promogui la producció ecològica i sostenible, apostant pel reciclatge i la reutilització així com criteris de benestar animal. Planteja la necessitat d'un treball digne i decent reforçant l'apoderament de gènere. I aposta per impulsar els Codis de conducta amb clàusules vinculants per garantir la transparència davant els consumidors, fer efectiva la traçabilitat de la producció i garantir el respecte de Drets Humans i ambientals.

123 (UE.CONSEJO DE EUROPA, 2016)

124 (UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 2019), (UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 2017)

125 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2016)

Reglament sobre minerals en zones de conflicte o alt risc

El 2017, el Parlament aprova el Reglament 2017/821 pel que s'estableixen les obligacions en matèria de diligència deguda en la cadena de subministrament pel que respecta als importadors de la Unió d'estany, tantali i wolframí, els seus minerals, i or originari de zones de conflicte o alt risc. El document estableix la vinculació de l'explotació il·legal i la vulneració de Drets Humans i s'alinea amb els principis de la OCDE sobre diligència deguda. Així estableix ja la obligatorietat de sistemes de diligència segons la Guia de diligència deguda de la OCDE, apel·la a la responsabilitat dels estats en el seu compliment i determina que siguin les autoritats dels estats membres les que implementin els mecanismes de control i gestió i garanteixin el seu compliment. En definitiva, el Reglament assumeix la responsabilitat dels estats en matèria de Drets Humans i exigeix als importadors europeus de certs minerals, com l'or i terres rares com a productes d'alt valor per a la indústria tecnològica, que segueixin un marc de diligència deguda. El reglament amplia el seu àmbit i inclou tota la cadena de subministrament des de la extracció i la transformació, fins al transport i distribució. Incorpora també la traçabilitat de la cadena de valor que permet fer un seguiment del conjunt d'empreses i processos que intervenen en la relació comercial, a més d'establir auditories externes com a element de seguiment i avaluació de la diligència deguda. Amb tot, deixa en mans dels estats aplicar mesures de sanció.

El 2018 la Comissió proposa una Directiva relativa a la protecció de les persones que informen de les infraccions del Dret de la Unió. Es aprova pel Parlament i entra en vigor el 2019. El 2020 el Consell aprova el Pla d'Acció de la UE de Drets Humans i Democràcia 2020-2024,¹²⁶ on fixa les prioritats de la UE en aquest àmbit i en relació a tercers països. I en coherència de polítiques públiques aplica també el caràcter transversal del Pla d'Acció 2020-2024 a tots els òrgans de la Unió. Això implica que tots els tractats i acords signats per la UE han de respectar els Drets Humans

126 (UE. CONSEJO EUROPEO, 2020)

com es defineixen a la Carta de la UE, i els òrgans del Consell que tracten d'afers exteriors hauran d'incorporar l'aplicació de Drets Humans en les seves actuacions, també de caràcter comercial.

Reglament de mesures restrictives contra les violacions i abusos greus dels Drets Humans

En aquest Pla d'Acció, la UE es compromet a crear un instrument de sancions de caire general i d'ampli abast per sancionar la vulneració de Drets Humans a escala mundial. Així el 2019 la Unió adopta un nou Reglament de Sancions sobre Drets Humans com a règim global que permet aplicar sancions a persones, entitat i organismes estatals i no estatals responsables de violacions de Drets Humans. El Reglament defineix els acords i pactes internacionals, l'incompliment dels quals constitueix una violació greu dels Drets Humans i contempla específicament les vulneracions de Drets Humans realitzades a tot el món independentment on s'hagin comès les violacions. Estableix un regim de sancions personals i econòmiques que impliquen la prohibició de viatjar, la immobilització de fons o disponibilitat de fons de la Unió ja sigui de forma directa o indirecta a través de subvencions, acords comercial, o qualsevol altre instrument econòmic-financer. Si bé el Reglament s'orienta principalment al bloqueig econòmic d'organismes implicats en conflictes internacionals que violen el dret humanitari i no especifica la vulneració de drets per part d'empreses transnacionals, obre una via de responsabilitat empresarial amb sancions econòmiques i polítiques que pot tenir un recorregut en el cas violacions de Drets Humans per part del poder corporatiu transnacional.

El 2023 la Unió ratifica la seva participació al Fòrum de Nacions Unides sobre Drets Humans on reafirma el seu compromís internacional amb el compliment de Drets Humans amb caràcter universal i situa la seva promoció i protecció com una prioritat de la seva política exterior, incloent la responsabilitat i rendició de comptes sobre el seu incompliment. La UE proclama l'ús de tots els instruments disponibles per fer efectius els Drets Humans situant especialment la vulnerabilitat de defensors

ambientals, defensors dels Pobles Indígenes i defensors dels Drets Humans i laborals.

Reitera també el seu compromís contra el canvi climàtic i la pèrdua de biodiversitat com a elements consubstancials al ple gaudi dels Drets Humans i la participació activa en la promoció a un ambient sa. Destaca també la importància de garantir la participació de la població local en la presa de decisions i accés a la justícia en matèria mediambiental. Finalment es compromet a participar en el Grup de treball sobre el Tractat internacional jurídicament vinculant d'empreses i Drets Humans.

Directrius de la UE sobre defensors dels Drets Humans

Les Directrius de la UE sobre Defensors dels Drets Humans¹²⁷ s'aproven el 2023 per abordar les violacions de Drets Humans i especialment de defensors que denuncien les vulneracions per part de les empreses. Destaca que la Unió ha d'abordar la protecció climàtica com una qüestió integral de Drets Humans e intensificar el seu suport a defensors del medi ambient. I demana a la Comissió facilitar i recolzar l'accés de defensors de Drets Humans a vies de protecció judicials en la Unió en cas de violació dels seus drets.

Reglament de la UE sobre bateries

També el 2023 la UE adopta el Reglament sobre bateries assentat sobre la diligència deguda obligatòria. En línia amb els principis rectors i les directrius OCDE es contempla la diligència deguda com un procediment d'avaluació de riscos pel que les empreses, han de assegurar el compliment dels Drets Humans. Estén la diligència deguda a tota la cadena de valor, identifica a l'empresa com a responsable directa de l'aplicació de la diligència deguda i estableix les consultes informades, eficaces i significatives amb les comunitats afectades com a base de la prevenció de riscos. El Reglament determina els riscos pels Drets Humans i ambientals de l'actuació empresarial i actua per prevenir-los. Considera de forma general

127 (UE. PARLAMENTO EUROPEO, 2023)

els drets recollits als tractats internacionals, i, de forma específica, determina la prevenció del risc en els Drets Humans. Entre aquests destaca la salut i la seguretat de les persones així com salut i drets laborals, els drets ambientals, específicament ús de l'aigua, protecció del sol, contaminació atmosfèrica, canvi climàtic i biodiversitat, i la protecció de la vida comunitària. També assenjala específicament protecció de la vida comunitària dels Pobles Indígenes.

Directiva europea sobre diligència deguda d'empreses en matèria de sostenibilitat

I un darrer instrument específic sobre la responsabilitat de les empreses amb el compliment dels Drets Humans a l'exterior és la Directiva europea sobre diligència deguda d'empreses en matèria de sostenibilitat 2023.¹²⁸ Aquesta es troba actualment en tramitació i s'espera que entri en vigor a partir de la seva aprovació definitiva el 2024 i la transposició a les legislacions nacionals.¹²⁹ La directiva és una norma d'obligat compliment per tal que les empreses adoptin les mesures pertinents per prevenir, protegir i reparar els efectes que les seves activitats empresarials puguin tenir sobre els Drets Humans i el medi ambient. S'aplica tant a empreses domiciliades en territori de la Unió com a empreses estrangeres que tinguin vincles comercials i financers amb la Unió, així com les empreses filials i subsidiàries que intervinguin en la seva cadena de valor.

Guamán¹³⁰ farà una anàlisi de la Directiva on constata les diferències de plantejaments entre el Parlament i la Comissió que es reflexa en l'Informe JURI 2020 del Parlament. Aquest darrer Informe de la comissió d'afers jurídics presentava una proposta més avançada incloent elements de protecció ambiental, de responsabilitat civil de les empreses i sobre la cadena de valor, però va ser finalment desestimat. La Comissió i el Consell van mantenir una postura més alineada als Principis Rectors i

128 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2023)

129 (CEBADA, 2023)

130 Adoración Guamán es politòloga, Catedràtica de Dret Laboral per la Universitat de València membre de la Campanya Global. Ha sigut assessora en el Litigi estratègic del Cas Equador contra la petroliera Chevron-Texaco.

el marc empresarial de responsabilitat social amb el que introdueixen la Deguda diligència com un mecanisme derivat de la gestió de riscos que presenta limitacions importants pel compliment de Drets Humans.

La Comissió presentarà un esborrany distant de la proposta del Parlament i que ha comptat amb nombroses al·legacions. Finalment la Directiva aprovada pel Consell parteix d'un desequilibri important sobre Drets Humans i ambientals i té un abast molt limitat en la protecció dels Drets Humans. Introdueix la deguda diligència com un mecanisme d'obligat compliment per a les empreses però deixa en mans dels estats el seu seguiment i control, fet que no elimina la fragmentació de l'instrument. Determina també el compliment per a totes les empreses amb el que inclou pimes que quedarien ja afectades al considerar tota la cadena de valor, i desvia l'actuació de control sobre les grans empreses transnacionals. Deixa fora sectors de risc com el sector financer, de construcció, o tèxtil, i incorpora la responsabilitat civil però que eximeix de la seva responsabilitat si compleixen amb la diligència deguda. El Parlament millora aquests conceptes i introdueix un mecanisme de reparació. Amb tot Guamán reitera les limitacions de la Directiva com un instrument que no aborda el compliment efectiu dels Drets Humans i en conseqüència no permet eliminar la impunitat del poder corporatiu.¹³¹

Reglament Brussel·les i reglament de Roma II sobre competència judicial per vulneracions extraterritorials

Pel que fa a la responsabilitat de les empreses multinacionals sobre la vulneració de Drets Humans i ambientals a nivell extraterritorial, un altre instrument de la Unió Europea és el Reglament 44/2001 de 2000 conegut com a Brussel·les I¹³² que entra en vigor a partir del 10 de gener de 2015. Aquest fa referència a la competència judicial, i al reconeixement i execució de resolucions judicials de les empreses que operen a l'exterior de la Unió. El reglament tracta la responsabilitat civil i mercan-

131 (GUAMÁN, 2022)

132 Reglament UE Brussel·les I refós. L'RBI refós s'aplica al territori de tots els Estats membres de la UE, a excepció de Dinamarca, Pels casos contra empreses domiciliades a Suïssa, Noruega o Islàndia s'aplica el Conveni de Lugano de 2007.

til establint regles de competència internacional comuns als diferents estats membres. En el cas de litigis internacionals la norma general és de conèixer el cas pel tribunal del país on es localitza el domicili del demandat. El reglament permet conèixer el cas per part d'un tribunal de l'estat membre sempre que es compleixin diversos supòsits: quan l'empresa demandada estigui domiciliada dins la jurisdicció d'un estat membre, independentment de la seva nacionalitat (art.4); i en casos de responsabilitat extracontractual quan el dany s'hagi produït dins un estat membre (art 7.2).

Pel cas de corporacions transnacionals, o diverses empreses vinculades com matrius i filials, s'aplica també la regla de la Connexitat entre demandes. Aquesta permet que el cas es presenti en una única jurisdicció encara que estiguin domiciliades a diferents estats i al menys una estigui en un estat de la Unió. I per domicili es contempla que tinguin la seva seu estatutària, el seu centre d'operacions principal o la seva administració central. Això permet presentar un cas conjunt que impliqui vulneració de drets ja sigui per l'empresa matriu o per les seves filials o subsidiàries. També és possible presentar una demanda conjunta contra diferents empreses europees que realitzin un projecte conjunt en un tercer país no membre de la Unió.

En el cas de reclamacions civils per danys, el Reglament Brussel·les I permet la presentació de demandes, tot i que els afectats no estiguin directament vinculats per una relació contractual. Els danys u obligacions extracontractuals són de gran importància en el cas d'activitats empresarials que tenen efectes negatius sobre el medi ambient. Empreses extractives, mineres, petrolieres o hidroelèctriques tenen gran impacte sobre la salut de les persones i afecten directament als seus bens i medis de subsistència. El Reglament Brussel·les I refós, al seu article 7.2 estableix que el demandat podrà recórrer al tribunal de l'estat membre on s'hagi produït el fet lesiu. I entén per lloc del fet lesiu tant l'estat on s'ha produït el fet causal del dany com l'estat on finalment s'ha produït el resultat del fet lesiu.

Però per abordar les conseqüències extraterritorials de la vulneració de drets de les empreses domiciliades als estats membres, més enllà de la jurisdicció de la Unió, i en casos on no existeix una relació contractual amb l'empresa causant del dany, es disposa també del Reglament de Roma II.¹³³ Aquest va ser adoptat el 2007 i té major aplicació per determinar la llei aplicable en matèria civil i mercantil. El reglament s'aplica a fets posteriors al 2009 quan existeixi conflicte en la legislació aplicable o el tribunal competent, sent d'obligada aplicació pels tribunals dels estats membres. El Reglament faculta al tribunal per designar la llei aplicable ja sigui d'un estat membre o d'un tercer estat per resoldre aspectes intra o extra comunitaris.

El Reglament és especialment interessant en el cas de vulneració de Drets Humans per part d'empreses transnacionals per una disposició específica sobre danys mediambientals. L'article 7 del Reglament permet determinar la jurisdicció competent sobre danys ambientals i els seus efectes a persones i bens. Si bé alguns estats han intentat eludir la seva jurisdicció al·legant el *Fòrum no conveniens*, el Reglament de Roma II ha permès determinar la jurisdicció de l'estat membre com a lloc causal, que ofereix una legislació més compromesa amb els Drets Humans, més garanties de compliment, i mitjans de reparació i compensació que els estats tercers on s'ha ocasionat el dany.

Davant la possibilitat de jutjar empreses europees i perjudicar els interessos econòmics nacionals, molts estats al·leguen el principi del *Fòrum no conveniens* per tal de derivar casos de vulneració de Drets Humans per les empreses europees en tercers països. Però el 2015, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea va descartar la possibilitat que els tribunals dels estats membres de la UE declinin exercir la competència que els atorgaven les normes del Reglament Brussel·les I sobre la base que un altre fòrum seria més adequat per conèixer la reivindicació.

133 (UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO, 2007)

Pigrau aborda aquesta qüestió¹³⁴ i assenyala dos casos d'especial consideració. El primer és una demanda contra Royal Dutch Shell Petroleum pels vessaments de la seva filial Shell Petroleum Development Company a Nigèria el 2008. 4 agricultors i la ONG Milieudefensie van interposar la demanda davant el Tribunal del Districte de La Haia contra la empresa matriu domiciliada als Països Baixos i la seva filial. El tribunal holandès va declarar competent per conèixer el cas en base al Reglament Brusel·les. El segon cas de 2012, és l'incendi d'una fabrica tèxtil al Pakistan, que va causar la mort de 260 persones i 32 ferits. El 2015 supervivents i víctimes van reclamar davant la audiència provincial de Dormund contra la empresa alemanya Kik. Els demandants van al·legar que la empresa alemanya era la principal clienta de la empresa pakistanesa adquirint el 70% de la producció. La competència del tribunal alemany per conèixer el cas es va fonamentar en el domicili del demandat.

Seguint l'anàlisi de Pigrau¹³⁵ el Reglament és especialment rellevant en el cas de vulneració de Drets Humans i ambientals per part de les empreses transnacionals perquè permet reclamar per danys ambientals. Segons una disposició especial establerta al punt 24 del reglament, s'entén per dany ambiental el canvi advers d'un recurs natural com l'aigua, el sol o l'aire i el perjudici a una funció que compleix aquest recurs així com el dany a la variabilitat entre organismes vius. També es considera el dany de persones i bens com a conseqüència dels impactes ambientals de les activitats empresarials. Si es determina que el fet causal del dany ambiental és conseqüència de la falta de diligència deguda de l'empresa matriu el Reglament permet determinar la legislació per conèixer el cas, optant bé per la legislació del país on s'ha produït el dany (host State), o bé per la legislació del país de l'empresa matriu (home State), que habitualment contempla uns estàndards de protecció ambiental més alts i mecanismes de control i sanció més eficaces.

134 (PIGRAU, 2016)

135 (PIGRAU, 2016)

Tribunal de Justícia de la Unió Europea-TJUE

Un òrgan judicial que té competència sobre el territori de la Unió Europea per a tractar casos de Drets Humans és el Tribunal de Justícia de la Unió Europea-TJUE. Aquest òrgan té seu a Luxemburg i la seva jurisdicció compren els estats membres i les institucions, empreses i ciutadans dins les fronteres geogràfiques de la Unió.

La Unió compta amb el tribunal com a òrgan judicial que ha adoptat diverses sentències que avalen el compromís de la Unió amb els Drets Humans. Així el 2015, el Tribunal de Justícia de la Unió Europea anul·lava el pacte comercial entre la Unió Europea i el Marroc perquè considerava que el país nord-africà estava estenent la seva sobirania sobre el Sàhara Occidental, una sobirania no reconeguda per la Unió Europea, els seus Estats membres i, de manera més general, les Nacions Unides. La sanció s'estenia a la prohibició d'intercanvi de productes agrícoles i pesquers, entenent que el Marroc estava violant el dret internacional. I aplicava un control específic per tal d'assegurar que el Marroc no estava explotant el recursos del Sàhara occidental que atemptaria contra els drets fonamentals de la població. No obstant, malgrat que aquests casos afecten a relacions comercials, són els estats i no les empreses, qui responen per la vulneració de Drets Humans considerats com a subjectes jurídics en el dret internacional dels Drets Humans.

En el cas d'empreses i Drets Humans, els casos de vulneració de drets es tramiten per la via de procediment civil. Com la Unió Europea no té unificat el dret processal civil, implica a la pràctica, que cada estat aplica la seva pròpia normativa interna. O en aplicació del Tractat de Roma II s'aplica la norma jurídica de l'estat que determini el tractat. Tal com explica Pigrau ¹³⁶si un tribunal alemany admet una demanda per danys ocasionats a Colòmbia, en aplicació del Tractat de Roma II, resulta aplicable el dret de Colòmbia i aquesta legislació regularà totes les qüestions relacionades amb la causa inclús les de procediment i prescripció.

136 (PIGRAU, 2016)

Perquè una demanda civil sigui reconeguda per un tribunal nacional ha de seguir uns criteris d'admissibilitat fixats per la legislació d'aquest país. En la majoria de països membres de la UE els criteris d'admissibilitat són criteris processals com presentar la demanda per escrit, identificació de les parts, quantificació dels danys, etc... I també es requereix que la demanda sigui acompanyada de documents probatoris. El procediment acostuma a iniciar-se amb un formulari de demanda i ha d'estat redactat en la llengua o llengües oficials del país. I d'especial interès és el termini de venciment de la reclamació que varia en cada país. A l'estat espanyol el termini de prescripció és de cinc anys, tot i que per danys extracontractuals els termini és només d'un any segons el codi civil espanyol; i de tres anys segons el codi civil català. A Anglaterra i Gales 6 anys, a Luxemburg de 30 anys, a Bèlgica 5 anys i a Grècia i Països Baixos de de 20 anys, tot i que les reclamacions per danys, només de 5 anys. En qualsevol cas, per a cada cas concret, caldrà aprofundir en cada legislació nacional tenint en compte les actualitzacions i canvis que puguin produir-se.¹³⁷

En el cas d una demanda civil per vulneracions de drets internacionals per part d'una empresa domiciliada en un estat de la Unió, el tribunal estatal aplicarà les seves normes processals. No obstant, el tribunal d'un estat de la UE no pot realitzar diligències judicials fora de les seves fronteres sense la cooperació d'altres autoritats judicials i administratives d'altres estats. Per això en el marc de la UE existeixen reglaments i convenis de cooperació internacional que regulen com realitzar notificacions i diligències entre estats membres i en tercers estats. Aquests convenis regulen també com exercir la diligència deguda envers un altre estat per tal que es faci complir una sentència estrangera al seu territori.

El Reglament sobre Notificacions i trasllat de documents judicials i extrajudicials R.1393/2007 i el Reglament de Cooperació entre Òrgans Jurisdiccionals en la Obtenció de Proves en matèria civil o mercantil, R.

137 Pigrau ofereix un panorama més exhaustiu dels elements processals dels estats de la Unió i també es pot consultar la legislació actualitzada dels estats membres a (UE, 2023)

1206/2001 són vigents només entre estats membres de la Unió Europea. Però en el cas d'implicació d'estats que no formen part de la Unió s'ha de verificar si existeix conveni de cooperació entre les parts i atendre les disposicions contingudes en aquest conveni específic. En cas de no existir es pot acudir per part de particulars a l'auxili judicial internacional. Aquest es fonamenta art. 6 del Conveni Europeu de Drets Humans de 1950, art. 47 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea 2007, i permet rebre tutela judicial efectiva dels tribunals d'un estat.

NIVELL ESTATAL

Leis estatals d'empreses i Drets Humans

L'adopció de l'instrument jurídicament vinculant és un pas endavant en la responsabilitat de les empreses matrius per les vulneracions de Drets Humans en tercers països comesos també per les seves filials i que afectin a tota la cadena de valor. I és també important la Directiva Europea sobre diligència deguda empresarial i sostenibilitat que situen l'empresa com a subjecte jurídic de responsabilitat en el compliment de Drets Humans. No obstant, és important assenyalar dos precisions importants. La primera és que mentre no es consolidin les normes internacionals encara en procés de negociació, cal avançar també amb mecanismes existents per tal d'adequar-los al compliment de Drets Humans per part de les empreses. I la segona és que mentre aquests instruments no contemplin una vinculació directa amb el dany causat per part de l'empresa i, no és desenvolupin mecanismes de prevenció i de reparació efectius, serà difícil garantir una aplicació efectiva dels Drets Humans.

En aquest període és del tot precís transitar de la deguda diligència empresarial al compliment efectiu de Drets Humans. Per això considerem interessant aportar iniciatives estatals i subestatals que estan en desenvolupament i que permeten tenir mecanismes de control i sanció per part dels estats i administracions públiques sobre l'actuació de les empreses a l'exterior. En el cas de legislacions nacionals abordem prin-

cipalment les lleis de diligència deguda mentre que en el cas de normes subestamentals ens centrem més en codis de conducta en l'àmbit de la contractació pública.

Tal com estableix la doctrina del dret internacional dels Drets Humans, els estats són un dels actors clau en el procés de regular la responsabilitat de les empreses sobre les violacions dels Drets Humans. L'Estat té la responsabilitat de complir i fer complir les obligacions internacionals al conjunt d'actors, també empresarials. Si bé és cert que la majoria d'estats adopten l'enfoc de diligència deguda de les empreses, no poden deixar de banda la coherència de les polítiques públiques amb els marcs internacionals de Drets Humans adoptats que són d'obligat compliment.

Un factor fonamental que apunta a la responsabilitat dels estats pel compliment dels Drets Humans per tots els actors i també les empreses serà el desenvolupament normatiu de la Unió Europea. Com hem vist, aquestes normatives aborden aspectes molt diversos com la divulgació d'informació no financera, normes de contractació pel sector públic o normes per a la comercialització de diferents productes i matèries primeres. Però totes elles estan basades en els compromisos internacionals amb el compliment dels Drets Humans, i plantegen un nou marc de *reporting* per a les principals empreses de cada país. En aquest sentit apunten ja la Directives del Parlament Europeu i del Consell 2014/23/UE i 2014/24/UE, de 26 de febrer de 2014. Les directives estableixen que s'ha d'informar sobre les qüestions d'impacte ambiental, social, i dels treballadors i les treballadores, els Drets Humans i la lluita contra la corrupció i el suborn, entre d'altres.

Un altre dels factors clau ha estat el desenvolupament normatiu internacional impulsat per les demandes de comunitats i pobles afectats a reclamar justícia per la vulneració de Drets Humans i ambientals per via judicial davant els òrgans internacionals. A aquest respecte, especialment significatives han estat les resolucions de la Cort Interamericana de Drets Humans i el Tribunal Europeu de Drets Humans davant violacions

de Drets Humans per part d'empreses transnacionals. Ambdós organismes han establert jurisprudència sobre la responsabilitat empresarial que resulten de gran utilitat, i han portat als estats a legislar sobre les empreses que tenen seu a la seva jurisdicció.

Determinant és també el rol de la societat civil que des de campanyes globals i actuacions locals ha denunciat persistentment les vulneracions de les empreses transnacionals reclamant a la comunitat internacional i als estats un compromís ferm i efectiu pel compliment dels Drets Humans. Organitzacions i moviments, experts, acadèmics i sindicats defensen els drets fonamentals de les persones per sobre dels interessos econòmics. La societat civil organitzada ha tingut una participació decisiva en el seguiment sobre l'adopció de l'instrument jurídic vinculant a nivell internacional; en campanyes de la denuncia sobre casos específics de vulneració de drets per les transnacionals; en l'articulació de diferents sectors socials; o en la investigació dels efectes negatius tant socials com ambientals dels projectes transnacionals. Són un actor clau a considerar en l'àmbit de la violació de drets humans per part de les empreses. Disposen d'accés a les víctimes, d'informació directa, de fonts especialitzades, d'estudis d'impacte, de canals de comunicació, d'espais d'articulació i de mecanismes d'incidència davant els poders públics. A més del seu rol a nivell individual, com actors socials en representació dels interessos col·lectius, les organitzacions socials assumeixen el compromís de fer efectiu el compliment de Drets Humans per part dels estats i les empreses transnacionals.

Aquests factors han propiciat que els darrers anys els estats afrontin la seva responsabilitat i es sentint apel·lats en les seves obligacions impulsant instruments vinculants de Drets Humans per les empreses que actuen a nivell transnacional. Aquesta facultat reguladora en matèria d'empreses i Drets Humans va ser propugnada a l'Informe de l'Alta Comissionat de Nacions Unides pels Drets Humans de 2018, remarcant la importància de la diligència deguda en Drets Humans per a la determinació de la responsabilitat corporativa. Tot i comptar amb la diligència

deguda empresarial com a mecanisme de prevenció, l'informe estableix una diferenciació entre la diligència deguda com un mecanisme necessari, però que no permet a l'empresa eludir la seva responsabilitat. Es a dir, que per si mateix, la seva implementació no l'eximeix del dany que l'actuació empresarial pugui causar.¹³⁸

... les empreses comercials que duen a terme aquesta diligència deguda no haurien d'assumir que, per si mateix, això els eximeix automàticament i totalment de la responsabilitat per causar o contribuir a abusos dels Drets Humans... Tot i que la responsabilitat corporativa de respectar no és per si mateixa una norma legal, donar suport i orientar els Drets Humans respectant el comportament de les empreses, i fer complir les normes legals quan sigui necessari, són elements clau del deure de protecció de l'Estat.

En aquest sentit és important considerar una normativa que abordi la responsabilitat legal de les empreses en matèria de Drets Humans. La naturalesa i objectius del vincle entre la diligència deguda i la responsabilitat legal poden configurar diferents marcs normatius estatals per abordar el compliment de Drets Humans per part de les empreses. Tal com assenyala l'informe, serà precís definir uns objectius polítics clars i amb implicacions de les parts, que no converteixin un marc de diligència deguda en un mer procés administratiu. I estableix que els estats poden adoptar lleis que requereixin a les empreses portar a terme processos de diligència deguda o del contrari enfrontar-se a la responsabilitat legal.

Tenint en compte la responsabilitat dels actors estatals i els seus òrgans d'intervenció en el compliment dels Drets Humans, els darrers anys han proliferat diferents iniciatives per impulsar una norma de diligència deguda obligatòria en un àmbit jurisdiccional estatal i subestatal que incorporen, també, mesures de seguiment, control i sancions. No podem parlar encara de processos consolidats sinó d'iniciatives que estan en vies de desenvolupament normatiu,

138 (ONU. ALTO COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS, 2018)

inclús algunes d'elles en procés de negociació. Amb tot, dibuixen l'escenari de confluència dels propers anys en que els estats assumeixen la coherència de les polítiques públiques adaptant els seus règims interns al dret internacional dels Drets Humans en la matèria.

Algunes d'aquestes lleis aprovades estan relacionades amb l'avaluació d'impactes reals o potencials sobre els Drets Humans mitjançant obligacions de report o transparència. Algunes legislacions i propostes de llei han anat més lluny, requerint a les empreses la integració i actuació en relació amb els resultats d'aquesta anàlisi, la monitorització de les respostes, així com la comunicació sobre com aquests impactes han estat abordats. I els recents avenços normatius en la matèria incorporen també la responsabilitat civil i penal en els seus mecanismes de sanció que doten les normatives impulsades de la força vinculant del marc legal vigent. En base als treballs dels experts exposem alguns exemples de la diversitat d'enfocs i mecanismes proposats que demostren la viabilitat de mecanismes efectius pel compliment de Drets Humans.¹³⁹ Amb tot, caldrà seguir de prop i examinar més a fons la seva aplicació, per tal de valorar l'eficàcia real i els mecanismes de supervisió, reclamació, i reparació que es puguin posar en marxa.

Llei sobre la responsabilitat administrativa de les persones jurídiques Itàlia, 2001

S'introdueix la responsabilitat penal corporativa per per violacions de Drets Humans comesos en interès de l'empresa. La responsabilitat corporativa també es pot considerar per violacions dels Drets Humans comesos per empreses italianes que operen a l'estranger; i per evitar responsabilitats, les empreses hauran de demostrar que van implementar programes de prevenció i compliment. S'atribueix als jutjats penals la competència per jutjar les persones jurídiques; és a dir, les empreses. Això no obstant, les penes previstes tenen naturalesa exclusivament administrativa. De conformitat amb el Pla d'acció nacional sobre empre-

139 (GUAMÁN, 2018), (MARTÍN-ORTEGA, O., 2020), (MÁRQUEZ, 2022)

ses i Drets Humans, el govern italià s'ha compromès a revisar la Llei 231/2001¹⁴⁰ sobre la responsabilitat administrativa de les persones jurídiques per tal d'introduir la diligència deguda per a les empreses en l'àmbit dels Drets Humans.

Llei Dodd-Frank, Secció 1502 de Reforma de Wall Street i protecció al consumidor, EEUU, 2010

S'implementa per la Comissió de borsa i valors a partir de 2012, malgrat que ha estat recorreguda en diverses ocasions.¹⁴¹ La secció d'aquesta llei té com objectiu prevenir que l'ús de minerals en conflicte beneficiï directa o indirectament grups armats a la República Democràtica del Congo o països de la regió; potenciant la transparència en la cadena de subministrament. La llei està adreçada a les empreses d'Estats Units i estrangeres que cotitzen a la borsa dels EEUU. I vol prevenir i sancionar l'ús de *minerals de sang* provinents de zones en conflicte, per a la producció i transformació de subproductes derivats del sectors electrònic, telecomunicacions, aeroespacial, automotriu, joieria, i productes industrials. La llei estableix mesures de diligència deguda per a les empreses establint requeriments específics d'informació sobre la seva cadena de subministrament. Les empreses han de presentar informes anuals a la Comissió de borsa i valors incloent les mesures adoptades per exercir diligència deguda incloent una auditoria externa sobre la seva implementació, una descripció dels productes fabricats que no siguin lliures de conflicte, incloent el país d'origen, localització, instal·lació de processament i transformació. Així mateix s'ha d'establir un canal de comunicació i transparència a la web corporativa on es publicaran els informes i les mesures de diligència deguda així com l'auditoria externa que dictaminarà si l'empresa compleix els estàndards nacionals i internacionals.

140 (PARLAMENTO ITALIANO, 2001)

141 (EEUU. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION, 2012)

Llei de Transparència en la cadena de subministrament de Califòrnia, 2010

Aprovada el 2010, abans dels Principis Rectors, va entrar en vigor al 2012. La llei va modificar el Codi Civil incorporant l'obligació empresarial d'informar sobre les cadenes de subministrament de les empreses que obtinguin més de 100 milions de dòlars bruts anuals. Aquestes hauran de presentar un informe, que serà publicat en un lloc destacat de la seva pàgina web, indicant obligatòriament els esforços i mesures adoptades per erradicar qualsevol índex d'esclavitud moderna, tràfic de persones o treball forçat a les seves filials i cadenes de subministrament. No es refereix directament a la diligència deguda en matèria de Drets Humans, però la jurisprudència ha plantejat aquesta qüestió. S'ha plantejat que el fet que les empreses no revelin possibles abusos a la cadena de subministrament, suposadament pot enganyar un consumidor, vulnerant el principi de transparència de la Llei. Aquesta al·legació ha creat jurisprudència en defensa processal de la deguda diligència raonable en matèria de Drets Humans.¹⁴²

Llei de Prohibició de la Tala Il·legal d' Austràlia, 2012

La llei prohibeix la importació d'articles fets de fusta talada il·legalment i imposa requisits de diligència deguda per a certes classes de productes de fusta regulats.¹⁴³ Obliga els importadors i processadors de fusta a iniciar processos de verificació i certificació. El procés de diligència deguda en matèria de Drets Humans s'estableix com un procés de quatre etapes: la primera és la recopilació d'informació; la segona implica l'avaluació i la identificació del risc en relació amb el marc de legalitat prescrit per a la fusta; la tercera és l'avaluació de riscos; i la quarta etapa és la mitigació del risc, que ha de ser adequat i proporcionat al risc identificat. Si un importador o processador importa o processa intencionalment, fusta tallada il·legalment, s'enfronta a sancions que inclouen fins a cinc anys de presó i/o fortes multes. Aquesta legislació s'adreça a l'empresa fins al punt final de la cadena de subministrament i utilitza la responsabilitat

142 (STATE OF CALIFORNIA. DEPARTMENT OF JUSTICE, 2010)

143 (AUSTRALIAN GOVERNMENT, 2016)

civil i penal com un mitjà per dissuadir les activitats il·legals fins al final de la cadena. És un model potencialment útil per superar els desafiaments reguladors als estats d'acollida, inclosa la manca de voluntat o la incapacitat de fer complir les seves pròpies lleis laborals, de Drets Humans i ambientals.

Llei contra esclavitud moderna Regne Unit, 2015

Impulsada per la mobilització social davant l'alarma creada per la utilització de treball forçat per empreses del Regne Unit, la llei té per objectiu la persecució de totes les formes d'esclavitud moderna i de servitud, així com el tràfic de persones i els treballs forçats, amb una menció especial a l'explotació sexual. La norma recull mecanismes per a la reparació i la integració de les víctimes, i modifica les lleis d'estrangeria i les penals. Així mateix, estableix una sèrie de mesures accessòries en la persecució i el càstig dels delictes, com la confiscació dels béns que s'hagin usat en els crims esmentats o la prohibició de viatjar fora del Regne Unit. Contempla també la inclusió de la figura d'un Comissari independent i d'un capítol dedicat a la Transparència a la cadena de subministrament, on s'obliga les empreses transnacionals a publicar una declaració o informe on s'asseguri que s'han pres els passos necessaris per evitar l'esclavitud i el trànsit de persones, tant en els negocis mantinguts per les empreses com en les llargues cadenes de subministrament.¹⁴⁴

Llei de Vigilància de les societats matrius i empreses contractistes de França, 2017

El seu àmbit d'aplicació són les empreses franceses amb un volum de treballadors/es mínim de 5.000 a França o 10.000 arreu del món. Inclou també el grup d'empreses filials, les subcontractistes i proveïdores amb qui existeixi una relació comercial. La norma francesa té un doble objectiu¹⁴⁵. D'una banda, permetre a les víctimes obtenir una reparació del perjudici patit per part de l'empresa; de l'altra, incentivar la posada en marxa de procediments per a la prevenció de les violacions de drets

144 (UNITED KINGDOM GOVERNMENT, 2015)

145 (REPUBLIQUE FRANÇAISE, 2017)

fonamentals al si de les empreses. La llei utilitza un mecanisme híbrid, una corregulació que integra mecanismes normatius estatals i els instruments de regulació empresarial. La llei és un mecanisme legal vinculant que imposa la obligatorietat, però deixa les empreses un marge de llibertat per determinar-ne el contingut i l'abast dels mecanismes interns de vigilància.

Aquests mecanismes de vigilància han de ser desenvolupats en col·laboració amb les parts interessades i han de contemplar instruments per assegurar-ne el compliment. També habilita un mecanisme de requeriment perquè l'empresa doni comptes del pla de vigilància implementat. Si bé no té un òrgan específic de control, preveu la responsabilitat civil i en cas d'incompliment del Pla de Vigilància es pot recórrer a les instàncies jurídiques corresponents que poden establir mesures cautelars i la possibilitat d'una demanda civil. Finalment, la norma reconeix expressament el paper dels "mecanismes d'alerta" i obliga a que les empreses estableixin les vies necessàries en coordinació amb els sindicats, perquè les denúncies internes siguin recollides.

La llei va ser recorreguda davant el constitucional i la seva aprovació final dista força de la proposició original. Tot i la seva limitació, és un pas endavant en l'adopció de normes vinculants en un àmbit tradicionalment reservat a les recomanacions i directrius no obligatòries. L'aprovació de la llei ha comportat també el reconeixement del concepte de cadena de producció i aprovisionament com un factor de riscos greu en l'àmbit dels Drets Humans. Cal destacar la importància que la llei francesa ha tingut pel procés de l'Instrument Internacional Jurídicament Vinculant, el qual recull la prevenció i les obligacions de diligència deguda, segons el contingut del Pla de Vigilància de la llei francesa.

Iniciativa per les multinacionals responsables de Suïssa, 2018

Aprovada el 2018, la iniciativa va ser impulsada per la societat civil amb més de 140.000 signatures que, mitjançant una iniciativa legislativa popular, va promoure una reforma de la Constitució Federal. El Consell

Nacional suís a través de la Comissió d'assumptes jurídics va preparar una contraproposta a aquesta iniciativa. En ella estableix que els consells d'administració de les empreses han de prendre mesures per assegurar que compleix les provisions de protecció dels Drets Humans i el medi ambient rellevants a les àrees d'activitat, inclòs a l'estranger. Estableix en definitiva l'obligació de realitzar una diligència deguda en relació amb les seves pròpies activitats, les de companyies controlades, i aquelles que es realitzen en el marc de relacions de negoci amb terceres parts. Serà aplicable, a més, a empreses l'activitat de les quals suposi un risc particularment alt de vulneració, fins i tot a l'estranger. Aquesta proposta estableix alhora un règim de responsabilitat civil basat en la *culpa in vigilanti* per la qual l'empresa matriu respondria en el cas que es produís un dany per a la vida la integritat física o la propietat, llevat que provés que va emprar tota la diligència requerida per les circumstàncies per evitar el dany, o que la seva diligència no hauria evitat que es produís.¹⁴⁶

Norma sobre esclavitud moderna en la cadena de subministrament d'Àustràlia, 2018

Adoptada a través d'un projecte de llei, la Commonwealth estableix un procés de diligència deguda obligatòria a través d'un informe sobre situacions d'esclavitud moderna.¹⁴⁷

Defensoria del poble per a l'empresa responsable i l'òrgan assessor de conducta empresarial responsable de Canadà, 2019

Canadà si bé no té una llei d'obligat compliment ha implementat dos mecanismes extrajudicials que actuen específicament en el camp de Drets Humans i empreses. La defensoria del poble per l'empresa responsable i l'òrgan assessor de conducta empresarial responsable que actua com a institució nacional de dret humans.¹⁴⁸ Aprovada pel Parlament de Canadà al 2019, la defensoria del poble canadenc per l'empresa responsable-CORE, per les seves sigles en anglès, s'emmar-

146 (COALITION POUR DES MULTINATIONALES RESPONSABLES, 2018)

147 (AUSTRALIAN GOVERNMENT, 2018)

148 (GOBIERNO DE CANADA, Consultat 2023)

ca en el compliment dels Principis Rectors, investigant vulneracions de Drets Humans per part de les empreses. És un òrgan de mediació que estableix un mecanisme de queixa pel qual està facultat per investigar casos específics i actua de mediador entre les parts. Pot investigar també per iniciativa pròpia i treballa en coordinació amb l'òrgan assessor sobre Drets Humans i empreses i altres institucions amb qui comparteix informació. Reporta, assessora i fa recomanacions al Ministeri sobre la responsabilitat de les empreses a l'exterior seguint les Directrius de la OCDE. S'aplica a les empreses canadenques que operen a l'exterior en el sector específic de confecció, mineria i hidrocarburs. Si les empreses no participen en els processos de mediació i reparació, la defensoria pot recomanar la denegació o retirada de finançament dels organismes de promoció empresarials com a mesura provisional o recomanació final. Pel que fa a violacions de Drets Humans podrà derivar el cas a les autoritats corresponents. L'òrgan assessor és un consell integrat per diferents parts interessades entre les quals organitzacions especialitzades, acadèmics, sindicats o experts en la matèria. Aquest òrgan assessora al govern en la implementació efectiva i desenvolupament de polítiques sobre empreses i Drets Humans; analitza els avanços legislatius nacionals i internacionals en la matèria; proposa la seva adequació en les polítiques públiques i; coordina amb la defensoria del poble per l'aplicació de mecanismes de responsabilitat empresarial.

Llei de Diligència Deguda sobre el Treball Infantil dels Països Baixos, 2019

L'objectiu de la llei és prevenir l'ús del treball infantil a la producció de béns i serveis que se subministren als usuaris finals neerlandesos, com a part d'un enfocament de protecció del consumidor.¹⁴⁹ La terminologia és expressament la de diligència deguda i s'especifica que els requisits més detallats pel que fa tant a la investigació com al pla d'acció s'establiran mitjançant una Ordre Administrativa General, tenint en compte l'Eina d'Orientació per a les Empreses sobre el Treball Infantil de l'OIT. La llei s'aplica a totes les empreses, estiguin o no domiciliades als Països, que subministrin béns o serveis a usuaris finals holandesos, sent aquests

149 (DUTCH GOVERNMENT, 2019)

“les persones físiques o jurídiques que utilitzen els béns o fan ús dels serveis”. També s’hi inclouen les empreses estrangeres que tenen una sucursal o que fan negocis als Països Baixos. Per tant, hi ha l’obligació que les empreses domiciliades al territori holandès informin sobre les activitats que elles o aquelles amb què mantenen una relació comercial hagin realitzat fora del territori neerlandès. L’abast de les obligacions imposades a aquestes empreses s’estén a tota la cadena de subministrament a partir de la declaració de proveïdors que intervenen llarg de la cadena de subministrament. La Llei permet a qualsevol persona física o jurídica presentar una queixa davant del supervisor públic. Hi ha multes que es poden imposar a l’empresa i una disposició de responsabilitat penal personal per a l’oficial de compliment. Tot i això, la Llei es centra en la protecció dels consumidors neerlandesos i no en les víctimes del treball infantil, per la qual cosa no conté disposicions relatives a l’accés als recursos per a les víctimes reals. Això no obstant, no eximeix d’adoptar altres vies jurídiques per part de les víctimes. A diferència de la llei francesa, mostra un enfocament centrat en la protecció del consumidor i no pas en la transparència. Tot i això, en opinió de Márquez Carrasco,¹⁵⁰ la llei encaixarà bé amb el creixent nombre de casos davant els tribunals holandesos per responsabilitat de l’Estat i de l’empresa matriu per abusos dels Drets Humans i danys ambientals.

Llei sobre deguda diligència corporativa a les cadenes de subministraments a Alemanya, 2021

Va ser adoptada com a part dels compromisos del Govern alemany per a la implementació del Pla d’Acció Nacional sobre empreses i Drets Humans de 2016. La Llei de Deguda Diligència Corporativa a les Cadenes de Subministrament, que entrarà en vigor el 2023, exigeix que les empreses amb més de 3000 empleats a Alemanya i almenys 1000 empleats, a partir del 2024 compleixin les obligacions de diligència deguda en matèria de Drets Humans i medi ambient en les seves operacions. Aquestes empreses han d’identificar els riscos de violacions dels Drets Humans i destrucció del medi ambient en els proveïdors directes i

150 (MÁRQUEZ, 2022)

indirectes. L'àmbit material estableix la diligència deguda de les empreses sobre la base de les obligacions d'avaluar els riscos, adoptar les mesures necessàries per evitar el risc a les seves cadenes de subministraments, corregir-los quan es produeixin i, revelar la informació relativa al compliment de les obligacions mitjançant la declaració sobre la seva estratègia de Drets Humans i la publicació d'un informe anual. Ara bé, la llei alemanya distingeix entre les mesures que ha d'adoptar respecte de la seva esfera d'activitat pròpia i la dels proveïdors directes o indirectes.

Les empreses han de posar en marxa un procediment intern de queixes perquè els afectats –també a través dels sindicats o organitzacions de la societat civil amb capacitat per demandar– notifiquin els incompliments i violacions de Drets Humans o del medi ambient. El comitè econòmic de cada empresa podrà, per tant, abordar la deguda diligència empresarial a les cadenes de subministrament, cosa que ubicarà aquest tema en l'àmbit dels comitès d'empresa i proporcionarà als sindicats un paper important que exercir en relació amb el respecte dels Drets Humans a tot el món. Per tant, les empreses han de prendre mesures i documentar-les davant l'Oficina Federal d'Afers Econòmics i Control d'Exportacions-BAFA. Les parts afectades poden exigir que la BAFA prengui mesures. Aquest és l'òrgan de control sobre el compliment d'aquestes obligacions i té com a funcions rebre i revisar els informes de les empreses. Actua d'ofici per donar seguiment al compliment de les obligacions realitzant requeriments d'informació o inspeccions quan sigui necessari. Davant l'incompliment de les obligacions de diligència deguda, preveu l'aplicació de sancions per part d'aquest òrgan que inclouen des de multes fins a la prohibició de contractar amb el sector públic.¹⁵¹

Llei relativa a la transparència de les empreses i el treball en matèria de Drets Humans fonamentals i condicions de treball dignes, Noruega, 2022

La Llei de Transparència de Noruega exigeix que certes empreses duguin a terme activitats de diligència deguda per garantir que operen de manera responsable, respectant tant els Drets Humans com les condicions de

151 (GERMAN BUNDESTAG, 2021)

treball decents.¹⁵² La llei s'aplica a tota la cadena de subministrament des de la fase inicial d'aprovisionament de primeres matèries com la fase final de distribució. Estableix que les empreses elaborin un informe per detallar com aborden els impactes reals i potencials sobre els Drets Humans i les condicions de treball tant de la seva activitat empresarial com de les empreses relacionades, sòcies, filials, proveïdores i subcontractistes. S'aplica a les empreses registrades a Noruega i empreses estrangeres que paguen impostos a Noruega i compleixen uns requisits de facturació i empleats. Les empreses han d'incloure la diligència deguda a les operacions i això implica prendre mesures per identificar, abordar, prevenir i limitar les violacions dels Drets Humans o les condicions de treball decents. Les activitats requerides inclouen la implementació de les polítiques apropiades, processos com ara avaluacions de riscos, i proporcionar o cooperar amb els esforços de reparació per a qualsevol violació. S'estableixen també mecanismes de comunicació i transparència pels quals l'empresa ha d'informar de les mesures adoptades i la seva implementació a través del web i d'altres canals corporatius. Finalment, les empreses incorporen un canal de queixes per respondre davant les sol·licituds i requeriments d'informació de les seves activitats en relació amb els Drets Humans i el treball decent. En cas d'incompliment, la llei imposa sancions que poden anar des de multes econòmiques fins a mesures cautelars que limitin la seva activitat empresarial.

Proposta de deguda diligència sobre Drets Humans a Dinamarca

El 2019 tres partits danesos van introduir la Moció parlamentària B82 2019 per presentar un projecte de llei sobre deguda diligència de Drets Humans per a totes les grans empreses i sectors laborals d'alt risc. La moció té el suport de més de 100 ONG, la Confederació Sindical Danesa FH, el Consell Danès del Consumidor i l'empresa farmacèutica danesa Novo Nordisk. El Parlament danès ha ordenat al govern que presenti un projecte de llei que obligui legalment les grans empreses daneses, així com les petites i mitjanes empreses de sectors especialment riscosos, a exercir la diligència deguda en l'àmbit dels Drets Humans. La diligència

152 (NORWEGIAN GOVERNMENT, 2021)

deguda significa que les empreses han d'identificar, prevenir i mitigar els impactes negatius potencials i reals sobre els Drets Humans, i informar sobre els esforços i els resultats d'aquests. La proposta també ha de garantir l'accés a recursos legals efectius per a les víctimes de violacions greus de Drets Humans que involucrin empreses.

Llei de diligència deguda obligatòria Espanya

El desembre 2021, el secretari d'estat per la implementació de l'Agenda 2030 anuncia una iniciativa legislativa sobre diligència deguda de Drets Humans i que es liderada pel Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 i participen els Ministeris de Treball i Consum. A l'abril de 2022 s'obre un procés de consulta pública de la Proposta de Llei¹⁵³. El document constata la limitació dels instruments no vinculants i pretén dotar l'estat d'una norma amb capacitat de prevenció i sanció efectives. La norma apel·la al compliment de l'Agenda 2030, s'alineja amb el context internacional de regulació de diligència deguda en Drets Humans i sostenibilitat, dóna suport al tractat de l'Instrument Internacional Jurídicament Vinculant d'empreses i Drets Humans i recull les demandes de la Plataforma Empreses Responsables-PER. La Llei proposa un marc regulador de caràcter obligatori, general i vinculant per a totes les empreses espanyoles que operen tant a nivell nacional com internacional, i també per a les empreses relacionades a la seva cadena de valor. Actualment en procés de discussió, proposa també garantir a les víctimes de violacions extra-territorials l'accés a la justícia davant tribunals espanyols.

Luxemburg

Un informe d'Amnistia Internacional de 2015 va revelar la implicació del sector financer de Luxemburg en la inversió i finançament en el comerç il·legal d'armament usades per cometre greus violacions de Drets Humans¹⁵⁴. Des de la societat civil s'ha llançat una campanya que reuneix més de 13 associacions i organitzacions que demanen una llei que obligui les empreses domiciliades a Luxemburg a protegir, respectar

153 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2021)

154 (AMNISTIA INTERNACIONAL, 2015)

i reparar qualsevol dany als Drets Humans o al medi ambient causat per elles a qualsevol part del món de manera directa o a través de la cadena de subministrament o subsidiàries.

Finlàndia

Segons les dades de l'Observatori de la Responsabilitat Social, Finlàndia compta des de 2014 amb un Pla nacional d'empreses i Drets Humans en el marc dels Principis Rectors de Nacions Unides. A partir del 2018 una coalició de més de 70 integrants formats per organitzacions de la societat civil, empreses i sindicats; ha llançat una campanya per promoure una llei que obligui les empreses a fer un mapeig dels seus impactes en Drets Humans i a prendre mesures per prevenir i mitigar possibles impactes adversos. Tot i la pressió de la societat civil, encara no hi ha avenços significatius en aquest àmbit.

NIVELL SUBESTATAL

Codis de conducta per la coherència de les polítiques públiques

Fins aquí hem fet una revisió dels principals avenços reguladors per part dels estats en matèria de Drets Humans i empreses. Però una altra facultat del marc normatiu internacional serà la capacitat d'adoptar mecanismes subestatals de reglamentació i implementació que posin en pràctica l'aplicació i compliment de les normes ratificades. Això implica que seguint el principi de coherència de les polítiques públiques es poden establir normatives als diferents nivells de l'administració pública ja sigui nivells de caràcter federal, autonòmic, supralocal o municipal. També pel principi de coherència s'apliquen les normes amb caràcter transversal als diferents àmbits reguladors de les polítiques públiques. Per tant, l'aplicació dels Drets Humans no és un àmbit restringit de les polítiques socials, sinó que s'estén a totes les àrees i òrgans administratius des d'economia fins a infraestructures. És el que es coneix com l'aplicació vertical i horitzontal de l'ordenament jurídic i que garanteix un enfoc integral dels Drets Humans.

Des d'aquest enfoc integral una àrea d'especial rellevància en l'aplicació efectiva dels Drets Humans per l'administració i els poders públics dels *home states* és la contractació pública. No podem oblidar que l'estat és el responsable de respectar, protegir i garantir el compliment efectiu de Drets Humans, i sota el prisma del dret internacional, la contractació d'empreses és un àmbit clau pel compliment de drets i la no complicitat amb empreses que vulneren Drets Humans. Complicitat que pot venir derivada per l'aportació de fons públics, ja sigui per via de contractes directes o licitacions públiques, a una estructura empresarial vinculada amb la vulneració de Drets Humans que legitima i sustenta econòmicament l'actuació empresarial. Però també per implicació directa en diferents estructures de partenariat públic-privat que operen amb freqüència per impulsar projectes d'infraestructures, transports o serveis públics. En aquest cas la pròpia administració forma part del consorci empresarial directament relacionat amb la vulneració de drets.

Per aquest motiu la contractació pública representa un instrument important a l'abast de les administracions locals i que s'ha desenvolupat en les darreres dècades aportant alternatives innovadores i compromeses en el compliment efectiu dels Drets Humans.

Si bé la contractació pública és un àmbit jurídic molt especialitzat del dret administratiu que té per objectiu regular les transaccions entre l'administració i les empreses, aquest no queda exempt del compliment de la legislació nacional e internacional vigent. És per això que els estats han anat incorporant a la seva legislació sobre contractació pública les normes de Drets Humans i disposicions de rang superior que esdevenen així normes internes d'obligat compliment. Els codis de conducta en l'àmbit de la contractació pública són un instrument especialment rellevant pel compliment efectiu dels Drets Humans per part de les empreses ja que evita el finançament públic d'actors privats que estan implicats en casos de vulneració de Drets Humans. O com dirien els experts, les organitzacions de Drets Humans i els col·lectius afectats, l'administració en ús dels recursos de la ciutadania, no pot ser còmplice aportant

recursos a empreses implicades en violacions de Drets Humans. A més, l'administració a l'establir aquesta relació contractual amb una determinada empresa passa a formar part de la seva cadena de valor, on l'administració passa a ser sòcia o client final segons la naturalesa del vincle contractual. Aquesta vinculació és extensible també als consorcis o corporacions públic-privades on existeix una relació directa de l'administració pública i el sector privat.

Atenent a aquestes consideracions, les àrees de contractació pública han desenvolupat els Codis de Conducta com un instrument efectiu que compleix un triple objectiu. El primer és que garanteixen el bon ús dels fons públics. En segon lloc asseguren el compliment de les normes per una coherència de les polítiques públiques. I en tercer lloc exigeixen l'administració i, per tant l'estat, d'incompliment de normes internacionals d'obligat compliment. Per altra banda els Codis de conducta són instruments d'aplicació local, i supralocal, tant d'iniciativa pública com privada, que permet la seva adaptació i aplicació de forma flexible i àgil per part de les administracions properes a la ciutadania.

Partint de la complexitat inherent als processos administratius de contractació pública, l'aplicació de Codis de conducta no implica afegir més complexitat o reproduir un simple tràmit administratiu que pot incrementar la burocràcia administrativa. Aplicar codis de conducta implica recollir les demandes ciutadanes i aplicar la normativa vigent adaptant els mecanismes ja existents i desenvolupar una aplicació viable i eficaç. Repassem breument alguns casos a nivell europeu que oscil·len entre una permissivitat més laxa en el marc de la responsabilitat social fins a un compromís més ferm en el compliment de Drets Humans. Tots ells inclouen mecanismes d'interès per una aposta clara i decidida de l'administració en el compliment efectiu de Drets Humans i ambientals.

Suïssa: Ajuntament de Zurich

La ciutat de Zurich ha desplegat una política de contractació social i ambientalment sostenible des de 2008, exigint el compliment dels Convenis de la OIT, a més de realitzar anàlisi de risc i auditories socials externes. En aquest sentit, ha desenvolupat un enfocament per categoria de producte com per exemple, avaluant els riscos de treball infantil en l'extracció de pedra natural.

Disposa també d'un codi de conducta pels proveïdors i d'un formulari d'auto-declaració.¹⁵⁵ Els subcontractistes o proveïdors secundaris han d'emplenar també l'auto-declaració, mitjançant la qual manifesten que compleixen amb el codi de conducta. En cas de no fer-ho, són exclosos del procés. A banda de Zurich, hem d'esmentar també l'òrgan públic que controla l'estratègia de contractació pública, BKB, promou la compra pública social i ambientalment responsable. D'altra banda, el govern suís s'ha associat a l'autoritat pública alemanya, GIZ en la Iniciativa de Sostenibilitat Compass. L'objectiu de la iniciativa és fer costat als òrgans de contractació perquè incloguin criteris socials i ambientals en la contractació, alhora que assessora a les PIMES perquè adoptin pràctiques sostenibles.

Portugal: Ajuntament de Loures

L'Ajuntament de Loures va elaborar en 2012 un codi de conducta pels proveïdors que incorporava els principis vigents en la Declaració Universal dels Drets Humans, els Convenis de la OIT i la legislació portuguesa i comunitària. El codi estipula en particular que en el desenvolupament de l'activitat, l'empresa contractista i les subcontractistes han de complir especialment els següents convenis de la OIT: 138, 29, 105, 87, 98, 135, 100, 111, 26, 131, i la Recomanació 143. D'acord amb el codi, l'empresa ha d'assegurar-se que tots els proveïdors i subcontractistes compleixin amb els compromisos i requeriments del codi, i ha de triar-los sobre la base del grau de compliment del codi. Per a supervisar que els proveïdors compleixen el codi, Loures disposa d'un equip multidisciplinari

intern, conformat per representants de les quatre àrees tècniques del consistori: logística; benestar social i habitatge; salut i seguretat laboral, i suport social; promoció econòmica, turisme i ocupació. Les àrees prioritàries de seguiment del codi per part d'aquest equip són l'adquisició de productes tèxtils, aliments, projectes de construcció i electrònica.

Alemanya Dataport

DataPort és una entitat pública propietat dels estats de Bremen, Hamburg, Meckemburg-Pomerània Occidental, Baixa Saxònia, Schleswig-Holstein i Saxònia-Anhalt, encarregada de proveir materials i serveis informàtics pels serveis públics.¹⁵⁶ Al 2014, Bremen formava part del Projecte Landmark¹⁵⁷ amb l'objectiu de fomentar condicions de treball justes al llarg de la cadena global de subministrament. En aquest context, amb la col·laboració de la Xarxa de Desenvolupament de Bremen i d'organitzacions socials com WEED (World Economy, Ecology and Development), es va iniciar la realització d'un concurs amb criteris socials i ambientals per la compra de material informàtic i serveis d'internet, tant per a nous equips com per al que ja s'estava utilitzant pels estats federats de Bremen, Hamburg i Schleswig-Holstein. Globalment, la quantitat d'equips ascendia a 60.000 ordinadors personals i 12.5000 ordinadors portàtils, la duració del contracte va ser de 4 anys i el muntant total de 70 milions d'euros. La empresa adjudicatària va ser Bechtle AG empresa de serveis d'informàtica.

L'Ajuntament de Bremen i WEED van exercir un paper actiu en el moment de preparar l'expedient de licitació, ja que van aportar informació important sobre qüestions socials i assessorament sobre com introduir la Compra Pública Socialment Responsable en el concurs. Bremen també es va implicar en l'avaluació dels aspectes socials de les ofertes rebudes. La valoració de les ofertes depenia del preu i de la qualitat. A més, els criteris d'adjudicació tenien en compte la dimensió social, referent a les convencions de la OIT. Els estàndards socials proposats repre-

156 <http://www.dataport.de>

157 (DIPUTACIO DE BARCELONA, 2016)

sentaven 10% de la puntuació total atorgada als criteris d'adjudicació qualitativa. D'aquest percentatge, 50% corresponia al grau de versemblança de la proposta, 40% al model de verificació i 10% a la cobertura dels estàndards socials. Les convencions de la OIT incloses entre els criteris socials no sols van ser les vuit fonamentals, sinó que a més, per l'especificitat del mercat global de la informàtica, es van incloure altres convencions, entre elles el Conveni 169 sobre Pobles Indígenes i Tribals en països independents.¹⁵⁸ Conveni específic per a la protecció de drets col·lectius i drets sobre el territori i recursos naturals. Protecció que resulta fonamental per l'especial rellevància que té l'extracció de minerals i metalls en territoris indígenes que afecta a una doble vulneració de drets civils i polítics i de drets econòmics, socials, culturals i ambientals sobre el seu territori. Finalment, destacar que cap empresa es va retirar del concurs per les exigències en termes de la compra pública socialment responsable. A més, Dataport va decidir estendre la Compra Pública Socialment Responsable en altres àmbits, com el cas del mobiliari d'oficina.

El procés de licitació contenia una fase de valoració de les propostes que s'analitzava sota el criteri de versemblança de la proposta. Aquesta valoració—que representa el 50% dels criteris d'adjudicació socials—depenia de les respostes a les següents preguntes: 1. En quina mesura el licitador és capaç de facilitar els noms dels proveïdors del principal fabricant i de les empreses subcontractades al llarg de la cadena de subministrament? 2. Fins a quin punt es pot saber com els fabricants obtindran informació relativa als drets laborals en el lloc d'origen dels seus proveïdors al llarg de la cadena de subministrament? 3. En quina mesura el licitador té la capacitat de demostrar que el fabricant ha pres mesures concretes perquè es respectin al màxim les convencions de la OIT requerides, tant en la fase de producció com en la d'extracció de les matèries primeres?

158 Convenis Fonamentals: 29, 87, 98, 100, 105, 111, 128 i 132; i altres convenis OIT inclosos: 1, 30, 102, 115, 131, 135, 155, 158, 169 i 170.

Per a la seva verificació, als licitadors també els hi va demanar que expliquessin com demostrarien que complien els estàndards socials mentre el contracte estava en vigor. Una de les opcions que es va esmentar explícitament va ser que el fabricant presentés un informe amb les mesures que havia aplicat durant el període de vigència del contracte per a adaptar la producció dels materials i les matèries primeres als requisits del concurs. Aquest procés havia de respectar al màxim les normes socials i laborals de la OIT. Per a ajudar als licitants i establir uns criteris estrictes, la documentació del concurs contenia una relació de possibles preguntes que l'informe havia de respondre. Els licitants també tenien l'opció de proposar altres sistemes de verificació, com per exemple una auditoria externa. Quant a la qualitat, aquests sistemes tenien una puntuació del 40% de la proposta de sostenibilitat social.

Bèlgica: comuna de Molenbeek-Saint-Jean

Partint de la premissa segons la qual les obligacions del dret internacional sobre els Drets Humans, del dret humanitari internacional i del dret dels pobles a l'autodeterminació tenen un caràcter *erga omnes* és a dir, que s'han d'aplicar a tots els actors sense excepcions, la Comuna de Molenbeek-Saint-Jean va aprovar una modificació al seu Reglament sobre contractació pública a l'abril de 2017.¹⁵⁹ La modificació reconeix que la contractació pública ofereix una oportunitat excepcional perquè els governs promoguin el respecte dels Drets Humans per part de les empreses. En aquell sentit, estableix que si una empresa contribueix a activitats que violen els Drets Humans i/o el dret internacional, comet una falta professional greu; raó per la qual pot ser exclosa del procés de contractació pública (Article 1). La valoració de si una activitat viola els Drets Humans i/o el dret internacional es sustenta en veredictes judicials i quasi-judicials, nacionals i internacionals dels tribunals belgues, del Tribunal de Justícia de la Unió Europea, el Tribunal Internacional de Justícia i la Cort Penal Internacional (Article 1.2.). L'empresa pot ser rehabilitada si demostra que ha posat fi a la situació de falta greu, posant remei a les seves conseqüències i prenent mesures concretes per a

159 (COMUNA DE MOLENBEEK-SAINT JEAN, 2017)

prevenir que es repeteixi la situació. En l'apreciació del grau de compliment d'aquest punt, es tenen en compte, entre altres, la compensació dels afectats i afectades, la comunicació pública de les mesures preses, i la col·laboració activa en l'esclariment dels fets.

Suècia: codi de conducta

Les 21 autoritats regionals sueques "county councils" han establert un Codi de Conducta per als proveïdors, el qual s'afegeix en la invitació per a presentar-se en una licitació. Aplica en licitacions de productes considerats d'alt risc socioambiental de les àrees de salut i transport públic de les quals en són competents. S'inclouen principalment medicaments, alimentació, instruments quirúrgics, guants de goma i kits quirúrgics, aparells electrònics, ordenadors, impressores, accessoris, mòbils, tèxtils, apòsits i gases, tecnologia mèdica, aparells d'ultrasons i raigs X. Els termes contractuals dels productes integrats en aquestes àrees exigeixen el compliment dels drets fonamentals en tota la cadena de subministrament. Un dels aspectes més rellevants d'aquest sistema radica en una col·laboració en xarxa. A més, per a fer costat a les autoritats locals en el monitoratge en la contractació pública del compliment de les convencions de la OIT i de la legislació sobre els Drets Humans, es disposa d'una empresa pública específica, propietat de les autoritats locals, Adda, abans, SKL Kommentus. Aquest òrgan fa el seguiment anual de proveïdors mitjançant la realització i publicació d'auditories socials i ambientals. També ha de vetllar perquè els proveïdors apliquin les mesures correctives corresponents.

III. EMPRESSES I DRETS HUMANS A L'ESTAT ESPANYOL

Son múltiples i de gran impacte els casos de vulneració de Drets Humans per part d'empreses transnacionals espanyoles durant les darreres dècades en que s'han pogut documentar. Des de els impactes petrolers de Repsol territoris del Pobles Indígenes de l'Amazonia Peruana,¹⁶⁰ fins a l'acapament i contaminació de fonts d'aigua per la constructora ACS en el complex hidroelèctric OXEC-RENACE al territori indígena Maia-Q'eqchí de Guatemala,¹⁶¹ passant per la multinacional CFA constructora de la línia de tramvia que travessa territoris Palestins ocupats incomplint la Resolució 31/36 del Consell de dret humans i violant el dret internacional, el desastre de Brumadinho denunciat per Greenpeace de Mapfre a Brasil, Prosegur a Brasil,¹⁶² Colòmbia, Perú i Paraguai, o ECOENER Hidralia Energia a Guatemala.¹⁶³ Casos que no són aïllats i no poden entendre's sense la responsabilitat dels poders públics ja sigui amb complicitat directa com a promotors i inversionistes de les operacions comercials o per falta de garanties sobre el compliment de Drets Humans en les operacions empresarials.

És per això que, un cop revisat els mecanismes disponibles, és important precisar aquells que operen en la jurisdicció de l'estat espanyol i són d'obligat compliment pel conjunt dels poders públics. Una altra raó fonamental és oferir instruments per a la gestió pública dirigits a representants polítics i tècnics de l'administració per tal que, apel·lant a la coherència de les polítiques públiques, disposin de mecanismes per exercir la seva funció. I especialment a les àrees de contractació com una via d'especial

160 (CAMPANARIO, 2013)

161 (CEBADA, 2021)

162 (PLATAFORMA POR EMPRESAS RESPONSABLES, 2022)

163 (GONZALEZ, 2017)

interès per obrir un camí que permeti garantir l'actuació de les transnacionals en el marc de la legislació vigent.

Així revisarem els mecanismes extrajudicials que l'estat espanyol ha posat en marxa en el marc de les Directrius d'empreses i Drets Humans de la OCDE i el Punt Nacional de Contacte com a iniciativa promoguda pel Pacte Mundial. Revisarem també els mecanismes judicials que operen a l'estat espanyol pels quals les empreses espanyoles tenen la responsabilitat de respectar els Drets Humans també a nivell extraterritorial. Finalment analitzarem la legislació específica que emana de les directives de la Unió Europea i que a l'estat espanyol s'han transposat com a Llei de contractes del sector públic de 2017 i Llei espanyola de diligència deguda, en procés de negociació, i abordarem la relació de les normes estatals amb el compliment efectiu de drets i també les seves limitacions.

1_Mecanismes extrajudicials

Directrius OCDE - Punt Nacional de Contacte

El Punt Nacional de Contacte ja es va establir al 2001 i al 2014 es va configurar com a un òrgan col·legiat Inter ministerial definint la seva composició i funcionament. A la seva web corporativa el Punt Nacional de Contacte difon els principals instruments normatius, les Directrius OCDE i el Principis Rectors, aporta els informes de valoració anual previstos i publica les memòries de responsabilitat social empresarial de les multinacionals espanyoles subjectes a supervisió. Al 2015 va elaborar una Guia sobre la tramitació de casos específics de reclamació¹⁶⁴ que posa a disposició a la seva pàgina web i des d'on es tramiten les queixes sobre les vulneracions de drets.

164 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2015)

Des del moment de la seva creació s'han tramitat tretze casos de reclamació.¹⁶⁵ Dos dels casos fan referència a reclamacions sobre institucions financeres, un es va tancar per falta d'informació i l'altre es va tancar perquè ja s'estava tractant en altres instàncies. Dos casos més van ser presentats per sindicats referents a discriminacions salarials en empreses que operen a l'exterior. Un dels casos es va tancar per falta d'informació i l'altre es va arribar a un acord. Un cinquè cas va ser presentat per una particular sobre l'actuació d'una empresa en territori espanyol, que va ser desestimat per no existir el component transnacional al que es refereixen les directrius de la OCDE. I un sisè cas particular va interposar reclamació sobre una empresa estrangera de telecomunicacions per l'incompliment de condicions de treball i relacions laborals. Després d'analitzar la informació aportada el PNC va concloure que no hi havia indicis d'incompliment de les directrius. El setè cas presentat per un particular estranger sobre condicions de l'empresa va ser desestimat per considerar-se un conflicte laboral bilateral que excedeix l'objectiu de les directrius OCDE.

La resta de casos han sigut objecte de tractament pel PNC segons el resum que exposem a continuació.

Uni Global Union vs. Prosegur. Brasil, Colòmbia, Xile, Paraguai, Perú, 2013.

El sindicat UNI Global Union reclama el compliment de drets sindicals i drets laborals de les filials llatinoamericanes. PNC obre el procés de mediació entre les parts però l'empresa condiona les negociacions i sense arribar a un acord per iniciar la mediació es tanca l'informe recomanant a l'empresa adoptar la diligència deguda contemplada a les Directrius OCDE. Per altra banda el Consell Assessor del PNC manifesta que no ha tingut accés a la informació per part de l'empresa sota la restricció de confidencialitat, fet que va contra la fase d'investigació del procés de mediació.

165 (GOBIERNO DE ESPAÑA, Consultat 2023)

Alianza por la Solidaridad vs. ACS Hidroelèctrica

El 2017, l'empresa ACS és la constructora de les diferents fases d'un complex hidroelèctric en territori indígena maia-q'eqchí provocant l'acapament de terres, el desviament del riu Cahabón, la desaparició de flora i fauna. Els drets vulnerats afecten a drets ambientals a un medi ambient sa, dret a la salut, dret a l'aigua, drets col·lectius dels pobles indígenes al Consentiment Lliure, Previ i Informat segons Conveni 169 OIT. Les parts no han arribat a un acord i les investigacions han constatat una política de responsabilitat social de l'empresa i l'incompliment de la Consulta segons el Conveni 169 OIT.

Comitè de solidaritat amb la causa àrab vs. CAF-Palestina.

Es denuncia la empresa espanyola CFA que ha sol·licitat l'anonimat com a responsable del projecte de 27 km de via, 53 estacions i 114 tramvies de la Línia vermella perquè travessa territoris palestins ocupats. El projecte figura en la Resolució 31/36 del Consell de dret humans per violació del dret internacional. S'assenyalen l'incompliment dels capítols II, III, IV, VIII, X, XI de les Línies directrius OCDE. Es sol·licita paralitzar el projecte i que informi a les autoritats palestines. La empresa manifesta que no es retiraria del projecte, motiu pel qual no s'inicia el procés de mediació. El PNC constata la vulneració de Drets Humans i recomana millora de la diligència deguda de l'empresa, realització d'un informe d'impacte per un òrgan independent i millora de la comunicació i política RSE.

Comitè de solidaritat amb la causa àrab vs. Solaris. Palestina. 2021

Es denuncia una empresa espanyola Solaris, subsidiària de la multinacional que CAF per la seva implicació en la Línia vermella de trens en territoris palestins ocupats. Després de la investigació prèvia i reunions amb l'empresa, aquesta declara la intenció de no participar al procés de mediació per les dràstiques demandes de la part demandant. Segons circumstàncies del cas anterior es reconeixen les vulneracions denunciades a la Resolució de Nacions Unides 31/36 i la connexió amb el cas CAF. Es fan recomanacions segons Línies directrius de la OCDE. Es recomana millora de la diligència deguda de l'empresa, realització d'un informe d'impacte per un òrgan independent i millora de la comunicació i política RSE.

Justicia y Reparación vs. Construcciones AZVI. Xile. 2022.

En un projecte de construcció, el despatx d'advocats Justicia y Reparación en nom dels afectats denuncien la multinacional espanyola Azvi per vulneració del principi V. sobre relacions laborals de les directrius OCDE. Al·leguen que no havien de fer accions per les quals no tenien la preparació ni els recursos per una correcta execució. Després de la investigació i contactes preliminars la empresa rebutja entrar al procés de mediació. El PNC elabora recomanacions a l'empresa per tal de millorar la seva diligència deguda. En concret recomana realitzar per un òrgan independent un Informe sobre la política de protecció laboral; així com major diligència per avaluar la vulneració de drets i la valoració de danys i revisar la política d'informació i valoració de riscos.

Justicia y Reparación vs. Repsol. Refinería La Pampilla.

Com a conseqüència del greu impacte ambiental que va tenir el vessament de la refineria La Pampilla a Perú d' 11.900 barrils de petroli que es van abocar al mar afectant un àrea marítima i terrestre de 18.000 m.2 violant els Drets Humans de la població local, Justícia i Reparació va representar el col·lectiu de pescadors artesanals de Bahía Blanca per danys específics vulnerant les directrius OCDE de Drets Humans i medi ambient. Després de diverses reunions amb les parts, es reconeix els impactes ambientals i s'ofereix compensació pels danys ocasionats. Els demandants no accepten la compensació econòmica i es tanca el cas amb un Informe final del procés on el PNC recomana les operacions de neteja i recuperació de la biodiversitat i la continuïtat del diàleg amb els afectats.

En aquests casos el Punt Nacional de Contacte o bé ha tancat els expedients oberts per manca de voluntat de les empreses a iniciar el procediment de mediació o bé ha tancat el procés amb un informe de recomanacions per a l'empresa havent establert indicis de vulneració de Drets Humans. En cap cas hi ha hagut cap seguiment sobre l'aplicació de les mesures proposades a les empreses ni de cap mecanisme de reparació a les víctimes ni ha comportat cap sanció a les empreses.

Global Compact i el Pla d'Acció Nacional

El 2013 el Congrés dels Diputats va aprovar la Proposició no de Llei sobre Responsabilitat Social Corporativa i Drets Humans 162/000591¹⁶⁶ per la qual insta al govern a avançar en la matèria segons disposicions internacionals. L'Oficina de Drets Humans del Ministeri d'Afers Exteriors i Cooperació va ser l'encarregada d'impulsar l'elaboració de Pla d'Acció Nacional del qual va presentar una primera versió el 2013 i un segon esborrany el 2014. Aquest no va comptar amb el suport de les organitzacions de la societat civil i quedarà paralitzat uns anys. Serà fins el

166 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2013)

2017, que l'estat espanyol signa els Principis Rectors d'Empreses i Drets Humans i adopta el compromís de realitzar Pla Nacional d'Empreses i Drets Humans. Aquest va ser aprovat finalment pel Consell de Ministres el 28 de juliol de 2017 i publicat al BOE el 14 de setembre de 2017¹⁶⁷. El Pla emana directament de les Directrius per Empreses Multinacionals de la OCDE, dels Principis Rectors d'Empreses i Drets Humans de Nacions Unides i del Pla d'Acció sobre Drets Humans i Democràcia de la Unió Europea 2015-2019 amb els objectius de:

- Reforçar les eines que fomentin i facilitin la posada en pràctica del compromís espanyol de protegir els Drets Humans davant qualsevol impactes negatiu que l'activitat empresarial pugui tenir sobre ells, dins i fora de territori espanyol
- Donar seguiment a nivell intern dels compromisos assumits en l'àmbit internacional i de la Unió Europea
- Enfortir l'avantatge competitiu de les empreses espanyoles en el marc global
- I situar l'estat espanyol en el grup de països amb millors pràctiques en aquest àmbit.

El Pla té una vigència de 3 anys i es preveu una Comissió de seguiment que es reuneix cada sis mesos i adopta decisions per consens. La Comissió de Seguiment està formada per representants dels Ministeris de la Presidència, d'Afers exteriors i Cooperació, d'Ocupació i Seguretat Social, d'Energia, Turisme i Agència Digital, d'Economia, Indústria i Competitivitat; d'Hisenda i Funció Pública, de Justícia i Sanitat, i de Serveis Socials i Igualtat. Poden participar acadèmics, experts o membres d'organitzacions expertes en Drets Humans, però a títol consultiu, amb veu sense vot. Es funció de la Comissió realitzar un Informe de seguiment anual sobre la seva execució que es presenta

167 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2017)

al Congrés de forma anual. Als dos anys emet un informe d'avaluació de l'impacte del Pla en relació amb la prevenció, mitigació i remei dels efectes negatius que l'activitat empresarial pogués tenir sobre els Drets Humans. I el tercer any prepara una versió actualitzada del Pla. Es manté una reunió anual amb la societat civil, universitats i empreses, establint a més mecanismes de participació i avaluació del Pla. Així mateix, es manté una reunió anual amb la Comissió Permanent del Consell Estatal de la Responsabilitat Social de les Empreses.

Tal com subratllen els experts¹⁶⁸ per una banda el Pla expressa el compromís de protegir els Drets Humans però per altra assenyala que vol donar suport a les empreses que hagin integrat el Principis Rectors, limitant així la voluntat política a la voluntat de les empreses. Un element substancial és l'absència de la Comissió del Ministeri de Medi Ambient, com un actor rellevant en els processos de vulneració de Drets Humans per part de les activitats empresarials. En aquest sentit el Pla no parteix de cap estudi o diagnòstic previ sobre l'adequació de la legislació espanyola a les obligacions de protecció dels Drets Humans ni sobre mecanismes de reparació judicial i extrajudicials. Tampoc es preveuen mesures per eliminar els obstacles a la reparació de les víctimes de vulneració de drets per part de les empreses. Com a mecanismes de reparació constata la existència del Punt Nacional de Contacte així com les figures del Defensor del Poble i de la Inspecció de Treball i Seguretat Social. I assenyala com a funció de la Comissió la realització d'estudis específics. El Pla enumera una sèrie de mesures per a la seva implementació on destaquen sobretot accions de formació i sensibilització sobre la matèria tant al sector empresarial com al personal de l'administració, i potencia els incentius empresarials per una bona pràctica de responsabilitat social corporativa. També destaquen com a limitacions la vinculació a la normativa vigent a nivell internacional i nacional en la matèria així com aspectes relatius a la jurisdicció extraterritorial en relació a la vulneració de Drets Humans i ambientals.

168 (PIGRAU, 2018)

En definitiva, el Pla Nacional d'Empreses i Drets Humans de l'estat espanyol parteix ja de series limitacions a l'adoptar un enfoc de Drets Humans basat en la responsabilitat social com un eix més dins la política empresarial i orientat a potenciar la governança corporativa com un element de reputació i imatge empresarial sense desenvolupar mesures concretes de sanció i reparació. Així mateix el Pla estableix que és el Punt Nacional de Contacte depenent del Ministeri de treball i economia social, l'òrgan encarregat de la seva aplicació i seguiment. Però no s'ha fet públic cap informe de seguiment ni existeix informació sobre les mesures adoptades ni de les accions i eines proposades al Pla.

El juliol de 2018 el Congrés aprova la Proposició no de Llei sobre la responsabilitat de les empreses espanyoles transnacionals i els Drets Humans i ambientals 161/003056¹⁶⁹ en la que estableix l'aplicació dels Principis Rectors d'Empreses i Drets Humans, i el suport al procés d'elaboració d'un Instrument Internacional jurídicament vinculant sobre empreses transnacionals i altres empreses respecte als Drets Humans.

169 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2018)

Accions del Pla Nacional d'Empreses i Drets Humans

- Accions de sensibilització
- Accions d'informació a les empreses
- Difusió d'eines i guies d'actuació
- Formació de funcionaris i empleats públics;
- Capacitació del personal del Servei Exterior;
- Promoció de codis d'autoregulació i formació per part d'empreses;
- Promoció de l'aplicació de la Guia de Deguda Diligència de l'OCDE per a Cadenes de Subministrament Responsables de Minerals a Àrees de conflicte o d'Alt Risc;
- Establiments de lleres per a la promoció de la diligència deguda;
- Adopció d'un sistema d'incentius econòmics, comercials, de presència, visibilitat
- Desenvolupament de les capacitats d'altres Estats;
- Aplicació de les normes de la UE;
- El Punt Nacional de Contacte de les «Línies Directrius de l'OCDE» com a punt focal;
- Promoció a les empreses del sector públic dels principis de la Inversió Socialment Responsable;
- Supervisió del possible impacte sobre els Drets Humans quan contractin els serveis d'empreses per a la prestació de serveis, tant dins com fora del territori espanyol;
- Inclusió de clàusules de respecte als Drets Humans en la contractació de serveis militars i de seguretat privats;
- Respecte estricte dels Drets Humans per part de les empreses en les transaccions comercials que dugui a terme amb altres empreses;

2_Mecanismes judicials

NIVELL INTERNACIONAL

Dins el marc internacional, els Drets Humans consagrats a la Declaració Universal i els tractats internacionals ratificats per l'estat espanyol queden recollits a la Constitució espanyola al seu article 10.2 i també l'article 96 incorpora els acords internacionals en la matèria a l'ordenament jurídic espanyol. En aquest sentit l'estat espanyol ha ratificat els principals instruments del sistema de Nacions Unides tals com els Pactes fonamentals i els Convenis de la Organització Internacional del Treball citats anteriorment. Aquestes normes ja son d'aplicació directa a les empreses i regulen àmbits laborals, mediambientals, fiscals i de corrupció entre d'altres. Existeixen també normes relatives a grups de població especialment discriminats com les dones i els Pobles Indígenes.

L'estat espanyol té ratificats més de cent convenis internacionals dels quals 14 són tractats de Nacions Unides i 89 de l'Organització Internacional del Treball¹⁷⁰. Ha ratificat a més alguns tractats significatius en matèria mediambiental, que tenen relació directa amb l'actuació empresarial i el compliment dels Drets Humans. Especialment:

- Pacte internacional de Drets Civils i Polítics
- Pacte internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals
- Convenció per l'eliminació de totes les formes de discriminació sobre les dones
- Convenció Internacional sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació racial
- Conveni sobre el Treball forçat
- Conveni sobre el dret de negociació i sindicació col·lectiva
- Conveni Núm. 169 de la OIT sobre Drets dels Pobles Indígenes
- Convenció de l'ONU per al lluita contra la desertificació

170 (ONU. INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION, Consultat 2022)

- Conveni Internacional de Fustes tropicals,
- Conveni de Kiev sobre protecció ambiental estratègica,
- Conveni de Hèlsinki sobre protecció i recuperació de cursos d'aigua,
- Conveni sobre la Diversitat Biològica
- Conveni de Basilea sobre el Control de los Moviments transfronterers dels residus perillosos i la seva eliminació
- Conveni de Bamako sobre la prohibició d'importació a Àfrica i control de moviments transfrontereres de residus tòxics i el seu tractament
- Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional i els seus Protocols o Convenció de Palerm

També a nivell regional en el marc del Consell d'Europa, l'estat espanyol ha ratificat els principals convenis de Drets Humans¹⁷¹. I d'especial rellevància són les directives europees transposades per l'estat espanyol com la Llei 11/2018, de 28 de desembre per la que es modifica el Codi de Comerç, la Llei de Societats de Capital i la Llei 22/2015, en matèria d'informació no financera i diversitat; i la Llei 9/2017, de Contractes del Sector Públic.¹⁷²

Tota aquesta legislació configura un marc normatiu de compromís per als poders públics que tenen en les institucions el seu primer òrgan de compliment. Amb tot, les mancances i errors de l'administració estan subjectes al control de la Defensoria del Poble. També organismes especialitzats com el Defensor del menor o el Defensor del consumidor tenen la capacitat de vetllar pel compliment dels Drets Humans a nivell estatal.¹⁷³

171 Conveni Europeu dels Drets Humans, la Carta Social Europea, el Conveni europeu sobre l'exercici dels drets de la infància i el de protecció de la infància contra l'explotació i l'abús sexual, el Conveni europeu sobre Drets Humans i biomedicina, la Convenció sobre la prevenció del terrorisme, la Convenció sobre la prevenció i el combat de la violència contra la dona i la violència domèstica.

172 (PARLAMENTO EUROPEO, Consultat 2022)

173 (OBSERVATORI DE DRETS HUMANS I EMPRESAS A LA MEDITERRANIA, 2017)

Si bé els instruments jurídics nacionals regulen el compliment de Drets Humans en territori espanyol, i per part dels conjunt d'actors sota jurisdicció de l'estat espanyol, en el cas particular d'empreses transnacionals que operen en altres jurisdiccions la normativa estatal aplica el principi d'extraterritorialitat. Així ho contemplen diversos mecanismes subscrits i reconeguts en la jurisprudència nacional i internacional que passem a exposar.

Jurisdicció universal. En haver ratificat els marc internacional de Drets Humans, l'estat espanyol reconeix l'exercici de la jurisdicció universal per examinar la seva vulneració. Això implica que ha acceptat la competència dels òrgans dels tractats corresponents per conèixer queixes per presumpta violació de Drets Humans, bé perquè la vulneració de dret afecti a o bé perquè aquest sigui comes en territori nacional. Tal com es contempla a la Llei Orgànica del Poder Judicial, en la seva reforma de 2014, s'aplicarà la jurisdicció internacional sempre que hi hagi connexió entre el fet delictiu i l'estat espanyol.¹⁷⁴

Jurisdicció civil. Segons el reglament de Brussel·les I, el tribunal de l'estat on estigui domiciliat el demandat és competent per conèixer un cas. En el cas d'empreses, l'Art. 22 LOPJ considera el domicili de la persona jurídica allà on tingui domiciliada la seu social, centre d'administració o centre d'activitat principal. Això permet establir competències de tribunals de l'estat espanyol per conèixer casos de vulneració de Drets Humans i ambientals tot i que el dany s'hagi produït a l'exterior tant per activitats directes o realitzades per alguna de les seves filials.

Jurisdicció penal. El Codi penal restringeix la responsabilitat penal de persones jurídiques a alguns casos específics relacionats amb la llibertat sexual contra menors d'edat, tràfic de persones, corrupció en transaccions econòmiques internacionals o delictes de terrorisme. En aquest cas, són especialment significatives les doctrines aplicades per l'estat espanyol en relació a la responsabilitat de les empreses en la vulneració

174 (OBSERVATORIO DE LA RESPONSABILIDAD SOCIAL CORPORATIVA, 2019)

de Drets Humans i ambientals. La jurisdicció penal en el cas d'empreses s'ha estès en les darreres dècades de l'àmbit estatal a l'àmbit extraterritorial. Això implica que un estat té la capacitat de vetllar pel compliment de drets més enllà de les fronteres de la seva jurisdicció si són causades per actors espanyols, i de danys causats per actors estrangers si les vulneracions es cometen al seu territori. Tal com exposa Blanco,¹⁷⁵ Estats Units s'ha convertit en líder mundial de la persecució de la corrupció internacional permetent jutjar empreses estrangeres, moltes d'elles europees, per delictes comesos a l'estranger. Aquesta consideració extraterritorial ha provocat controvèrsies i alguns països han adoptat normes per perseguir a les seves empreses quan els delictes es produeixen en un escenari extraterritorial. A la pràctica suposa que les empreses que hagin estat condemnades per un delictes en un estat, poder ser novament jutjades i condemnades pel mateix delicte als diferents estats afectats.

“Esto supone para las empresas que, aunque hayan sido condenadas en un Estado por delitos de corrupción en las transacciones comerciales internacionales, siguen corriendo el riesgo de ser nuevamente perseguidas y sancionadas por los mismos hechos en otros países. Si el pago de sobornos ha formado parte de la estrategia comercial de la multinacional en varios países, todos ellos podrán perseguir los hechos”.

És el cas que exposa Arrieta sobre l'empresa francesa de petroli i gas Total SA, acusada de violar la llei de pràctiques de corrupció a l'estranger, FCPA per les seves sigles en anglès. L'empresa va ser acusada pel govern iranià de suborn a un alt funcionari per obtenir concessions de petroli i gas i condemnada a una multa de 245 milions de dòlars. Posteriorment va ser acusada per la justícia francesa de corrupció de funcionaris públics estrangers.¹⁷⁶

175 (BLANCO, 2020)

176 (LE MONDE, 2018).

El fòrum necessitatis o Fòrum de necessitat. L'estat espanyol té reconegut el *fòrum necessitatis* en reconeixement al dret humà a la justícia com a doctrina que ofereix un judici just i amb garanties. Apareix recollit a l'article 22.3 de la Llei Orgànica del Poder Judicial-LOPJ per la qual estableix que: “*Los Tribunales españoles no podrán abstenerse o declinar su competencia cuando el supuesto litigioso presente vinculación con España y los Tribunales de los distintos Estados conectados con el supuesto hayan declinado su competencia. Tampoco lo podrán hacer cuando se trate del reconocimiento y la ejecución de resoluciones judiciales, decisiones arbitrales y acuerdos de mediación dictados por los Tribunales extranjeros*”.

Aixecament del Vel corporatiu. A partir d'una sentència de 1984 el Tribunal Suprem va establir els requisits d'aixecament del vel corporatiu quan existeix un conflicte entre la justícia i la seguretat jurídica, aplicació per via d'equitat i existir frau de llei. Així els tribunals espanyols poden aplicar la doctrina d'aixecament del vel corporatiu quan tinguin indicis d'abús de formes jurídiques o ús en frau de llei, confusió de patrimonis, esferes d'actuació o identitat de persones en una comunitat de gestió; direcció externa, infra-capitalització societària i qualsevol altra circumstància que evidencii una societat en la que es dona abús d'un dret o es trama frau de llei. Tot i que és una mesura excepcional que s'utilitza principalment en dret societari i mercantil pot resultar d'interès per establir la relació entre empresa matriu i filial i determinar així la responsabilitat de la corporació transnacional en la vulneració de Drets Humans i ambientals.

Aquests mecanismes operen ja a l'ordenament jurídic de l'estat espanyol. I, si bé és cert que no hi ha actualment cap cas judicial en curs que impliqui a una empresa per violació de Drets Humans, és important donar a conèixer aquests mecanismes que poden ser activats per part de la ciutadania en compliment a la responsabilitat de les empreses i contra la impunitat corporativa. Cal recordar la implicació d'empreses espanyoles en casos de vulneració de Drets Humans que poden tenir el seu recorre-

gut en instàncies internacionals¹⁷⁷. També és important tenir en compte el desenvolupament normatiu dels propers anys on les empreses estan obligades a respectar i complir amb la Directiva Europea de Diligència deguda i Sostenibilitat que insta a les empreses a incorporar elements per tal de prevenir i garantir el respecte dels Drets Humans en totes les seves activitats.

NIVELL ESTATAL

En aquest nivell tenen rellevància dos instruments importants. Un primer instrument a tenir en compte s'emmarca dins l'àmbit de la contractació pública. Com hem vist anteriorment la contractació pública esta regida per una via jurisdiccional administrativa que si bé no comporta sentències penals si comporta sancions econòmiques i pot tenir una aplicació directa sobre el comportament de l'empresa. Cal tenir en compte que la Llei de Contractació del Sector Públic de 2017, contempla ja el compliment dels Drets Humans per a les empreses i, que es poden complementar amb instruments normatius sectorials de caràcter estatal o subestatal com els codis de conducta. Abordem a continuació la llei de contractes del sector públic deixant pel proper capítol els instruments subestamentals adoptats a Catalunya com els codis de conducta i altres iniciatives pioneres per assolir el compliment efectiu dels Drets Humans per les empreses transnacionals.

Un segon instrument a tenir en compte és l'avantprojecte de Llei espanyola de Diligència deguda. Tot i que està actualment en procés de discussió farem un breu anàlisi per tal de determinar la seva orientació i eficàcia sobre el compliment efectiu dels Drets Humans per part de les empreses transnacionals en les seves operacions extraterritorials.

177 Ens referim als casos acceptats pel Punt Nacional de Contacte on no s'ha arribat a cap acord, així com el cas de l'empresa ACS en el cas de la hidroelèctrica OXEC-RENACE a Guatemala.

Llei de Contractes del Sector Públic, 2017

El dret internacional dels Drets Humans apel·la també a la coherència de les polítiques públiques on l'administració té la responsabilitat d'aplicar aquest marc i de no ser responsable última de les vulneracions comeses. Responsabilitat que ve donada no tant per la seva acció directa, sinó per l'omissió del seu deure de fer respectar el marc de drets reconegut al conjunt d'actors, també les empreses.

La evolución del régimen internacional de la responsabilidad del Estado ha permitido que otro tipo de conductas de actores no estatales generen su responsabilidad. Entre los estándares para determinar si la acción u omisión del Estado relativa a la conducta de un actor no estatal genera responsabilidad está el de la diligencia debida. La violación de la obligación del Estado depende del estándar de conducta impuesto, por la regla primaria, al mismo, en relación a las acciones de los actores no estatales en relación a las actividades comerciales llevadas a cabo por empresas privadas.

Esto es, la acción, o por lo general, la omisión, del Estado, no la conducta dañina del actor no estatal, es la que genera la potencial responsabilidad del aquel.¹⁷⁸

La contractació pública implica sovint la relació contractual de l'administració amb empreses transnacionals i grans empreses afectades per les normes internacionals sobre empreses i Drets Humans. És per això que, en l'àmbit d'empreses i Drets Humans, la Contractació Pública ha estat identificada com un dels àmbits rellevants pel compliment efectiu de les normes establertes. Així ho determina la resolució del Consell europeu sobre empreses i Drets Humans¹⁷⁹ on l'administració té un rol actiu i determinant que no pot eludir per protegir, respectar, garantir el compliment de Drets Humans.

178 (MARTÍN-ORTEGA, 2013)

179 (UE. CONSEJO EUROPEO, 2016)

El Consejo anima a las instituciones y a los Estados miembros de la UE a que tengan en cuenta sus responsabilidades en tanto que actores comerciales, por ejemplo, en la contratación pública, y cuando presten ayuda o se asocien con empresas, por ejemplo, mediante el crédito a la exportación, la promoción comercial o las subvenciones al sector privado.

Així ho recull la Proposició no de Llei¹⁸⁰ aprovada pel Congrés dels Diputats sobre la responsabilitat de las empreses espanyoles transnacionals en relació al respecte dels Drets Humans i ambientals de 2018. El text reconeix explícitament la responsabilitat de l'Estat en el compliment dels Drets Humans per part de les seves empreses transnacionals i ahora assumeix la coherència de les polítiques públiques instant a la vigilància i protecció dels Drets Humans en altres esferes de l'administració pública i el sector comercial.

Justificación

Es importante, por una lógica de coherencia de políticas, extender la responsabilidad de vigilancia y protección de los derechos humanos a otros ámbitos de la administración. Por ello, proponemos que los instrumentos públicos de apoyo a la internacionalización empresarial cumplan también un papel, haciendo preceptiva la elaboración de un Plan de Diligencia Debida para obtener fondos públicos. Esta lógica de coherencia se podría extender también a las negociaciones de los acuerdos comerciales, de los mecanismos de protección de inversiones, de la cooperación financiera, la participación del sector privado en la defensa, la contratación pública...

... El Congreso de los Diputados insta al Gobierno a:

4. La revisión de la política de apoyo a la internacionalización de la empresa, tal y como se recoge en el plan de acción nacional de empresas y derechos humanos, y la política de contratación pública para que

180 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2018)

se incluyan expresamente incentivos y requisitos para las empresas españolas, con independencia de que sean inversoras, contratistas o subcontratas, con la obligación de respetar los Derechos Humanos, incluido el Convenio 169 de la OIT, de 26 de junio de 1989, sobre los pueblos indígenas y tribales, en sus inversiones y trabajos internacionales.

7. Adoptar las modificaciones normativas que procedan, al objeto de establecer como requisito previo para las Empresas españolas que reciban apoyo oficial del Estado, bien a través de las distintas vías de créditos ICO o ayudas (CESCE, ICEX, DIEM, FONPRODE) o bien a través de la Ayuda Oficial para el Desarrollo española (AOD); el que elaboren un Plan específico referido al deber de respeto, compromiso, análisis de impacto y la diligencia debida en materia de derechos humanos. Asimismo, es necesario incorporar el establecimiento de los oportunos canales de información en esta materia con las personas o comunidades que resulten afectadas por las operaciones que realicen estas empresas, en España y en otros países.

Es per això que considerem important revisar la Llei de contractes del sector públic amb la finalitat d'identificar els elements rellevants pel compliment de Drets Humans als processos de contractació i que passem a analitzar.

L'estat espanyol ratifica la Llei 9/2017, de 8 de novembre, de contractes del sector públic, per la qual es transposen a l'ordenament jurídic espanyol les directives del Parlament Europeu i del Consell 2014/23/UE i 2014/24/UE, de 26 de febrer de 2014¹⁸¹. La llei de contractes del sector públic contempla algunes disposicions concretes per l'aplicació efectiva de Drets Humans. Amb tot són encara moltes les mancances davant un marc internacional ampli que esta en constant desenvolupament cap a un marc normatiu d'obligat compliment per a les empreses.

181 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2017)

En aquest sentit avancem alguns articles de la llei vigent com a marc general que permet desplegar normes específiques pel compliment efectiu del marc de drets vinculant i que fonamenta un Codi de Conducta de Drets Humans a la contractació pública.

Condicció especial d'execució. Article 202

Com a condició especial d'execució l'empresa adjudicatària es compromet a complir amb les Obligacions establertes a la normativa vigent en matèria de contractes de sector públic i a complir amb els Drets Humans que preveuen els tractats subscrits per l'Estat i en altres disposicions d'aplicació tant a nivell nacional com internacional.

a. Per a això, l'empresa adjudicatària, com a requisit d'admissió declara que compleix amb els Drets Humans previstos en els tractats i convenis subscrits per l'Estat i en la legislació nacional i internacional vigent de país o països on opera.

b. L'empresa accepta que els serveis de l'entitat contractant puguin realitzar les comprovacions necessàries per verificar aquest compliment.

c. L'empresa adjudicatària facilitarà la documentació o mitjans de verificació necessaris per acreditar el compliment d'aquestes obligacions i col·laborarà activament amb la persona responsable del contracte per a seguiment i avaluació.

d. L'empresa adjudicatària aportarà la informació complementària que li sigui sol·licitada per tal d'aclarir qualsevol aspecte sobre el compliment dels Drets Humans, així com la que la legislació de transparència i els contractes de sector públic imposin a les empreses adjudicatàries, sense perjudici de l'acompliment de les obligacions de transparència que corresponguin de manera directa per previsió legal.

e. L'empresa adjudicatària comunicarà a l'òrgan de contractació els empreses vinculades ja sigui com a filial de el grup matriu o com a contractistes o subcontractes que intervenen en les diferents fases de la cadena de valor.

f. Les empreses vinculades també hauran d'acreditar el compliment de Drets Humans a través de la declaració responsable.

Cadena de subministrament. Justificació: Article 202, punt 4

Totes les condicions especials d'execució que formin part del contracte seran exigides igualment a tots els subcontractistes que participin de l'execució de la mateixa.

Mesures de verificació de condició especial d'execució. Article 157.5

La verificació de compliment de la present condició especial d'execució es realitzarà a través informes específics requerits a les organitzacions socials i ciutadanes, amb l'objectiu de verificar les consideracions socials i ambientals, també en matèria de protecció i defensa dels Drets Humans.

Valoració d'ofertes. Participació social. Article 157.5

Quan per a la valoració de les proposicions s'hagin de tenir en compte criteris diferents el del preu, l'òrgan competent per a això podrà sol·licitar, abans de formular la seva proposta, quants informes tècnics consideri precisos. Igualment, podran sol·licitar aquests informes quan sigui necessari verificar que les ofertes compleixen amb les especificacions tècniques del plec.

També es podran requerir informes a les organitzacions socials d'usuaris destinataris de la prestació, a les organitzacions representatives de l'àmbit d'activitat a què correspongui l'objecte de el contracte, a les

organitzacions sindicals, a les organitzacions que defensin la igualtat de gènere i a altres organitzacions per a la verificació de les consideracions socials i ambientals.

Valoració Diligència deguda en Drets Humans. Article 145

Es valorarà fins a 2 punts la disposició en l'execució del contracte d'un pla de compliment normatiu en matèria de Drets Humans en el qual figuri la disposició de polítiques i procediments adequats i suficients per garantir que l'empresa licitadora, inclòs, si escau, el seu personal directiu, empleats i agents vinculats, compleix amb el marc normatiu aplicable en matèria de Drets Humans.

Valoració Certificació Drets Humans. Article 127.2

Es valorarà fins a 2 punts la presentació del certificat ISO 20400 com a etiqueta social que proporciona informació sobre l'estratègia d'adquisicions i processos de les empreses, definint els principis de sostenibilitat de les adquisicions en termes de transparència, respecte dels Drets Humans i comportament ètic, o qualsevol altra amb caràcter equivalent.

Sanció i prohibició de contractar. Article 71

Els plecs de clàusules administratives particulars inclouran la prohibició de contractació a aquelles entitats o empreses que:

- Hagin estat condemnades per tràfic d'éssers humans.
- Hagin comès delictes contra els drets dels treballadors.
- Hagin estat condemnades per mitjà d'una sanció ferma per infraccions en matèria d'estrangeria.
- Hagin estat sancionades amb caràcter ferm per infracció greu en matèria professional d'integració laboral i d'igualtat d'oportunitats i no discriminació de les persones amb diversitat funcional.

- Hagin estat condemnades mitjançant sentència ferma per delictes de terrorisme, constitució o integració d'una organització o grup criminal, associació il·lícita, finançament il·legal dels partits polítics, tràfic d'éssers humans, corrupció en els negocis, tràfic d'influències, suborn, frau, delictes contra la Hisenda Pública i la Seguretat Social.

Contingut del Plec de Clàusules Administratives Particulars.

Article 122

Les consideracions socials, laborals i ambientals que s'estableixin com a criteris de solvència, d'adjudicació o com a condicions especials d'execució.

Continguts al Plec de Clàusules de Prescripcions Tècniques. Article 125

Requisits a tenir en compte en el seu redactat: la qualitat, l'impacte social, laboral, ambiental i climàtic, i totes les necessitats (inclosa l'accessibilitat universal i el disseny universal o disseny per a totes les persones). Aquests requisits s'han de tenir en compte també: durant l'elaboració o utilització dels materials, productes o subministraments de les obres en qualsevol fase del cicle de vida.

Preu Sostenible. Cost del cicle de vida. Article 148

El preu, en general, no ha de ser el factor determinant d'adjudicació dels contractes i cal prioritzar-ne la qualitat. A partir d'un correcte i rigorós càlcul del pressupost màxim de licitació, la valoració del preu no hauria de superar més del 35% de la puntuació total establerta. Es poden establir percentatges inferiors a l'indicat per a la valoració del preu en funció de les característiques específiques del contracte o del sector econòmic en el qual s'enquadri.

S'entén dins el cicle de vida d'un producte, obra o servei totes les fases consecutives o interrelacionades que es succeeixin durant l'existència i en tot cas: la investigació i desenvolupament que s'hagi de dur a terme, la fabricació o producció, la comercialització i les condicions en què aquesta tingui lloc, el transport, la utilització i el manteniment, l'adquisició de matèries primeres necessàries i la generació de recursos; tot això fins que es produeixi l'eliminació, desmantellament o el final de la utilització.

El càlcul de cost del cicle de vida inclourà, segons el cas, la totalitat o una part dels costos següents en què s'hagi incorregut al llarg del cicle de vida d'un producte, servei o una obra:

a) Els costos sufragats per l'òrgan de contractació o per altres usuaris, tals com:

- 1. els costos relatius a l'adquisició
- 2. els costos d'utilització com el consum d'energia i altres recursos
- 3. els costos de manteniment
- 4. els costos de final de vida, costos de recollida i reciclatge

b) Els costos imputats a externalitats mediambientals vinculades al producte, servei u obra durant el seu cicle de vida, a condició de que els seu valor monetari pugui determinar-se i verificar-se; aquests costos podran incloure el cost de les emissions de gasos d'efecte hivernacle i d'altres emissions contaminants, així com altres costos de mitigació del canvi climàtic.

Incompliment de condicions socials, ambientals i legislació internacional.

Article 149.4

L'article 149.4 estableix que, en tot cas, els òrgans de contractació rebutjaran les ofertes si comproven que són anormalment baixes perquè vulnereu la normativa sobre subcontractació o no compleixen les obligacions aplicables en matèria mediambiental, social, o laboral, nacional o

internacional, incloent-hi el compliment dels convenis col·lectius sectorials vigents.

Criteri d'adjudicació vinculat a l'objecte de contracte. Art 146.6

Es considera que un criteri d'adjudicació està vinculat a l'objecte del contracte quan es refereixi o integri les prestacions que s'hagin de realitzar en virtut de l'esmentat contracte, en qualsevol dels seus aspectes i en qualsevol etapa del seu cicle de vida, inclosos els factors que intervenen en els següents processos:

- a) En el procés específic de producció, prestació o comercialització de, si s'escau, les obres, els subministraments o els serveis, amb especial referència a formes de producció, prestació o comercialització mediamiental i socialment sostenibles i justes;
- b) En el procés específic d'una altra etapa del seu cicle de vida, fins i tot quan aquests factors no formin part de la seva substància material.

Obligacions socials, laborals, mediambientals i internacionals dels contractistes. Article 201

Els contractistes han de complir les obligacions socials, laborals, mediambientals, incloent-hi els convenis col·lectius.

Els òrgans de contractació han de prendre les mesures pertinents per a garantir que en l'execució dels contractes dels contractistes compleixen les obligacions aplicables en matèria mediambiental, social o laboral establertes en el dret de la Unió Europea, el dret nacional, els convenis col·lectius o per les Disposicions de dret internacional mediambiental, social i laboral que vinculin l'Estat i en particular les que estableix l'Annex V.¹⁸²

L'indicat en el paràgraf anterior s'estableix sense perjudici de la potestat dels òrgans de contractació de prendre les oportunes mesures per a comprovar, durant el procediment de licitació, que els candidats i licitadors compleixen les obligacions a que es refereix l'esmentat paràgraf.

Responsabilitat del contractista i subcontractistes. Article 215

Els subcontractistes quedaran obligats només davant el contractista principal, qui assumirà, per tant, la total responsabilitat de l'execució del contracte davant l'administració, segons l'estrictament estipulat als plecs de clàusules administratives particulars o document descriptiu, i als termes del contracte, inclòs el compliment de les obligacions en matèria mediambiental, social, o laboral referides a l'article 201.

Aquestes clàusules obren la via a una consideració específica dels Drets Humans per part de les administracions públiques en la seva contractació de serveis. A més el seu compliment ha de ser verificat i controlat des de l'adjudicació fins al tancament del producte o servei i durant tot el període de vigència de contracte. Per això caldrà complementar la norma vigent amb procediments i mecanismes de seguiment propis de les àrees de contractació pública. Com a mecanismes complementaris les administracions poden recórrer a informació i documentació específica dels òrgans i institucions externes i especialitzades en Drets Humans, tals com informes dels organismes internacionals, de les institucions nacionals d'empreses i Drets Humans, sindicats u organitzacions especialitzades.

Llei de diligència deguda sobre drets humans i sostenibilitat

Davant les nombroses denúncies sobre vulneració de Drets Humans per part de les empreses espanyoles que operen a l'exterior i el seguiment de la normativa nacional e internacional, especialment al context europeu, les diferents expressions de la societat civil de l'estat espanyol conformen una plataforma d'acció conjunta per impulsar una norma obligatòria en matèria d'empreses i Drets Humans. Així el juny de 2021 es constituï-

eix la Plataforma per a les Empreses Responsables-PER. La Plataforma està conformada per organitzacions socials, sindicals, empreses, coordinadores d'ONG, experts i entitats acadèmiques¹⁸³.

El desembre del 2021, el secretari d'estat per la implementació de l'Agenda 2030 anuncia una iniciativa legislativa sobre diligència deguda de Drets Humans i que és liderada pel Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030 amb participació dels Ministeris de treball i consum. La Plataforma publica el gener de 2022 una proposta tècnica on s'exposen els estàndards que hauria de contemplar la llei. La proposta estableix una obligació formal d'adoptar la diligència deguda per respectar els Drets Humans i ambientals per a les empreses espanyoles i que operin al mercat espanyol. La proposta de llei ha de cobrir la cadena de valor a nivell nacional e internacional i adoptar un sistema de sancions pel seu incompliment independentment de que es produeixin danys i actui així com un mecanisme de prevenció efectiu. Planteja algunes propostes de sancions com l'incompliment de contractació amb l'administració pública, denegar l'accés a finançament de cooperació i internacionalització o sancions econòmiques.

Per altra banda, com a mecanisme de reparació, es proposa garantir l'accés de les víctimes a la justícia i situar la càrrega de la prova en les empreses amb la finalitat de demostrar la diligència deguda realitzada per aquestes a fi d'evitar els impactes negatius. Planteja també la reclamació per qualsevol part interessada, incloent aquí organitzacions, sindicats i altres parts; i designar una autoritat independent amb capacitat tècnica, econòmica i humana pel compliment de la llei. Aquesta autoritat ha d'estar facultada per actuar per iniciativa pròpia o per requeriment de tercers, per tal supervisar l'actuació de les empreses, investigar casos específics, tramitar queixes i establir sancions. Sobre mecanismes de transparència, es reclama la publicació d'un informe anual de diligència deguda per part de les empreses, com a requisit previ a l'accés a recursos públics ja sigui en processos de licitació, convocatòries o convenis

183 (PLATAFORMA POR EMPRESAS RESPONSABLES, 2022)

de cooperació amb l'administració. L'informe ha d'estar disponible a la web i traslladar-ho als socis, sindicats, filials o subcontractistes relacionats amb l'activitat empresarial. Finalment les empreses han d'informar sobre la gestió de riscos i impactes en matèria de Drets Humans i medi ambient segons la llei 11/2018 sobre informació no financera i diversitat, i han d'introduir l'obligació formal de respectar els Drets Humans de les dones en tota la cadena de valor.¹⁸⁴

A l'abril de 2022 s'obre un procés de consulta pública de la proposta de llei per part del Ministeri de Drets Socials i Agenda 2030¹⁸⁵. El document constata la limitació dels instruments no vinculants i pretén dotar l'estat d'una norma amb capacitat de prevenció i sanció efectives. La norma apel·la al compliment de l'Agenda 2030, a desterrar la competència deslleial, s'alineja amb el context internacional de regulació de diligència deguda en Drets Humans i sostenibilitat, i recull les demandes sobre una legislació en la matèria promoguda per la Plataforma Empreses Responsables. Proposa un marc regulador de caràcter obligatori, general i vinculant per a totes les empreses espanyoles que operen tant a nivell nacional i internacional, i empreses relacionades a la seva cadena de valor. Proposa garantir a les víctimes l'accés a la justícia davant tribunals espanyols. I finalment es subratlla la importància d'òrgans independents que facin el seguiment i control de la norma.

Des de l'Aliança per la Justícia Global¹⁸⁶ s'analitza l'avantprojecte de Llei de diligència deguda on es fa una anàlisi crítica i es valora la proposta com una fase més evolucionada de la responsabilitat social corporativa que arriba fins el control de riscos. Constata la asimetria del poder corporatiu respecte als Drets Humans i per això resulta fonamental un marc normatiu robust de mecanismes vinculants de compliment de Drets Humans. Reconeix els avenços en el control de la cadena de valor de les transnacionals per part de la llei però determina que el compliment dels Drets Humans és

184 (PLATAFORMA POR EMPRESAS RESPONSABLES, Consultat 2023)

185 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2021)

186 (GOBIERNO DE ESPAÑA, 2023)

fonamentalment una qüestió de voluntat política i insta al govern espanyol a un canvi real contra la impunitat del poder corporatiu.

Paral·lelament en un acte organitzat per Lafede.cat sobre el Centre Català de Drets Humans,¹⁸⁷ organitzacions de la societat civil i experts analitzen el contingut de la Llei espanyola de diligència deguda. Rodríguez-Piñero constata que el marc de diligència deguda prové de l'àmbit empresarial i és aliè als Drets Humans. Destaca que amb una llei de diligència deguda on les empreses transnacionals no són responsables directes de les seves activitats no es garantiran els Drets Humans. Per la seva banda Guamán remarca aspectes importants sobre la llei que s'està treballant com la inclusió de la contractació pública o la traçabilitat de tota la cadena de valor de l'activitat de l'empresa transnacional i la participació de la societat civil. Però alerta que l'actual proposta de llei no contempla la responsabilitat de les empreses a nivell extraterritorial, i que la diligència deguda pot quedar reduïda a un tràmit administratiu sense una relació directa amb el compliment efectiu dels Drets Humans.

En conclusió es fa patent la limitació fonamental de la Llei de diligència deguda com un instrument que s'emmarca en l'àmbit de la gestió de riscos per part de les empreses i que comporta varies conseqüències importants. La primera és que la diligència deguda en Drets Humans queda relegada a un procediment de control de riscos però que en cap cas es vincula amb el dany causat. És a dir, que si l'activitat comporta greus vulneracions de Drets Humans i ambientals però l'empresa demostra que ha aplicat un sistema de diligència deguda establert, no tindrà cap responsabilitat sobre el dany causat. D'aquí se'n deriva una segona conseqüència no menys important i és que la el compliment dels Drets Humans per les empreses transnacionals a l'exterior no esdevé una norma d'obligat compliment i no pot tenir responsabilitats legals per la vulneració que hagi infringit. El fet de no responsabilitzar les empreses dels impactes de les seves actuacions implica que no tenen la obligació de reparar el dany causat. Aquesta falta de responsabilitat aniria inclús

187 (LAFEDE.CAT, 2022)

en contra del principi de reparació establert als Principis Rectors. En definitiva, podem concloure que si les empreses no tenen responsabilitats sobre la vulneració de drets, la llei de diligència deguda no serà eficaç pel compliment efectiu dels Drets Humans.

IV. EMPRESSES I DRETS HUMANS A CATALUNYA

Conscients dels reptes que suposa l'aplicació de la normativa vigent en Drets Humans per part de les institucions per la pressió econòmica, jurídica i política que exerceixen les corporacions transnacionals, constatem també alguns avenços que s'estan duent a terme a casa nostra en l'àmbit d'empreses i Drets Humans. Iniciatives que han estat impulsades per una societat civil activa i reivindicativa en el compliment dels Drets Humans en el context d'un moviment global que reclama la responsabilitat per a les empreses en violacions de Drets Humans i ambientals.

Com hem vingut assenyalant existeix un cos normatiu de caràcter internacional i estatal pel compliment efectiu dels Drets Humans que té una aplicació directa i efectiva en l'àmbit subestatal. En aquest sentit constatem la existència d'instruments propis i específics que les institucions catalanes posen en marxa pel compliment efectiu dels Drets Humans per part de les empreses catalanes que operen a l'exterior. Ens estem referint a dos instruments rellevants. El primer és el marc de la Contractació Pública que obre la possibilitat d'aplicar normatives innovadores en compliment a la diligència deguda, com codis de conducta pel compliment dels Drets Humans. Veurem així algunes iniciatives i propostes que els darrers anys estan en procés d'aplicació. Codis de conducta que als seus inicis estaven orientats a l'adopció de criteris socials i ambientals, dels que es proposa una evolució cap el compliment efectiu dels Drets Humans. És el cas de Codis de contractació pública de l'Ajuntament de Barcelona, o de Ferrocarrils de la Generalitat; i de les noves propostes elaborades els darrers anys en concertació amb organitzacions socials especialitzades i universitats, i que es troben en procés de consideració. Un altre instrument específic i de gran rellevància és la creació del Centre Català d'Empresa i Drets Humans com a iniciativa pionera per avaluar l'impacte exterior de les empreses transnacionals amb seu a Catalunya

o que operen a també casa nostra. Amb tot, són encara iniciatives incipients que cal reforçar, consolidar i estendre al conjunt dels actors públics per tal d'actuar de forma concertada com una administració efectiva, sòlida i compromesa amb el compliment de la legislació vigent de Drets Humans i ambientals.

Revisem ara aquestes iniciatives partint de normativa adoptada pel Parlament de Catalunya i que des de grups de treball específics, codis de conducta o institucions especialitzades en Drets Humans, configuren un ampli espectre de mecanismes disponibles al servei de l'administració local i la ciutadania. Iniciatives que revelen el caràcter innovador i audaç d'àrees tècniques i polítiques compromeses amb els Drets Humans i ambientals, amb voluntat de superar els obstacles i limitacions que exerceix el poder corporatiu. Exposarem aquests mecanismes de forma cronològica de manera que, malgrat la seva diversitat, permeti fer un seguiment de l'evolució i confluència de tots ells amb la finalitat de compliment de Drets Humans per part de les empreses.

Grup de Compra Pública Socialment Responsable

A partir del 2012 es posa en marxa el Grup de Compra Pública Socialment Responsable com una taula sectorial integrada per les administracions públiques, institucions, organitzacions socials i universitats. El Grup, orientat al respecte dels Drets Humans i ambientals funciona com una plataforma de col·laboració orientada a la introducció de clàusules socials a la contractació pública així com el compliment dels Drets Humans en la cadena de valor dels bens i serveis que contracten les administracions i el sector públic. Des de 2018 el grup organitza anualment les Jornades de Compra Pública Socialment Responsable des d'on es difonen experiències rellevants en la matèria, alhora que es defineixen els reptes i propostes de futur en l'àmbit dels Drets Humans a la contractació pública.¹⁸⁸ Des de la seva creació s'han abordat àmbits específics de contractació com el sector tèxtil, o electrònic a partir de diferents estudis temàtics. A nivell sectorial la Generalitat encarregarà un estudi sobre

l'impacte de la contractació pública tèxtil de la Generalitat de Catalunya amb perspectiva de gènere, Drets Humans i medi ambient.¹⁸⁹ Per la seva banda l'Ajuntament de Barcelona encarregarà un estudi sobre la Contractació municipal que analitzarà en detall els sectors i volums de contractació així com les practiques de les empreses proveïdores a nivell extraterritorial.¹⁹⁰ L'Ajuntament de Barcelona disposa també d'una web on exposen els estudis sectorials així com informes de seguiment amb indicadors de compliment¹⁹¹. També des d'un abordatge sectorial les dues administracions catalanes, Generalitat i Ajuntament de Barcelona, s'han adhereixen a Electronic Watch com a òrgan independent que fa la traçabilitat i control el sector de productes electrònics.

Llei 16/2014 d'acció exterior i relacions amb la Unió Europea

La llei, promulgada el 2014,¹⁹² regularà la relació amb la Unió Europea amb la voluntat d'erigir-se com a interlocutor directe i de constituir-se com a actor actiu a nivell internacional en àrees d'interès i competència que li son pròpies per assolir la màxima projecció exterior de Catalunya. La norma assumeix els Drets Humans com a principis rectors de la seva acció exterior i té com a finalitat, entre d'altres, la defensa de la pau, els Drets Humans i el desenvolupament humà sostenible.

e) El reconeixement del dret de les persones i dels pobles a la defensa i la promoció de la cultura, la llengua i la identitat pròpies, l'impuls dels valors de convivència multicultural, el reconeixement del dret a decidir dels pobles, el reconeixement dels drets socials, educatius i sanitaris i el suport als sectors més vulnerables de la societat.

f) La promoció de la pau, la no-violència, la seguretat humana, la solidaritat, la cooperació i ajut al desenvolupament, el desenvolupament sostenible, la sobirania alimentària, la lluita contra el canvi climàtic, el respecte mutu entre els pobles, l'erradicació de la pobresa i la protecció

189 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2021)

190 (VARGAS M. i GONZÁLEZ, 2020)

191 (AJUNTAMENT DE BARCELONA. BARCELONA + SOSTENIBLE., Consultat 2022)

192 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2014)

dels Drets Humans, dins el respecte dels propòsits i principis de la Carta de les Nacions Unides, la Declaració universal dels Drets Humans, el Pacte internacional de drets civils i polítics, el Pacte internacional de drets econòmics, socials i culturals, el Conveni europeu per a la salvaguarda dels Drets Humans i de les llibertats fonamentals i la Carta dels drets fonamentals de la Unió Europea.

g) La no-discriminació per raó de gènere, origen, nacionalitat, raça, edat, orientació sexual, identitat de gènere, discapacitat, religió o conviccions polítiques.

j) El respecte del dret internacional i la garantia de compliment dels drets i les obligacions que deriven dels tractats i dels costums internacionals, dels principis generals del dret internacional i de les resolucions d'organitzacions internacionals que afectin Catalunya.

En l'àmbit de l'economia, la norma estableix la coherència de les accions de promoció de la internacionalització econòmica de Catalunya amb els Principis rectors de les Nacions Unides sobre les empreses i els Drets Humans, vetllant sempre pel respecte als Drets Humans en qualsevol acció que es dugui a terme. Alhora estableix la col·laboració amb els ens locals per a generar sinèrgies positives, concertar espais d'intercanvi d'informació que permetin definir estratègies compartides i evitar duplicitats o actuacions contradictòries. Reafirma també la competència de l'administració catalana per fer efectiva la legislació i exercir el control dels actes legislatius de la Unió Europea.

Aquest marc faculta a l'administració catalana pel compliment efectiu de la normativa internacional en matèria de Drets Humans i les normes de la Unió Europea relatives a l'actuació de les empreses catalanes a l'exterior. Així ho recollirà la Resolució del Parlament de Catalunya.¹⁹³

Codi ètic per a la internacionalització responsable de les empreses catalanes

La Generalitat disposa des del 2014 d'un Codi de principis i conductes recomanables en la contractació. A la llum dels casos d'impactes de les empreses transnacionals a l'exterior¹⁹⁴ i els avenços normatius en la matèria, la Conselleria d'Afers Exteriors encapçalada pel Conseller Romeva impulsa la creació d'un Codi Ètic respecte dels Drets Humans i de la igualtat de gènere per a la internacionalització responsable de les empreses catalanes. Aquest va ser encarregat per l'Agència Catalana de Cooperació i el Departament d'ACCIÓ al Grup de Recerca Territori, Ciutadania i Sostenibilitat de la Universitat Rovira i Virgili.

La proposta és adoptada per la Generalitat el 2017 com un instrument per les administracions locals i el sector públic¹⁹⁵ i preveu l'adhesió¹⁹⁶ dels ens locals de Catalunya a través d'un acord dels òrgans de govern en el que s'estableix la voluntat d'aplicació del codi als seus instruments de contractació. Una versió definitiva del Codi revisat i ampliat serà aprovat el novembre 2023 per Acord de Govern ACORD GOV/226/2023.

La versió actualitzada adapta el marc legal vigent i incorpora un capítol específic sobre les normes de compliment del Codi. Estableix els Models de declaració empresarial sobre conflicte d'interessos tant a la fase de licitació com a la fase d'execució i determina dos mecanismes de reclamacions sobre incompliment del Codi en la contractació pública: el Canal de consultes de la Comissió d'Ètica en la Compra Pública i el Sistema d'alertes de la Generalitat de Catalunya.

194 Casos com els de **Terminals de Contenidors de Barcelona**, filial de l'empresa catalana **Grup TCB** ha estat citada per donar explicacions per un **escàndol de pagaments de suborns a Buenaventura, a Colòmbia**. (ALERTA DH, Consultat 2022)

195 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2023)

196 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2020)

Grup Català d'Empresa i Drets Humans

Creat com un eix de treball d'organitzacions socials¹⁹⁷ impulsat per lafe-de.cat, treballa des de la seva creació el 2014 amb l'objectiu impulsar la coherència de polítiques públiques en matèria de Drets Humans. El grup orienta la seva actuació a aplicació de la normativa vigent en Drets Humans per part de les empreses catalanes a l'exterior i promoure la compra socialment responsable a l'administració pública. Entre les seves activitats destaquen la participació en diferents espais d'incidència a nivell nacional i internacional amb el seguiment de L'Instrument Internacional Jurídicament Vinculant o la Directiva Europea, on algunes de les seves organitzacions són també part de xarxes internacionals com la Campanya Global pel Tractat Vinculant per la sobirania dels pobles, desmantellar el poder corporatiu i contra la impunitat.

Com un dels eixos de treball el Grup ha elaborat de forma col·laborativa la web Alerta DH on es publiquen els casos d'empreses catalanes a l'exterior que vulnereu Drets Humans i ambientals¹⁹⁸. El Grup actua també com a interlocutor amb les administracions per l'adopció de Codis de conducta a la contractació pública. Amb tot els darrers anys el grup ha centrat la seves accions en la creació del Centre Català d'Empresa i Drets Humans realitzant un treball de concertació política institucional per a la seva aprovació i posada en marxa.

Des de la web Alertadh.org el grup ha impulsat un Manifest¹⁹⁹ en suport a la Creació del Centre que ha rebut el suport de més de 8.000 organitzacions de la societat civil, sindicats, universitats i institucions que avalen la seva demanda i el consens de la ciutadania catalana. El 2022 el Parlament va acceptar a tràmit la Proposta de Llei²⁰⁰ del Centre Català d'Empresa i Drets Humans. Durant aquest temps s'ha fet una anàlisi detallada del seus objectius i funcionament fent aportacions substantives i esmenes al text.

197 (GRUP CATALÀ D'EMPRESA I DRETS HUMANS, 2014)

198 (XARXANET, 2022)

199 (GRUP CATALÀ D'EMPRESA I DRETS HUMANS, 2015)

200 (PARLAMENT DE CATALUNYA, 2020)

Entre les esmenes més significatives el GEIDH destaca la proposta de crear un Consell Assessor integrat per més de 30 membres procedents d'institucions catalanes, del Govern, dels sindicats, de la societat civil i del sector empresarial per tal de garantir la seva independència. Aquest triarà vuit experts que formaran part de la Junta de Govern del Centre. També es planteja la creació d'un Pla Català d'Empresa i Drets Humans que funcioni com a política paraigües per al centre i que serveixi de guia per a persones funcionaries i sectors productius perquè no hi hagi cap dubte sobre els estàndards de Drets Humans i mediambientals consensuats per la societat catalana. Així mateix les entitats socials consideren que el centre ha de ser el responsable del seguiment i l'avaluació, però adverteixen que la prevenció ha de ser una obligació dels organismes encarregats dels processos de formació empresarial i d'internacionalització en coherència a les polítiques públiques.

El 2022 el grup va iniciar també una campanya de comunicació per exigir l'aprovació d'un Centre independent, eficaç, accessible, compromès i valent.

*Cal que sigui independent dels interessos empresarials; eficaç en el sentit de tenir capacitat real d'actuació en investigació i seguiment de casos; accessible a les comunitats afectades, especialment del sud global; compromès amb la justícia global, i per això ha de dependre del Departament d'Acció Exterior i UE; i valent per fer front a la impunitat corporativa amb relació al compliment dels Drets Humans.*²⁰¹

Resolució 359/XI sobre respecte de Drets Humans per les empreses catalanes

El 2015 el Parlament de Catalunya aprova el Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2015-2018 on estableix com a prioritats la defensa, protecció i garantia dels Drets Humans individuals i col·lectius. El 2016 el Parlament acull una Jornada sobre Empreses Transnacionals

201 (LAFEDE.CAT, 2023)

i Drets Humans on s'exposa el cas de TMC a Colòmbia²⁰² com a cas de vulneració de Drets Humans a nivell extraterritorial per part d'una empresa catalana i es proposa la creació d'un centre d'avaluació de l'activitat empresarial a l'exterior per fer seguiment i control sobre el compliment dels Drets Humans i ambientals. Serà al novembre de 2016 quan el Parlament va aprovar una Resolució sobre el respecte dels Drets Humans per part de les empreses que operen a l'exterior.²⁰³

La Resolució reafirma el seu compromís amb el marc internacional dels Drets Humans i reconeix les normes internacionals en matèria de medi ambient i pau, drets laborals, drets col·lectius, i dret al desenvolupament sostenible. Així mateix, proclama la seva adhesió a la creació d'un Instrument jurídicament vinculant sobre empreses i Drets Humans en procés de negociació pel Grup de Treball de Nacions Unides, i insta al Govern de la Generalitat a crear les bases del Centre d'avaluació d'impactes de les empreses catalanes a l'exterior en base al marc legal vigent i amb la participació de les organitzacions de la societat civil.²⁰⁴

Aquesta resolució serà recollida a nivell local a través d'una Moció municipal per la qual l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet donarà suport a la creació d'un marc legislatiu d'empreses i Drets Humans²⁰⁵ i estudiarà mesures d'aplicació dels Drets Humans a la contractació pública.

Grup de Treball de Sensibilització d'Empreses

Al 2016 el Parlament de Catalunya va instar al Consell de Cooperació al Desenvolupament a crear un grup de treball per elaborar un Pla de sensibilització adreçat a les empreses catalanes que operen a l'exterior. Es va crear així el Grup de Treball de Sensibilització d'Empreses-GTSE, participat per diferents departaments de la Generalitat, Sindicats, Universitats i Cambres de comerç. El grup impulsarà la coherència de les polítiques

202 (EL CRÍTIC, 2015)

203 (PARLAMENT DE CATALUNYA, 2016)

204 (LAFEDE.CAT, 2016)

205 (AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMENET, 2017)

públiques en matèria de contractació pública i Drets Humans potenciant la concertació dels diferents departaments de la Generalitat i la sensibilització del sector empresarial.

Proposta d'estratègia catalana d'empreses i Drets Humans

El 2017, el Conseller Romeva anuncia l'elaboració d'una Estratègia d'empreses i Drets Humans, en el marc de les Jornades sobre Empreses i Drets Humans organitzades per l'ICIP i la Direcció General de Cooperació al Desenvolupament, DGCD. L'estratègia serà impulsada pel Departament d'Afers i Relacions Institucionals i Exteriors i Transparència, a través de la DGCD, i amb la participació de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, el Departament d'Acció i el Departament d'Empresa i Coneixement. El Grup de Treball de Sensibilització d'Empreses-GTSE, serà l'espai de concertació i consulta per a la creació d'una proposta d'Estratègia que serà elaborada amb la participació d'organitzacions socials, empreses, sindicats, universitats i departaments de la Generalitat.

La proposta d'estratègia és presentada el 2017 i es fonamenta en els estàndards internacionals sobre empreses i Drets Humans seguint els Principis Rectors de Nacions Unides. Seguint els tres pilars fonamentals dels Principis Rectors, l' Estratègia està orientada a prevenir, protegir i reparar la vulneració de Drets Humans de les empreses a l'exterior. Determina el marc normatiu de Drets Humans vigents i d'obligat compliment pel conjunt d'actors en les seves accions a l'exterior, i introdueix la deguda diligència com a mecanisme de prevenció i control de la vulneració de Drets Humans.

Dirigida a millorar la responsabilitat social empresarial per assolir una empresa *innovadora, competitiva i excel·lent*, pretén assentar les bases d'un Pla Nacional d'Empreses i Drets Humans. L'estratègia proposa 31 mesures entre les quals destaquen l'elaboració d'un Estudi sobre la legislació vigent en matèria de Drets Humans i Empreses, un Codi de Contractació Pública, l'establiment d'un Centre d'estudi i avaluació

d'empreses i Drets Humans, un procediment de diligència deguda per prevenir, mitigar i rendir comptes de l'actuació de les empreses catalanes i, mesures de sanció i reparació de les conseqüències negatives provocades. Per tirar endavant l'estratègia la proposta estableix una Comissió interdepartamental encarregada del seu desplegament amb mecanismes de seguiment i indicadors de compliment específics.

La proposta d'estratègia ha constituït un marc general sobre la qüestió d'empreses i Drets Humans que ha permès reforçar la coherència de polítiques públiques entre els diferents departaments de la Generalitat i un instrument de sensibilització important del sector empresarial.

No obstant, la proposta d'estratègia no ha estat adoptada a nivell intern pel Parlament de Catalunya i constatem que alguns dels instruments proposats per l'estratègia s'han anat desenvolupant de forma independent i autònoma com el Codi de Conducta de la Contractació Pública o el Centre Català d'Empresa i Drets Humans. Amb tot, cal remarcar la necessitat d'avançar en aquest àmbit de forma concertada i mantenint la coherència de les polítiques públiques tenint en compte l'impuls de la Generalitat a la internacionalització i promoció de les empreses catalanes a l'exterior.

Portal de contractació pública de l'Ajuntament de Barcelona

L'Ajuntament de Barcelona disposa d'un portal de contractació pública que parteix del Decret d'Alcaldia S1/D/2017-1271 de 24 d'abril,²⁰⁶ de contractació pública sostenible, pel qual s'aproven les mesures i guies per aplicar la sostenibilitat en els contractes que gestiona l'Ajuntament, així com els organismes i consorcis on participa.²⁰⁷ La plataforma recull la normativa vigent sobre contractació pública així com diferents documents, guies i instruccions per a l'aplicació de la contractació pública responsable a nivell social i ambiental.²⁰⁸ Es compona també

206 (AJUNTAMENT DE BARCELONA)

207 (AJUNTAMENT DE BARCELONA, 2017)

208 (AJUNTAMENT DE BARCELONA, 2016), (AJUNTAMENT DE BARCELONA, 2017)

una Comissió de contractació pública sostenible i una Taula de seguiment participada per organitzacions, sindicats i empreses. Es planteja Contractació amb reserva social i es publica també els Plans i Memòries de seguiment anual dels objectius de contractació.

Guia per a la protecció i promoció dels Drets Humans en la contractació pública

Sorgida com iniciativa de la societat civil i amb l'objectiu d'oferir a les administracions catalanes una eina de contractació responsable, les organitzacions Novact, Servei Civil Internacional i Nexes, impulsaran el 2017 la Guia 99,3% Responsable.²⁰⁹ La guia proveeix d'un marc legal, així com de clàusules per aplicar en totes les fases del procés de contractació pública. Aporta també exemples concrets d'iniciatives que estan en marxa i ofereix annexes amb casos d'empreses que han vulnerat Drets Humans, investigats pel Observatori de Drets Humans i Empreses a la Mediterrània.

Guia per a la Incorporació de la perspectiva de gènere als contractes públics

A partir del compromís de la Generalitat de Catalunya amb la igualtat de gènere, adoptarà el 2018 un instrument específic per incorporar la perspectiva de gènere en la contractació pública. La Guia té dos objectius principals: incorporar perspectiva de gènere en els contractes de l'administració i incloure clàusules socials en els procediments de contractació per promoure i assolir la igualtat de tracte i d'oportunitats. La Generalitat publicarà una actualització el 2023 per tal d'incorporar nous mecanismes, adaptar la guia a la normativa vigent, incorporar models de clàusules i reforçar mecanismes de supervisió i control de compliment de les mesures proposades.²¹⁰

209 (OBSERVATORI DE DRETS HUMANS I EMPRESES A LA MEDITERRANIA, 2017)

210 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2023)

Codi de contractació socialment responsable

El codi parteix de les normatives recents sobre contractació pública socialment responsable i té l'objectiu d'unificar les diferents guies, i acords sobre la matèria per tal de facilitar la contractació responsable als òrgans de contractació pública. Així la Guia recull les clàusules de la Guia per a la inclusió amb caràcter social, que va ser revisada l'any 2014. També les guies ambientals com la Guia d'ambientalització de menjadors col·lectius, la Guia per a la compra verda de vehicles, la Guia per a la contractació de productes tèxtils ambientalment correcta, la Guia d'esdeveniments ambientalment correctes, la Guia per a l'adopció de criteris mediambientals en els contractes de manteniment d'instal·lacions d'edificis, i la Guia de bones pràctiques per al foment de l'R+D+I en l'àmbit de la contractació pública. A més d'aglutinar els diferents instruments i guies, la guia incorpora les orientacions del Codi de principis i conductes recomanables en la contractació pública, aprovat pel Govern de 2014, els codis de bones pràctiques en la contractació pública del servei de neteja i del servei de vigilància i seguretat, ambdós de 2011, i el Codi de bones pràctiques en la contractació pública dels serveis d'atenció a les persones de 2015.

El contingut principal és oferir una tipologia de clàusules específiques per incloure als procediments de contractació en el marc de la responsabilitat social corporativa.²¹¹

Moció 78/XII sobre la participació catalana en el colonialisme i l'esclavisme

El govern va aprovar el 2019 una moció on reconeix, lamenta i demana disculpes sobre el paper de Catalunya en colonialisme i esclavisme dins de l'imperi espanyol. La Moció advoca pel compromís de vetllar pel respecte dels Drets Humans en l'acció de les empreses catalanes a l'exterior. Insta a iniciar la creació del Centre d'estudi i avaluació sobre els impactes de les empreses catalanes a l'exterior amb participació de la societat civil i el Parlament; i reafirma el compromís per crear un

211 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2023)

instrument internacional jurídicament vinculant que garanteixi els Drets Humans per part de les empreses²¹².

Declaració del Dia internacional dels Pobles Indígenes

El juliol de 2020, el Parlament va aprovar una Declaració reconeixent els Pobles Indígenes com a pobles històricament discriminats i reconeixent alhora la seva gran aportació a la sostenibilitat del planeta.²¹³ La Declaració 401-00040/12, va ser aprovada amb la unanimitat de tots els grups parlamentaris. En ella el Parlament reafirma el seu compromís amb els drets dels Pobles Indígenes reconeguts internacionalment, i insta el Govern i la resta d'institucions públiques catalanes a promoure, protegir i complir de manera efectiva el Conveni 169 de l'Organització Internacional de Treball sobre Pobles Indígenes i tribals, ratificat per l'Estat espanyol l'any 2007, i la Declaració de les Nacions Unides sobre els drets dels Pobles Indígenes, aprovada el 2007.

Centre Català d'Empresa i Drets Humans

Des de l'Eix d'Empreses i Drets Humans, grup de treball d'organitzacions socials de Lafede.cat, es fa seguiment dels principals casos de vulneració de Drets Humans per part d'empreses catalanes que operen a l'exterior. Fruit de la incidència realitzada en diversos espais institucionals s'impulsa des del grup de treball la proposta del Centre Català d'Empreses i Drets Humans com un organisme públic independent amb personalitat jurídica pròpia.

El Parlament de Catalunya va aprovar la Resolució 359/XI el 3 de novembre de 2016, donant suport a la creació d'un Centre Català d'Empreses i Drets Humans i reitera aquesta proposició l'11 d'abril de 2019 i el 25 de juny de 2020. Finalment el juliol de 2020 es va registrar la proposta de Llei, amb el suport de JuntsxCat, ERC, PSC, Comuns i CUP. El febrer de 2022 el Parlament de Catalunya va acceptar a tràmit la Proposició de Llei de creació d'un organisme d'avaluació de l'impacte sobre els Drets

212 (PARLAMENT DE CATALUNYA, 2019)

213 (PARLAMENT DE CATALUNYA, 2020)

Humans de les empreses que operen a Catalunya i a l'exterior, amb els vots de sis grups parlamentari i el suport de més de 8.000 entitats de la societat civil.²¹⁴

Actualment, la gestió de la iniciativa recau en la Comissió d'Afers 'Exteriors, transparència i cooperació presidida per Junts per Catalunya. El president de la Comissió ha de convocar als ponents que impliquen més de 50 ponències sobre la proposta de llei. Les organitzacions socials reclamen un calendari àgil i atenció prioritària o en cas contrari la tramitació s'endarrerirà fins a finals de 2023. Per això les entitats han volgut denunciar que aquests gestos són senyals de la manca de voluntat política per assegurar que les empreses catalanes respectin els Drets Humans i ambientals amb la seva acció exterior.²¹⁵

Amb una ampla cobertura, el Centre té previst cobrir l'activitat empresarial de les 3.000 empreses catalanes que operen a l'exterior estenent la seva anàlisi a unes 7.500 filials i subcontractistes que intervenen en la seva cadena de valor. Per altra banda afectarà també a les empreses i filials vinculades a la contractació pública. El Centre Català d'Empresa i Drets Humans es constitueix així com una institució nacional de Drets Humans i servirà per avaluar l'impacte exterior de les operacions de les empreses transnacionals amb seu a Catalunya i/o que tenen inversions i activitats a Catalunya. Es planteja com un organisme públic i independent amb plena autonomia i personalitat jurídica pròpia que rendeix comptes a la societat civil, al Govern i al Parlament de Catalunya.

Les funcions principals del Centre estan centrades en la investigació i avaluació de l'activitat de les empreses catalanes a l'exterior i cobrirà així mateix aquelles empreses vinculades a la contractació de l'administració i el sector públic. El centre tindrà capacitat per rebre, investigar i fer seguiment de denúncies sobre casos de possibles vulneracions de Drets Humans que podran presentar les poblacions afectades i organit-

214 (PARLAMENT DE CATALUNYA, 2020)

215 (LAFEDE.CAT, 2022)

zacions de la societat civil. Contempla també mecanismes de sanció a les empreses i esta previst oferir suport per exigir accés a la justícia a les persones i comunitats afectades. Així mateix per garantir el respecte i compliment dels Drets Humans per part de les empreses i en compliment de la coherència de les polítiques públiques el Centre preveu la coordinació entre les diferents àrees de l'administració especialment orientades a la internacionalització i promoció de les empreses catalanes a l'exterior. A nivell internacional el Centre farà un seguiment de la normativa vigent sobre empreses i Drets Humans i participació activa en diferents xarxes i espais de treball així com propostes sobre normes vinculants de respecte al dret internacional dels Drets Humans i elaboració de dictàmens, informes i propostes de regulació. I també significativa la funció d'activació de mecanismes sancionadors a les empreses que vulnerin Drets Humans i ambientals reconeguts on destaca la suspensió de fons públics a la empresa implicada podent arribar també a la paralització i suspensió de contractes.

En opinió de Rodríguez-Piñero,²¹⁶ Oficial de Drets Humans de la Oficina de l'Alt Comissionat de Nacions Unides pels Drets Humans, el Centre pot ser un referent de la responsabilitat compartida dels actors estatals amb relació al respecte als Drets Humans per part de les empreses i hauria de servir per a fomentar una cultura empresarial catalana responsable.

Codi de contractació socialment responsable

Ferrocarrils de la Generalitat és una empresa pública que gestiona el transport i les activitats turístiques de muntanya i esquí de la Generalitat de Catalunya. Emmarcada en la seva estratègia 10/30, la sostenibilitat i les persones és un dels quatre eixos transversals que prioritza la entitat i la Responsabilitat Social esdevé un element fonamental dels set àmbits de l'Agenda Estratègica.

El Codi de Conducta socialment responsable va ser aprovat el 2020 i esdevé així un instrument fonamental per incorporar les mesures d'in-

216 (LAFEDE.CAT, 2022)

clusió social, respecte ambiental, igualtat d'oportunitats de lluita contra la corrupció i de promoció del comerç just i de proximitat. El codi contempla així les condicions a aplicar en tots els procediments de contractació de la companyia, i s'incorpora al perfil del contractant de la plataforma de contractació pública de la Generalitat de Catalunya.

Guia per a la contractació pública de serveis financers ètics i solidaris

Des de l'Observatori per a les Finances Ètiques s'elabora una Guia per a la contractació pública de serveis financers ètics i solidaris. La guia parteix d'una categorització dels serveis financers incloent aquells que es regulen en el marc de la Llei de contractació pública; i aquells altres com préstecs o moviments de tresoreria, per exemple. En base al marc regulador europeu proposa diversos criteris a aplicar durant la fase de preparació del contracte, en la fase d'adjudicació i el en seguiment posterior.

Proposta de Codi de conducta de contractació pública i Drets Humans

En base a un procés concertat amb l'Ajuntament de Barcelona, des de alterNativa intercanvi amb Pobles Indígenes, es fa un anàlisi sobre diferents clàusules en matèria de contractació pública i el 2020 presenta una proposta de Codi de Conducta per a la contractació pública. Més enllà d'una contractació socialment responsable amb criteris ambientals i socials la proposta de codi plasma el compromís de compliment efectiu de Drets Humans. Partint de la legislació vigent i convenis ratificats en matèria de Drets Humans, la proposta de codi esta formulada en base a clàusules específiques de Drets Humans, com per exemple contra el treball forçat, treball infantil, i consulta prèvia, per exemple. Cada clàusula conté la seva justificació en el marc de Drets Humans que justifiquen i emparen totes les clàusules proposades. La proposta contempla les fases de contractació, des de la licitació, l'adjudicació i el seguiment; de forma que incorpora criteris de verificació, mecanismes de seguiment i control, així com un règim de sancions.

Portal de contractació pública de la Generalitat de Catalunya

Com a part de l'Acord de govern la Generalitat aprova el 2023 la Comissió d'Ètica en la Contractació Pública.²¹⁷ La Comissió és la responsable de fer el seguiment de l'aplicació del Codi ètic per part de l'administració pública catalana, i resoldre conflictes o reclamacions sobre la seva implementació. També pot actuar d'ofici davant queixes rebudes o males praxis sobre contractació pública detectades pel sistema intern d'alertes. La seva pàgina web permet accedir a informació relativa a la composició de la Comissió, a les seves memòries i extractes així com la normativa reguladora i l'adhesió dels ens locals. Disposa també de canal de consulta i bústia de reclamacions.

Canal de consultes de la Comissió d'Ètica

Permet fer consultes relacionades amb la implementació del Codi per part dels òrgans adherits. També està obert a consultes per part de la ciutadania i empreses interessades en la seva aplicació. El canal de consultes no requereix la identificació de la persona física o jurídica que fa la consulta però sí un canal de comunicació per sol·licitar informació o documentació addicional relacionada amb la consulta.

Sistema intern d'alertes de l'administració de la Generalitat

Aquest sistema és un canal obert a la ciutadania i permet realitzar queixes i consultes sobre actuacions realitzades per persones u òrgans de l'administració pública contraries als principis i reglaments de gestió de l'administració de Catalunya. Aquest sistema permet presentar alertes per escrit o verbalment. Les alertes poden ser anònimes. A la seva pàgina web el sistema disposa d'informació sobre els àmbits d'alertes, com realitzar la gestió i una guia sobre el sistema intern d'alertes.

217 (GENERALITAT DE CATALUNYA, 2023)

V. CONCLUSIONS

En primer lloc constatem la gran diversitat d' instruments i mecanismes que operen a diferents nivells jurisdiccionals i en diferents àmbits, orientats al compliment dels Drets Humans. També constatem que alguns d'ells són de caràcter general i no específics per l'àmbit empresarial i que l'aplicació de qualsevol d'ells sinó de tots, requereix un coneixement exhaustiu dels seus requisits, el seu abast i les seves limitacions. Per tant, una primera conclusió per a les organitzacions i defensors de drets seria la necessitat de comptar amb una estratègia concreta cap a on orientar les accions de reclamació de vulneració de Drets Humans. Una estratègia que pot derivar, o no, en un procés de litigi estratègic, però que en qualsevol cas requereix plantejar un objectiu concret que serà el que definirà la via d'intervenció amb els instruments i mecanismes que considerem més oportuns, viables i eficaços. Caldrà doncs fer una anàlisi prèvia del context per part dels actors implicats on es pugui aprofundir sobre les oportunitats i fortaleses de la intervenció però també de les limitacions i amenaces que puguin comportar.

Destaquem també la heterogeneïtat de vies disponibles per a contribuir al compliment efectiu del marc de Drets Humans reconegut internacionalment. Algunes d'elles s'orienten a processos de mediació i negociació entre les parts; d'altres posen l'accent en desemmascarar la imatge corporativa i la reputació com a base de la relacions comercials i institucionals de les transnacionals; i d'altres focalitzen els esforços en la denuncia i compliment de drets. En qualsevol cas, podem concloure la necessitat de comptar amb el màxim suport possible des dels àmbits socials, mediàtics, institucionals, econòmics, i jurídics; que actuen en confluència i reforcen qualsevol de les vies escollides. Alguns o diversos dels mecanismes exposats poden constituir de forma paral·lela vies de reclamació i elements de base per a un possible litigi estratègic amb la finalitat de fer efectiu el compliment de drets per part de les empreses. En qualsevol cas, resultarà fonamental comptar amb els màxim de suports

i elements favorables per l'exercici de Drets Humans per part de les empreses. Serà fonamental un treball de concertació social i coordinació tant a nivell de base per part de les persones i comunitats afectades, com en cadascun dels àmbits relacionats: mediàtic, social, institucional, polític, econòmic, etc. En aquest sentit són fonamentals les aliances entre organitzacions de la societat civil com les actuacions de mobilització i incidència que reforcin les vies jurídiques i institucionals.

Malgrat la complexitat i disparitat dels instruments proposats hem volgut dibuixar un panorama que caldrà aprofundir amb informació, procediments, i actors clau específics de cada àmbit. És del tot necessari avaluar de forma realista les capacitats i recursos disponibles tant a nivell de recursos humans i tècnics com a nivell econòmic i de temps que poden comportar aquests processos.

També resulta evident la multiplicitat d'instruments, mecanismes i iniciatives de les administracions públiques que sovint actuen de manera aliena, descoordinada o superposada, o que sovint funcionen amb procediments desconexors del marc de Drets Humans. En aquest cas podem concloure la necessitat de reforçar els canals de relació dels diferents àmbits de l'administració pública per tal de que les iniciatives i instruments de compliment de Drets Humans siguin permeables i actuïn a tots els àmbits de l'administració, potenciant així el principi de coherència de les polítiques públiques. I en aquesta línia resulta del tot necessari teixir i articular una relació més directa amb persones afectades, defensors i defensores de drets i organitzacions de la societat civil, acadèmics i experts que articulen les demandes socials aportant experiència i expertesa pel compliment efectiu de drets.

Per últim, no podem deixar d'assenyalar com a conclusió final, la necessitat de comptar amb mecanismes de sanció efectius per a les empreses que vulneren Drets Humans. És important aprofundint alguns mecanismes de caràcter voluntari que emanen del marc de la responsabilitat social, i posen l'èmfasi en la mediació aportant elements de sensibilitat-

zació, formació i assessorament a les empreses. També de és de gran valor comptar amb l'orientació empresarial envers la diligència deguda pel compliment de Drets Humans. Amb tot, resulta fonamental establir un règim de sancions a les vulneracions de Drets Humans per part de les empreses; una administració forta i compromesa per erradicar la impunitat i un seguiment de casos que faci efectiu el compliment efectiu de drets per sobre del poder corporatiu. En aquest triple objectiu el Centre Català d'Empresa i Drets Humans és una necessitat urgent i impostergable per tal que Catalunya esdevingui un referent, aplicant a més el principi de coherència en les polítiques públiques, i fent efectiu la responsabilitat de respectar, protegir i garantir el compliment dels Drets Humans.

BIBLIOGRAFIA

- AECID, Agencia Española de Cooperación Internacional para el Desarrollo. (2009). Cómo evaluar proyectos de cultura para el desarrollo: Una aproximación metodológica a la construcción de indicadores. Madrid: Catálogo general de publicaciones generales. Recollit de <http://publicaciones.administracion.es>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. (2016). Guia de contractació pública social. Recollit de Gerència de Presidència i Economia. Direcció de Coordinació de Contractació Administrativa.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. (2017). Decret d'alcaldia S1/D/2017-1271, de 24 de abril, de contractació pública sostenible de l'Ajuntament de Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. (2017). Guia de contractació pública ambiental. Recollit de Gerència d'Ecologia Urbana. Direcció d'Estratègia i cultural de la sostenibilitat. Programa Ajuntament + Sostenible.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. (2021). Declaració Institucional. Recollit de <https://acortar.link/5AMyTP>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. (sense data). Contractació sostenible. Recollit de <https://ajuntament.barcelona.cat/contractaciopublica/ca/introduccio-i-beneficis>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. BARCELONA + SOSTENIBLE. (Consultat 2022). Estudis i informes. Recollit de https://www.ajsosteniblebcn.cat/ca/estudis-i-informes_19988
- AJUNTAMENT DE SANTA COLOMA DE GRAMANET. (2017). Moció presentada pel grup municipal del partit socialista de Catalunya en suport a la creació d'un marc legislatiu pel respecte dels drets humans de les empreses catalanes que operen a l'exterior. Recollit de https://www.gramanet.cat/fileadmin/Files/Ajuntament/mocions/2017/2017Maig/23_-_Mocio_GM_PSC_marc_legislatiu_empreses_catalanes.pdf
- ALERTA DH. (Consultat 2022). Empresa i vulneració de Drets Humans. Puerto Buenaventura. Recollit de <https://acortar.link/c1KMgs>
- ALIANZA POR EL TRATADO. (2016). Llamado a un instrumento internacional sobre derechos humanos, empresas transnacionales y otras empresas. Recollit de <https://www.treatymovement.com/es/treaty>
- ALIANZA POR LA SOLIDARIDAD. (2016). Caso Renace-Cobra ACS. La hidroe-léctrica que destruye Derechos en Guatemala. Recollit de <https://acortar.link/ATODW9>
- AMNISTIA INTERNACIONAL. (2015). Luxemburgo: Al descubierto graves lagunas en la normativa bancaria para frenar comercio temerario de armas

que alimenta atrocidades. Recollit de <https://www.amnesty.org/es/latest/news/2016/01/luxembourg-serious-gaps-exposed-in-banking-regulations-to-stem-reckless-arms-trade-2/>

AMNISTIA INTERNACIONAL. (2022). Bangladesh 2022. Recollit de <https://www.amnesty.org/es/location/asia-and-the-pacific/south-asia/bangladesh/report-bangladesh>

AUSTRALIAN GOVERNMENT. (2016). Leyes de tala ilegal de Australia. Información para empresas que exportan a Australia. Recollit de <https://acortar.link/hK2hgS>

AUSTRALIAN GOVERNMENT. (2018). Modern Slavery Act. Recollit de <https://www.legislation.gov.au/C2018A00153/latest/text>

BANCO MUNDIAL. (2020). El mecanismo de responsabilidad del Banco Mundial. Recollit de <https://acortar.link/fgwRs5>

BENAVIDES-CASALS, M. (2015). El efecto Ergo-Omnes de las sentencias de la Corte Interamericana de Derechos Humanos. Recollit de Int. Law: Rev. Colomb. Derecho Int. no.27 Bogotá July/Dec. 2015: http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1692-81562015000200005

BLANCO, I. (2020). Responsabilidad penal de las empresas multinacionales por delitos de corrupción en las transacciones internacionales. Recollit de Revista Electrónica de ciencia penal y criminología: <http://criminet.ugr.es/recpc/20/recpc22-16.pdf>

BRETTON WOODS PROJECT. (2018). Voces críticas sobre el Banco Mundial y el Fondo Monetario Internacional. Recollit de <https://www.brettonwoodsproject.org/es/2018/01/el-defensor-del-pueblo-lanzo-una-auditoria-condenatoria-del-proyecto-hidroelectrico-de-la-cfi-en-guatemala/>

BUSSINESS HUMAN RIGHT RESOURCE CENTRE. (2023). El proceso del tratado hasta la fecha. Recollit de <https://www.business-humanrights.org/en/big-issues/binding-treaty/>.

CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS, D. E. (2021). Valoración del tercer borrador del tratado vinculante sobre empresas transnacionales y derechos humanos. Recollit de <https://omal.info/spip.php?article9572>

CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS, D. E. (2022). Argumentos para establecer obligaciones propias y directas para las empresas transnacionales en el tratado vinculante sobre las ETN y los derechos humanos en la ONU. Recollit de <https://acortar.link/2mj-jHd>

CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANIA DE LOS PUEBLOS, D. E. (2023). Derechos para los Pueblos. Reglas para las Empresas. Primeras impresiones sobre el borrador actualizado para la sesión del 9th. Recollit de <https://acortar.link/r47Ayd>

- CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANÍA DE LOS PUEBLOS, D. E. (sense data). La necesidad de confrontar la arquitectura de la Impunidad. Recollit de <https://www.stopcorporateimpunity.org/tratado-vinculante-proceso-en-la-onu/?lang=es>
- CAMPAÑA GLOBAL PARA REIVINDICAR LA SOBERANÍA DE LOS PUEBLOS, DESMANTELAR EL PODER CORPORATIVO Y PONER FIN A LA IMPUNIDAD. (2022). Elementos para el tribunal internacional sobre empresas y derechos humanos. Recollit de como mecanismo de garantía de cumplimiento del Instrumento jurídicamente vinculante: https://www.stopcorporateimpunity.org/wp-content/uploads/2022/10/Elementos-Tribunal_Oct2022.pdf
- CAMPANARIO, Y. i. (2013). El caso de la empresa española Repsol. Recollit de Empresas domiciliadas en países ratificantes del Convenio 169OIT operando en territorios de pueblos indígenas en Perú: <https://acortar.link/YaMvTY>
- CANTÚ, H. (2021). El papel de las instituciones nacionales de derechos humanos en el ámbito de la responsabilidad empresarial. Recollit de <https://doi.org/10.22201/ijj.24484873e.2020.157.15224>
- CATALUNYA, P. D. (2021). Proposició de llei de creació del centre català d'empresa i Drets Humans. Recollit de https://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2021/07/Proposicio_Llei_registre_EmpresaiDH_juliol2021.pdf
- CEBADA, O. (2021). Estudi de Cas. La vulneració de Drets del Poble Q'ecqchí per la hidroelèctrica RENACE.. Barcelona: alterNativa Intercanvi amb Pobles Indígenes.
- CEBADA, O. (2023). De la responsabilitat social empresarial a la diligència deguda i el compliment efectiu de drets. Recollit de Col.lecció Empresa i Drets Humans. Per a la Coherència de les polítiques públiques.
- CENTRO DE INFORMACIÓN SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS. (2022). 8ª Sesión de la ONU, Grupo de trabajo sobre una propuesta de tratado sobre empresas y derechos humanos. Recollit de <https://acortar.link/kCv2u8>
- CENTRO DE INFORMACIÓN SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS. (2023). Borrador actualizado IJV. Recollit de <https://www.business-humanrights.org/es/temas-centrales/tratado-vinculante/>
- CHOMSKY, N., & WATERSTONE, M. (2020). Conseqüències del capitalisme. Organitzar el descontentament i la resistència. Tigre de paper.
- CIDH. REDESCA-RELATORIA ESPECIAL DE DERECHOS ECONOMICOS SOCIALES, C. Y. (2019). Informe empresas y derechos humanos: estándares interamericanos.
- CLAVERO, B. FORO PERMANENTE PARA CUESTIONES INDÍGENAS. (2010). Consulta y Consentimiento Previo, Libre e Informado a la luz del derecho internacional de los Derechos Humanos. Recollit de <http://www.>

defensachubut.gob.ar/userfiles/files/derindigena/clpi_bartolome_clave-ro.pdf

COALITION POUR DES MULTINATIONALES RESPONSABLES. (2018). Une loi efficace sur la responsabilité des multinationales – pour que les multinationales respectent les droits humains et les normes environnementales. Recollit de <https://responsabilite-multinationales.ch/notre-objectif>

COMPRA PUBLICA SOCIALMENT RESPONSABLE. (sense data). Videos. Recollit de <https://www.youtube.com/@comprapublicasocialmentres6584/videos>

COMUNA DE MOLENBEEK-SAINT JEAN. (2017). Modificació del Reglament sobre contractació pública. Recollit de <http://www.molenbeek.irisnet.be/fr/fichiers/conseil/motion/2017/motion-marches-publics-fr.pdf>

CONSEJO DE EUROPA. (Consultat 2023). Recollit de <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council-and-council-of-the-eu-es/>

CONSEJO DE EUROPA. (Consultat 2023). Estados miembros. Recollit de <https://www.coe.int/es/web/about-us/our-member-states>

CONSEJO DE EUROPA. (Consultat 2023). Grupo de derechos humanos. Recollit de <https://www.coe.int/es/web/about-us/our-member-states>

CONSEJO DE EUROPA. COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS. (Consultat 2023). Recollit de <https://www.coe.int/en/web/commissioner/activity-reports>

CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA. (Consultat 2023). ¿Cómo y cuándo adopta la UE sanciones? Recollit de <https://www.consilium.europa.eu/es/policies/sanctions/>

CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA. (Consultat 2023). Marco general de sanciones. Recollit de <https://eur-lex.europa.eu/ES/legal-content/summary/general-framework-for-eu-sanctions.html?fromSummary=13>

CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA. (Consultat 2023). UE Sanction map. Recollit de <https://www.sanctionsmap.eu/#/main>

COORDINADORA ESTATAL DE COMERCIO JUSTO. (2016). Comerç Just: un nou moviment en auge. Recollit de Quaderns de Comerç Just. Num. 6.

CORPORATE HUMAN RIGHTS BENCHMARK,. (2019). Informe Anual. Recollit de <https://www.corporatebenchmark.org/sites/default/files/2019-11/CHRB2019KeyFindingsReport.pdf>.

CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS. (1988). Caso Velásquez Rodríguez Vs. Honduras. Recollit de https://www.google.com/=2ahUKewiJuzt96aEA-xXzhf0HHab1ASgQFnoECBEQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.corteidh.or.cr%2Fdocs%2Fcasos%2Farticulos%2Fseriec_04_esp.pdf&usg=AOvVaw30K5-TfputQ6PDO2s3Z1Nn&opi=89978449

- CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS. (2001). Caso de la Comunidad Mayagna (Sumo) Awas Tingni. Fondo de Reparaciones y costas. Sentencia de 31 de agosto de 2001.
- CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS. (2003). Opinión consultiva OC 18/03. Recollit de <https://acortar.link/PPUTGX>
- CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS. (2009). Reglamento de la Corte interamericana de derechos humanos. Art. 37. Recollit de <https://acortar.link/caoLD3>
- CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS. (2016). Opinión consultiva OC 22/16. Recollit de <https://acortar.link/W9ZwUN>
- CORTE INTERAMERICANA DE DERECHOS HUMANOS. (Consultat 2021). ¿Qué son los amicus curiae? Recollit de https://www.corteidh.or.cr/amicus_curiae.cfm
- DEFENSOR DEL PUEBLO. GOBIERNO DE ESPAÑA. (Consultat 2022). Recollit de <https://www.defensordelpueblo.es/>
- DIPUTACIO DE BARCELONA. (2016). Unió Europea- Landmark a Economia Social i Solidaria. Recollit de <https://acortar.link/icfreQ>
- DUTCH GOVERNMENT. (2019). Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. Llei neerlandesa de Diligència Deguda sobre el Treball Infantil. Recollit de <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2019-401.html>
- EEUU. SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION. (2012). Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act relating to the use of conflict minerals. Recollit de <https://www.sec.gov/rules/final/2012/34-67716.pdf>
- EL CRÍTIC. (2015). Una empresa catalana es lucra a Colòmbia amb un projecte vinculat a vulneracions de Drets Humans. Recollit de <https://www.elcritic.cat/noticies/una-empresa-catalana-es-lucra-a-colombia-amb-un-proje-ct-e-vinculat-a-vulneracions-de-drets-humans-10870>
- EL SALTO DIARIO. (2021). El Tribunal Permanente de los Pueblos falla que el Estado colombiano realizó un genocidio continuado. Recollit de <https://www.elsaltodiario.com/justicia-universal/tpp-tribunal-permanente-pueblos-uribe-falla-genocidio-continuado-estado-colombiano>
- EUROPEAN COALITION FOR CORPORATE JUSTICE. (2022). European Commission's proposal for a directive on Corporate Sustainability Due Diligence.
- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (1994). Caso López Ostra contra España. Recollit de Sentencia 16798/90.: <https://acortar.link/GW6bXX>
- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (2008). Case of Bevacqua and S. v. Bulgaria. Recollit de Strasbourg. Application no. 71127/01: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-86875>

- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (2022). Guía práctica sobre criterios de admisibilidad. Recollit de <https://acortar.link/a7wrxn>
- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (Consultat 2023). Recollit de https://www.echr.coe.int/information-documents#newComponent_1346158325959_pointer
- EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS. (Consultat 2023). HUDOC. Fondo documental. Recollit de <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%20>
- EUROPEAN INVESTMENT BANK. (2020). Complains mechanism 2019. Recollit de <https://data.europa.eu/doi/10.2867/63440>
- FEDERACIÓN INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS. (2011). Empresas y violaciones de derechos humanos. Una Guía sobre mecanismos de denuncia para defensores y ONGs. Recollit de www.fidh.org
- FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS. (2015). 2 años después de la catástrofe del edificio Rana Plaza, las víctimas siguen esperando recibir compensaciones adecuadas. Recollit de <https://www.fidh.org/es/region/asia/bangladesh/2-anos-despues-de-la-catastrofe-del-edificio-rana-plaza-las-victimas>
- FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS. (2015). Bangladesh: El juicio del Rana Plaza. Declaración conjunta. Recollit de <https://www.fidh.org/es/region/asia/bangladesh/bangladesh-el-juicio-del-rana-plaza-declaracion-conjunta>
- FEDERACION INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS. (2020). Tratado vinculante sobre empresas y derechos humanos: Reflexiones sobre el segundo proyecto revisado. Recollit de <https://acortar.link/Sao08V>
- FERROCARRILS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. (2020). Codi de contractació socialment responsable de Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya i les seves societats mercantils.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (2021). Estudi sobre l'impacte exterior de la contractació pública tèxtil de la Generalitat de Catalunya. Recollit de <https://cooperaciocatalana.gencat.cat/ca/com-ho-fem/cooperacio-institucions/coherencia-politiques/estudi-impacte-exterior-contractacio-publica-tex-til/>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (2014). LLEI 16/2014, del 4 de desembre, d'acció exterior i de relacions amb la Unió Europea. Recollit de <https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=676911>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (2020). Adhesió dels ens locals al Codi ètic i de conducta en la contractació pública. Recollit de <https://contractacio.gencat.cat/ca/principis/transparencia-bones-practiques/bones-practiques/comissio-etica/adhesio-ens-locales-codi-principis/index.html>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (2023). ACORD GOV/226/2023, de 7 de novembre, pel qual s'aprova el Codi ètic i de conducta en la contractació

- pública i es crea la Comissió d'Ètica en la Compra Pública. Recollit de <https://dogc.gencat.cat/ca/document-del-dogc/?documentId=971686>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (2023). Actualització de la guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere en els contractes públics. Recollit de https://contractacio.gencat.cat/web/.content/principis/contractacio-es-strategica/social/guia_genere/actualitzacio-guia-igualtat-genere-2022.pdf
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (2023). Codi ètic i de conducta en la contractació pública. Recollit de <https://contractacio.gencat.cat/web/.content/principis/transparencia-bones-practiques/bones-practiques/codis-bones-practiques/codi-etic-conducta-contractacio-publica.pdf>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. (sense data). Comissió d'ètica en la compra pública. Recollit de <https://contractacio.gencat.cat/ca/principis/transparencia-bones-practiques/bones-practiques/comissio-etica/>
- GERMAN BUNDESTAG. (2021). Ley de la Debida Diligència de la Cadena de Suministro. Recollit de <https://zakk.ahk.de/es/region/infocenter/ley-de-bida-diligencia>
- GLOBAL WITNESS. (2019). Defendiendo el Mañana: La crisis climática y amenazas contra defensores de la tierra y el medio ambiente. Recollit de <https://www.globalwitness.org/es/defending-tomorrow-es/>.
- GLOBAL WITNESS. (2023). Siempre en pie. Personas defensoras de la tierra y el medio ambiente al frente de la crisis climática. Recollit de <https://www.globalwitness.org/es/standing-firm-es>
- GOBIERNO DE CANADA. (Consultat 2023). Defensoria del pueblo de Canadá para la conducta empresarial responsable - CORE. Recollit de https://core-ombuds.canada.ca/core_ombuds-ocre_ombuds/index.aspx?lang=spa
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2013). Proposición no de Ley presentada por el Grupo Parlamentario Socialista, sobre Responsabilidad Social Corporativa y Derechos Humanos. Recollit de <https://acortar.link/pIWMwV>
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2015). Guía de procedimiento para la tramitación de casos específicos ante el Punto Nacional de Contacto sobre la aplicación inapropiada de las Líneas Directrices por una empresa multinacional. Recollit de https://comercio.gob.es/InversionesExteriores/PNCLD/Tramitacion_casos_especificos/Documents/Guia-Procedimiento-PNC-15-11-20.pdf
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2017). Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del Sector Público, por la que se transponen al ordenamiento jurídico español las Directivas del Parlamento Europeo y del Consejo 2014/23/UE y 2014/24/UE, de 26 de febrero de 2014. Recollit de <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2017-12902>
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2017). Plan de Acción Nacional de Empresas y Derechos Humanos. Recollit de [https://www.boe.es/eli/es/res/2017/09/01/\(2\)](https://www.boe.es/eli/es/res/2017/09/01/(2))

- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2018). Proposición no de ley sobre la responsabilidad de las empresas españolas transnacionales en relación con el respeto a los derechos humanos y medioambientales. Recollit de <https://acortar.link/EgPUt1>
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2021). Anteproyecto de ley de protección de los derechos humanos, de la sostenibilidad y de la diligencia debida en las actividades de las empresas transnacionales. Recollit de <https://acortar.link/M328IZ>
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2023). Hacia una ley española de debida diligencia empresarial. Recollit de Carlos III, Madrid: <https://youtu.be/BWDPJmX-Q8Xw?feature=shared>
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (Consultat 2023). Casos tratados por el Punto Nacional de Contacto. Recollit de https://comercio.gob.es/InversionesExteriores/PNCLD/Casos_tratados_PNCs/Paginas/default.aspx
- GOBIERNO DE ESPAÑA VICEPRESIDENCIA SEGUNDA DEL GOBIERNO MINISTERIO DE TRABAJO Y ECONOMIA SOCIAL. (sense data). Punto Nacional de Contacto. Recollit de El portal de la Responsabilidad Social: <https://www.mites.gob.es/es/rse/puntocontacto/index.htm>
- GOBIERNO DE ESPAÑA, PUNTO NACIONAL DE CONTACTO DEL MINISTERIO DE INDUSTRIA, COMERCIO Y TURISMO. (2019). Informe del Punto Nacional de Contacto. Caso E-00007: Alianza por la Solidaridad-Empresa Española, Guatemala. Recollit de https://comercio.gob.es/InversionesExteriores/PNCLD/Casos_tratados_PNCs/Paginas/default.aspx
- GOBIERNO DE ESPAÑA. (2007). Instrumento de ratificación del Convenio 169 OIT sobre pueblos indígenas y tribales en países independientes, 1989 (número 169 de la OIT), hecho en Ginebra el 27 de junio de 1989. Recollit de BOE 2007-4813: <https://acortar.link/DvHNIM>
- GOBIERNO DE ESPAÑA. Ministerio de la Presidencia, Relación con las Cortes y Memoria Democrática. (08 / 03 / 2007). BOE num. 58, Instrumento de ratificación del Convenio sobre pueblos indígenas y tribales en países independientes, 1989 (número 169 de la OIT), hecho en Ginebra el 27 de junio de 1989. Recollit de Agencia Estatal del Boletín Oficial del Estado: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2007-4813
- GÓMEZ-ISA, F. (2006). Empresas transnacionales y derechos humanos: desarrollos recientes. Recollit de en Lan Harremanak Especial/Ale Berezia: Instituto de Derechos Humanos
- GÓMEZ-ISA, F. (2015). Las empresas transnacionales y los Derechos Humanos: ¿hacia un marco jurídico internacional de carácter vinculante? Madrid: Revista de la Responsabilidad Social de la Empresa, número 20.
- GÓMEZ-ISA, F. (Consultat 2023). El sistema europeo de derechos humanos. Recollit de Diccionario de Acción humanitaria y cooperación al desarrollo. HEGOA: <https://www.dicc.hegoa.ehu.eus/listar/mostrar/64.html>

- GÓMEZ-ISA, F. (sense data). Empresas Transnacionales y Derechos Humanos: desarrollos recientes.
- GÓMEZ-ISA, F.; PUREZA, JM. (2004). La protección internacional de los Derechos Humanos en los albores del SXXI. Bilbao: Universidad de Deusto. Recollit de <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjP6Zbd8bmEAxVp-gP0HHT1-DJ8QFnoECCYQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.corteidh.or.cr%2Ftablas%2F27570.pdf&usg=AOvVaw3bFFMvDQkL2hJys-hpEBS5K&opi=89978449>
- GONZALEZ, J. (2017). Transnacionals Oligarquia i Criminalització de la Protes-ta social. El cas Guatemala. Recollit de alterNativa Intercanvi amb Pobles Indígenes: <https://acortar.link/gKZMzL>
- GRUP CATALÀ D'EMPRESA I DRETS HUMANS. (2014). Qui som. Recollit de <https://alertadh.org/qui-som/>
- GRUP CATALÀ D'EMPRESA I DRETS HUMANS. (2015). Crida per donar suport a la creació del Centre Català d'Empresa i Drets Humans. Recollit de <https://alertadh.org/centre-empresa-i-dh/>
- GRUPO BANCO EUROPEO DE INVERSIONES. (2018). Política del mecanismo de reclamaciones. Recollit de <https://www.eib.org/en/about/accountability/complaints/index.htm>
- GUAMÁN, A. (2018). Diligència debida en derechos humanos y empresas transnacionales: de la ley francesa a un instrumento internacional jurídicamente vinculante sobre empresas y derechos humanos. Lex Social. Revista Jurídica de los derechos sociales. Vol.8 núm.2.
- GUAMÁN, A. (2022). Empresas y derechos humanos: Hacia una ley española de debida diligència empresarial. Recollit de Universidad Carlos III, Madrid. 40:00 - 58:00: <https://youtu.be/BWDPJmXQ8Xw?feature=shared>
- GUAMÁN, A.; PRIETO, J. (2019). La impunidad de las empresas transnacionales por violaciones de derechos humanos y ambientales. El caso Chevron: paradigma de la necesidad de normas vinculantes para garantizar el derecho al acceso a la reparacion de víctimas de crímenes corporativos. Recollit de <https://acortar.link/Yil5K5>
- GUIA DEL SISTEMA INTERNACIONAL DE DERECHOS HUMANOS PARA OBJETORES DE CONCIENCIA. (Consultat 2023). Tribunal europeo de derechos humanos. Recollit de <https://co-guide.org/es/mechanism/tribunal-europeo-de-derechos-humanos>
- HOPENHAYM, F. (2022). Los temas pendientes del tratado vinculante sobre empresas y DDHH son políticos. Consultat el Civicus, a <https://www.civicus.org/index.php/es/medios-y-recursos/noticias/entrevistas/6199-naciones-unidas-los-temas-pendientes-del-tratado-vinculante-sobre-empresas-y-ddhh-son-politicos>.

- HUMAN RIGHT WACHT. (Consultat 2022). Corte Penal Internacional. Recollit de <https://www.hrw.org/es/topic/international-justice/corte-penal-internacional>
- IGLESIAS, D. (2019). La institucionalización de las iniciativas de promoción del respeto de los derechos nos por parte de las empresas. Recollit de ICIP.
- INREDH. (2009). Por los derechos humanos de los pueblos y la naturaleza. Caso: Empresa Petrolera Chevron Texaco y su contaminación en la Amazonía ecuatoriana. Recollit de <https://acortar.link/F3Tf81>
- INREDH. (2016). Por los derechos humanos de los pueblos y la naturaleza. Resumen del Caso: Empresa Petrolera Chevron Texaco y su contaminación en la Amazonía ecuatoriana. Ecuador. Recollit de <https://inredh.org/el-mayor-juicio-del-mundo-llega-a-quito-chevron-texaco>
- INSTITUTO INTERAMERICANO DE DERECHOS HUMANOS. (2017). Empresas y Derechos humanos. Reflexiones desde América Latina.
- INTERNATIONAL CRIMINAL COURT. (Consultat 2022). Trying individuals for genocide, war crimes, crimes against humanity, and aggression. Recollit de <https://www.icc-cpi.int/>
- LAFEDE.CAT. (2016). El Parlament aprova per unanimitat una proposta pionera de control de les empreses catalanes a l'exterior. Recollit de <https://www.lafede.cat/ca/el-parlament-aprova-per-unanimitat-una-proposta-pionera-de-control-de-les-empreses-catalanes-a-lexterior/>
- LAFEDE.CAT. (2022). El Centre català d'empresa i Drets Humans, una eina pionera per a posar fi a les vulneracions de les transnacionals. Recollit de <https://www.lafede.cat/ca/diligencia-deguda-no-garanteix-el-compliment-dels-drets-humans-per-part-de-les-empreses-transnacionals>
- LAFEDE.CAT. (2022). Acte públic el 21 d'abril: Per què cal un Centre Català d'Empresa i Drets Humans? Recollit de <https://www.lafede.cat/ca/acte-public-el-21-d-abril-per-que-cal-un-centre-catala-dempresa-i-drets-humans/>
- LAFEDE.CAT. (2022). Entitats socials denuncien la manca de voluntat política per tirar endavant el Centre Català d'Empresa i Drets Humans davant el Parlament. Recollit de <https://www.lafede.cat/ca/entitats-socials-denuncien-la-manca-de-voluntat-politica-per-tirar-enda-vant-el-centre-catala-dempresa-i-drets-humans-davant-el-parlament/>
- LAFEDE.CAT. (2023). El Centre Català d'Empresa i Drets Humans: més a prop de fer-se realitat. Recollit de <https://www.lafede.cat/ca/el-centre-catala-dempresa-i-drets-humans-mes-a-prop-de-fer-se-realitat/>
- LATINA, O. D. (sense data). Tribunal permanente de los pueblos. Recollit de <https://omal.info/spip.php?article4857>
- LE MONDE. (2018). Total condamné à 500.000 euros d'amende pour corruption en Iran. Recollit de 21 décembre 2028: <https://www.lemonde.fr/>

international/article/2018/12/21/total-condamne-a-500-000-euros-d-amende-pour-corruption-en-iran_5401005_3210.html

- MÁRQUEZ, C. (2022). Instrumentos sobre la debida diligència en materia de Derechos Humanos. Orígenes, evolución y perspectivas de futuro. Recollit de Cuadernos de derecho transnacional. Vol. 14. Num. 2: <https://doi.org/10.20318/cdt.2022.7198>
- MARTÍN-ORTEGA, O. (2008). Empresas Multinacionales y Derechos Humanos en Derecho Internacional. Barcelona: Bosch.
- MARTÍN-ORTEGA, O. (2013). La diligència debida de las empresas en materia de derechos humanos: un nuevo estandar para una nueva responsabilidad. Papeles el tiempo de los derechos.
- MARTÍN-ORTEGA, O. (2020). Diligència debida obligatoria en materia de derechos humanos: opciones de control, aplicación y recursos en el marco de la futura legislación de la UE. Recollit de <https://ilawnetwork.com/es/library/by-author/olga-martin-ortega/>
- MC-GREGOR, E. (2019). Cuadernillo de Jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos N°11 Pueblos Indígenas y Tribales.
- MINISTERIO DE MEDIOAMBIENTE Y RECURSOS NATURALES., (2017). Informe Ambiental del Estado de Guatemala 2016. Recollit de <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjMlqSY2N70AhW-QA2MBHYOxCt8QFnoECAUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.marn.gob.gt%2FMultimedios%2F8879.pdf&usg=AOvVaw3YVDxibZa18XIW-jAIOiCpa>
- MOVIMIENTO GLOBAL POR UN TRATADO VINCULANTE. (sense data). <https://www.treatymovement.com/es/treaty>.
- NORWEGIAN GOVERNMENT. (2021). Act relating to enterprises' transparency and work on fundamental human rights and decent working conditions (Transparency Act). Recollit de <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2021-06-18-99>
- OBSERVATORI DE DRETS HUMANS I EMPRESES A LA MEDITERRANIA. (2017). Guia per a la protecció i promoció dels Drets Humans en la contractació pública. 99,3% Responsable. Recollit de <http://www.odhe.cat/download/1258/?tmstv=1711044031>
- OBSERVATORIO DE LA RESPONSABILIDAD SOCIAL CORPORATIVA. (2019). Los mecanismos de acceso a remedio en materia de empresas y derechos humanos. Recollit de <https://observatoriorsc.org/mecanismos-acceso-remedio-empresa-ddhh/>
- OIT. ORGANIZACION INTERNACIONAL DEL TRABAJO. (2022). Declaración tripartita de principios sobre las empresas multinacionales y la política social. <https://acortar.link/ZNpgTQ>.

- OMAL. OBSERVATORIO DE LAS MULTINACIONALES EN AMÉRICA LATINA. (sense data). Recollit de <https://omal.info/spip.php?article4820>
- OMAL. OBSERVATORIO DE LAS MULTINACIONALES EN AMÉRICA LATINA. (consultat 2022). Tribunal permanente de los pueblos. Recollit de <https://omal.info/spip.php?article4857>
- ONU. (2011). Principios rectores sobre las empresas y los derechos humanos. Puesta en práctica para proteger, respetar y remediar.. Recollit de <https://acortar.link/09A5kU>
- ONU. (2015). Agenda 2030 de desarrollo sostenible. Recollit de <https://unric.org/es/agenda-2030/>
- ONU. (2005). Representante Especial del Secretario General sobre la cuestión de los derechos humanos y las empresas transnacionales y otras empresas comerciales. Recollit de <https://acortar.link/eVa1Oo>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS. (2003). Resolución 2003/16. Responsabilidad de las empresas transnacionales y otras empresas comerciales en la esfera de los derechos humanos. Recollit de 22ª sesión. E/CN.4/2004/2, E/CN.4/Sub.2/2003/43, cap. VI: <https://acortar.link/LcsXpN>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS. (2016). Mejorar la rendición de cuentas y el acceso a las reparaciones para las víctimas de violaciones de los derechos humanos relacionadas con actividades empresariales mediante los mecanismos de reclamación no estatales. Recollit de A/HRC/44/32: <https://www.ohchr.org/es/documents/reports/improving-accountability-and-access-remedy-victims-business-related-human-rights>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE DERECHOS HUMANOS. (2018). Improving accountability and access to remedy for victims of business-related human rights abuse: The relevance of human rights due diligence to determinations of corporate liability. Recollit de <https://acortar.link/ul24y1>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS. (1998). Estatuto de Roma de la Corte Penal Internacional. Recollit de <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/rome-statute-international-criminal-court>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS. (2000). Business and Human Rights: A Progress Report. Mary Robinson. Recollit de <https://acortar.link/cGeuo7>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS. (2012). La responsabilidad de las empresas de respetar los derechos humanos. Guía para la interpretación. Recollit de <https://acortar.link/gyTZXK>
- ONU. ALTO COMISIONADO DE NACIONES UNIDAS DE DERECHOS HUMANOS. (2018). Declaración final de la Relatora Especial de las Naciones Unidas sobre los derechos de los pueblos indígenas, Victoria Tauli-Cor-

- puz al concluir su visita a Guatemala. Recollit de <https://www.ohchr.org/SP/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23068&LangID=S>
- ONU. ALTO COMISIONADO PARA LOS DERECHOS HUMANOS. (2020). Mejorar la rendición de cuentas y el acceso a las reparaciones para las víctimas de violaciones de los derechos humanos relacionadas con actividades empresariales mediante los mecanismos de reclamación no estatales. Recollit de Informe de la Alta Comisionada de las Naciones Unidas para los Derechos Humanos: <https://acortar.link/2KapPV>
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (1948). Declaración Universal de los Derechos Humanos. Recollit de <https://www.un.org/es/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (1993). Declaración sobre la eliminación de la violencia contra la mujer. Recollit de Resolución de la Asamblea General 48/104 del 20 de diciembre de 1993: <https://acortar.link/Hkvd9h>
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (1993). Principios relativos al estatuto de las Instituciones Nacionales (Principios de París). Recollit de Resolución 48/134 de la Asamblea General: <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/principles-relating-status-national-institutions-paris>
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (2001). Artículos sobre responsabilidad del estado por hechos internacionalmente ilícitos adoptado por la CDI en su 53º período de sesiones (A/56/10) y anexoado por la AG en su Resolución 56/83. Recollit de <http://www.gjdh.org.co/files/RESPONSABILIDAD%20DEL%20ESTADO%20POR%20HECHOS%20INTERNACIONALMENTE%20ILICITOS.pdf>.
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (2007). Declaración de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Pueblos Indígenas. Recollit de <https://acortar.link/zRqg0s>
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (2014). Resolución 26/9. Informe del Grupo de trabajo sobre el examen periódico universal. Recollit de <https://undocs.org/es/A/HRC/26/9>
- ONU. ASAMBLEA GENERAL. (2016). Informe del Relator Especial sobre la situación de los defensores de los derechos humanos. Recollit de <https://acortar.link/kGMOZF>
- ONU. COMISIÓN DE DERECHO INTERNACIONAL. (2001). Proyecto de artículos sobre responsabilidad del Estado por hechos internacionalmente ilícitos, adoptado por la CDI en su 53º período de sesiones (A/56/10) y anexoado por la AG en su Resolución 56/83, de 12 de diciembre de 2001, artículos 2, 4, 5, 7 y 8. Recollit de <https://acortar.link/No1CWQ>
- ONU. COMISIÓN PARA LA ELIMINACIÓN DE TODAS LAS FORMAS DE DISCRIMINACIÓN CONTRA LA MUJER. (2009). Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación sobre la mujer. Recollit de United Nations Audiovisual Library of International Law: <https://acortar.link/ykyA0W>

- ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS. (2011). Resolución 17/4 de 16 de junio de 2011 sobre los “Principios Rectores sobre las empresas y los derechos humanos. Recollit de https://digitallibrary.un.org/record/706796/files/A_HRC_RES_17_4-ES.pdf?ln=fr
- ONU. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS. (2014). Elaboración de un instrumento internacional jurídicamente vinculante sobre empresas transnacionales y otras empresas con respecto a los derechos humanos.
- ONU. CONSEJO ECONOMICO Y SOCIAL. (2005). Resolución 2005/69 sobre derechos humanos y empresas transnacionales y otras empresas comerciales. Recollit de <https://acortar.link/flPgey>
- ONU. Foro Permanente para Cuestiones Indígenas. (sense data). Los Pueblos Indígenas i la Agenda 2030. Recollit de ONU web site: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwimz9Lqk9n0AhX-q1uAKHaW-AxQQFnoECAgQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.un.org%2Fdevelopment%2Fdesa%2Findigenouspeoples%2Fwp-content%2Fuploads%2Fsites%2F19%2F2016%2F08%2FSpanish-B>
- ONU. GRUPO DE TRABAJO SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS. (sense data). Recollit de <https://www.ohchr.org/es/special-procedures/wg-business>
- ONU. GRUPO DE TRABAJO SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS. (Consultat 2022). Recollit de <https://www.ohchr.org/es/business/access-remedy>
- ONU. INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION. (Consultat 2022). Ratificaciones for Spain for ILO Convention. Recollit de <https://acortar.link/OFMFhw>
- ONU. OEIGWG. (2022). GRUPO DE TRABAJO INTERGUBERNAMENTAL DE COMPOSICIÓN ABIERTA SOBRE LAS EMPRESAS TRANSNACIONALES Y OTRAS EMPRESAS CON RESPECTO A LOS DERECHOS HUMANOS. Recollit de <https://www.ohchr.org/es/hr-bodies/hrc/wg-trans-corp/igwg-on-tnc>
- ONU. OEIGWG. Grupo de Trabajo intergubernamental de composición abierta sobre las empresas transnacionales y otras empresas con respecto a los derechos humanos. (2022). Propuestas del Presidente para artículos seleccionados del Instrumento Internacional Jurídicamente Vinculante. Recollit de <https://acortar.link/9b4VZk>
- ONU. OFICINA INTERNACIONAL DEL TRABAJO. (1989). Conveni 169OIT sobre Pobles Indígenes i Tribals en paisos independents. Recollit de ILO Web Site: <https://acortar.link/Nitlbj>
- ONU. OIGWG. (Consultat 2022). Recollit de <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/wg-trans-corp/igwg-on-tnc>
- ONU. PACTO MUNDIAL DE LAS NACIONES UNIDAS. (sense data). Recollit de <https://www.pactomundial.org>

- ONU. Presidencia OEIGWG. Grupo de Trabajo intergubernamental de composición abierta sobre las empresas transnacionales y otras empresas con respecto a los derechos humanos. (2017). Elementos para el proyecto de instrumento internacional jurídicamente vinculante sobre las empresas transnacionales y otras empresas con respecto a los derechos humanos. Resolución 26/9. A/HRC/RES/26/9. Recollit de <https://acortar.link/C0Lw4E>
- ORGANIZACION DE ESTADOS AMERICANO. IX Conferencia Internacional Americana. (1948). Declaración Americana de los Derechos y Deberes del Hombre. Recollit de CIDH web site: <https://www.oas.org/es/cidh/mandato/basicos/declaracion.asp>
- ORGANIZACIÓN PARA LA COOPERACIÓN Y EL DESARROLLO ECONÓMICO. (2017). Convención para combatir el cohecho de servidores públicos extranjeros en transacciones comerciales internacionales y Documentos Relacionados.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. (2014). Llei 16/2014, del 4 de desembre, d'acció exterior i de relacions amb la Unió Europea.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. (2016). Resolució 359/XI del Parlament de Catalunya, sobre el respecte dels Drets Humans per les empreses catalanes que operen a l'exterior.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. (2016). Resolució 359/XI sobre el respecte dels drets humans per les empreses catalanes que operen a l'exterior. Recollit de <https://acortar.link/c1KMgs>
- PARLAMENT DE CATALUNYA. (2019). Moció 78/XII del Parlament de Catalunya, sobre la visió del Govern amb relació a la participació catalana en el colonialisme i l'esclavisme. Recollit de <https://acortar.link/ol3pWx>
- PARLAMENT DE CATALUNYA. (22 / 07 / 2020). Declaració del Parlament de Catalunya amb motiu del Dia Internacional dels Pobles Indígenes. https://www.parlament.cat/ext/f?p=siap-cerca:expedient:::::p15_num_expedient:401-00040/12
- PARLAMENT DE CATALUNYA. (2020). Proposició de llei del Centre català d'Empresa i Drets Humans.
- PARLAMENTO EUROPEO. (Consultat 2022). Los Tratados y el Parlamento Europeo. Recollit de <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/es/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties>
- PARLAMENTO ITALIANO. (2001). disciplina della responsabilita' amministrativa delle persone giuridiche, delle societa' e delle associazioni anche prive di personalita' giuridica, a norma dell'articolo 11 della legge 29 settembre 2000, n. 300. Recollit de <https://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/01231dl.htm>
- PICON, M. L. (2019). Situación de comunidades rurales afectadas y amenazadas por empresas hidroeléctricas, palma de aceite, petróleo, caña de azúcar, y la reivindicación de los derechos individuales y colectivos de

los pueblos indigenas en el territorio de Tezulutlán. Coban, Guatemala: Asociación de Servicios Comunitarios de Salud ASECSA.

PIGRAU, A. (2016). Derechos humanos y empresas europeas. Un manual práctico para las organizaciones de la sociedad civil y los defensores de derechos humanos. Recollit de <https://acortar.link/8EokmV>

PIGRAU, A. (2018). El Plan de Acción Nacional de Empresas y Derechos Humanos de España. Balance y retos pendientes. Recollit de ICIP. Policy Paper: <https://acortar.link/zaG7ro>

PIGRAU, A. (2022). Empresas y derechos humanos: hacia una ley española de debida diligència empresarial. Recollit de Carlos III, Madrid - 24:00-32:00: <https://www.youtube.com/watch?feature=shared&v=BWDPJmXQ8Xw>

PIGRAU, A., & IGLESIAS, D. (2019). La versión revisada del borrador del tratado sobre empresas y derechos humanos: hacia la siguiente ronda de negociaciones.. Recollit de ICIP. Policy Paper. N° 19: <https://acortar.link/ZDtilc>

PIGRAU, A., & IGLESIAS, D. (2022). Consideraciones a la propuesta de directiva sobre diligència debida de las empresas en materia de sostenibilidad. Recollit de ICIP- Institut Català per la Pau: <https://acortar.link/Tv9KXg>

PLATAFORMA DE ORGANIZACIONES DE LA SOCIEDAD CIVIL. (2023). 30 organizaciones de la sociedad civil firman declaración conjunta sobre los impactos de actividades empresariales en América Latina y el Caribe. Recollit de <https://acortar.link/tpHYBd>

PLATAFORMA LATINOAMERICANA DE LA SOCIEDAD CIVIL SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS. (2023). Declaración organizaciones de la sociedad civil de América Latina y el Caribe. Recollit de <https://www.business-humanrights.org/es/%C3%BAltimas-noticias/30-organizaciones-de-la-sociedad-civil-de-am%C3%A9rica-latina-y-el-caribe-firman-declaraci%C3%B3n-conjunta-sobre-los-impactos-de-actividades-empresariales-en-la-regi%C3%B3n>

PLATAFORMA LATINOAMERICANA SOBRE EMPRESAS Y DERECHOS HUMANOS. (2023). Declaración de organizaciones de la sociedad civil de América Latina y el Caribe convocadas por la Plataforma Latinoamericana de la Sociedad Civil sobre Empresas y Derechos Humanos. Recollit de <https://acortar.link/rZqb62>

PLATAFORMA POR EMPRESAS RESPONSABLES. (2022). Casos recientes de abusos de empresas españolas. Recollit de <https://acortar.link/fn5NtL>

PLATAFORMA POR EMPRESAS RESPONSABLES. (Consultat 2022). Recollit de <https://empresasresponsables.org>

PLATAFORMA POR EMPRESAS RESPONSABLES. (Consultat 2023). La adopción de una obligación formal de debida diligència para las empresas españolas y para las que operen en el mercado español. Recollit de <https://empresasresponsables.org/manifiesto/>

- REPUBLIQUE FRANÇAISE. (2017). LOI no 2017-399 du 27 mars 2017 relative au devoir de vigilance des sociétés mères et des entreprises donneuses d'ordre. Recollit de https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf?id=9a-awcYcwvknYs2UUCMwL4ix_erjixoTD_Jy3AVXRfk=
- RODRIGUEZ-CARMONA, A., & DE LUIS ROMERO, E. (2016). Hidroeléctricas que matan. Una investigación del impacto de Hidro Santa Cruz y Renace en los derechos humanos de pueblos indígenas. Recollit de <https://acortar.link/gIWMYJ>
- RODRIGUEZ-PIÑERO ROYO, L. (2006). M.Berraondo López, M. Coord. El sistema interamericano de derechos humanos y los pueblos indígenas.. Recollit de CIDH web site: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj1l4X6udn0AhUJDmMBHfGXdy4QFnoECBYQA-Q&url=https%3A%2F%2Fcortheidh.or.cr%2Ftablas%2F24006.pdf&usq=AOvVaw2ufMIsETTA_ARiAVEZW2yY
- STATE OF CALIFORNIA. DEPARTMENT OF JUSTICE. (2010). California transparency in suply chain act. Recollit de <https://oag.ca.gov/SB657>
- TOZZINI ADVOCADOS. (2023). Empresas y derechos humanos. Marco normativo global en transformación.
- TRIBUNAL PERMANENTE DE LOS PUEBLOS. (Consultat 2023). Recollit de <https://permanentpeopletribunal.org/>
- UE. (2023). Como llevar un asunto al tribunal. Recollit de https://e-justice.europa.eu/content_how_to_proceed-34-es.do?clang=es
- UE. (Consultat 2023). Defensor del pueblo europeo. Recollit de https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-ombudsman_es
- UE. (<http://ec.europa.eu/odr>). Plataforma de resolución de litigios en línea. Recollit de <http://ec.europa.eu/odr>
- UE. COMITÉ ECONÓMICO Y SOCIAL. (2019). Dictamen del Comité Económico y Social Europeo sobre el Tratado vinculante de las Naciones Unidas sobre empresas y derechos humanos. Recollit de 2020/C 97/02): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=CELEX:52019IE1278>
- UE. CONSEJO DE DERECHOS HUMANOS. (2015). Comunicación conjunta al Parlamento Europeo y al Consejo: Plan de Acción sobre derechos humanos y democracia 2015-2019. Recollit de Mantener los derechos humanos entre las prioridades de la agenda de la UE. 28 de abril de 2015: <https://eur-lex.europa.eu/ES/legal-content/summary/human-rights-and-democracy-the-eu-s-new-action-plan.html>
- UE. CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA. (2020). Reglamento (UE) 2020/1998 del Consejo de 7 de diciembre de 2020 relativo a medidas restrictivas contra violaciones y abusos graves de los derechos humanos. Recollit de <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32020R1998>

- UE. CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA. (sense data). Derechos humanos y democracia. Marco estratégico y Plan de acción de la UE. 25 de junio de 2012 N°doc.prec.11417/12. Recollit de <https://acortar.link/Z2gKBf>
- UE. CONSEJO EUROPEO. (2016). Conclusiones sobre migración, seguridad, desarrollo económico y social y juventud, y relaciones exteriores. Recollit de <https://www.consilium.europa.eu/es/press/press-releases/2016/12/15/euco-conclusions-final/>
- UE. CONSEJO EUROPEO. (2020). El Consejo aprueba las Conclusiones sobre el Plan de Acción de la UE para los Derechos Humanos y la Democracia 2020-2024. Recollit de <https://www.consilium.europa.eu/es/press/press-releases/2020/11/19/council-approves-conclusions-on-the-eu-action-plan-on-human-rights-and-democracy-2020-2024/>
- UE. DEFENSOR DEL PUEBLO EUROPEO. (2016). El Defensor del Pueblo acoge con satisfacción el compromiso de la Comisión de tener más en cuenta el medio ambiente y los derechos humanos en el examen de los organismos de crédito a la exportación. Recollit de <https://www.ombudsman.europa.eu/es/case/es/47553>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2004). Derechos humanos en el mundo y política de la UE. Resolución del Parlamento Europeo sobre el Informe anual de los derechos humanos en el mundo en 2004. Recollit de y la política de la Unión Europea en materia de derechos humanos. (2004/2151(INI)): <https://acortar.link/4SHKWF>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2010). Reglamento UE N ° 995/2010 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 20 de octubre de 2010, por el que se establecen las obligaciones de los agentes que comercializan madera y productos de la madera Texto pertinente a efectos del EEE. Recollit de <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=CELEX%3A32010R0995>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2012). Reglamento (UE) n ° 1215/2012 del Parlamento Europeo y del Consejo, de 12 de diciembre de 2012, relativo a la competencia judicial, el reconocimiento y la ejecución de resoluciones judiciales en materia civil y mercantil (versión refundida). Recollit de <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32012R1215>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2016). Resolución del Parlamento Europeo, de 27 de abril de 2017, sobre la iniciativa emblemática de la Unión en el sector de la confección (2016/2140(INI)). Recollit de https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0196_ES.html
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2016). Responsabilidad de las empresas por violaciones graves de los derechos humanos en terceros países. Resolución del Parlamento Europeo, de 25 de octubre de 2016, sobre la responsabilidad de las empresas. Recollit de <https://acortar.link/QXusOz>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2017). Reglamento UE 2017/821 del Parlamento Europeo y del Consejo de 17 de mayo de 2017 por el que se

establecen obligaciones en materia de diligència debida en la cadena de suministro por lo que respecta a los importadores de la Unión. Recollit de de estaño, tantalio y wolframio, sus minerales y oro originarios de zonas de conflicto o de alto riesgo: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A32017R0821>

- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2018). Resolución de 4 de octubre de 2018, sobre la contribución de la Unión a un instrumento vinculante de las Naciones Unidas sobre las empresas transnacionales y otras empresas con características transnacionales con respecto a los derechos humanos. Recollit de <https://acortar.link/milDmQ>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2023). Recollit de <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2023). Resolución del Parlamento Europeo, de 12 de julio de 2023, sobre el control de las actividades financieras del Banco Europeo de Inversiones. Recollit de Informe anual 2022 (2023/2046(INI)): <https://acortar.link/izkXHx>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO. (2023). Resolución del Parlamento Europeo, de 16 de marzo de 2023, sobre las Directrices de la UE sobre Defensores de los Derechos Humanos (2021/2204(INI)).
- UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO. (2007). Reglamento nº 864/2007 de 11 de julio relativo a la ley aplicable a las obligaciones extracontractuales (Romall). Recollit de <https://acortar.link/awQgiV>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO. (2014). Directiva 2014/24/UE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 26 de febrero de 2014, sobre contratación pública y por la que se deroga la Directiva 2004/18/CE. Recollit de <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO. (2014). Directiva 2014/95/UE del Parlamento Europeo y del Consejo, de 22 de octubre de 2014, por la que se modifica la Directiva 2013/34/UE en lo que respecta a la divulgación de información no financiera e información sobre diversidad por parte de determinadas grandes empresas y determinados grupos: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO. (2014). Directiva del Parlamento Europeo y del Consejo de 22 de octubre de 2014 por la que se modifica la Directiva 2013/34/UE en lo que respecta a la divulgación de información no financiera e información sobre diversidad. Recollit de por parte de determinadas grandes empresas y determinados grupos: <https://acortar.link/YwoEJK>
- UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO. (2017). Reglamento UE 2017/821 por el que se establecen obligaciones en materia de diligència debida en la cadena de suministro por lo que respecta a los importadores de la Unión de estaño, tantalio, wolframio, oro y minerales en zonas de alto

riesgo. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX%3A32017R0821>.

- UE. PARLAMENTO EUROPEO Y CONSEJO. (2023). Enmiendas aprobadas por el Parlamento Europeo el 1 de junio de 2023 sobre la propuesta de Directiva del Parlamento Europeo y del Consejo sobre diligència debida de las empresas en materia de sostenibilidad y por la que se modifica la Directiva 2019/1937. Recollit de https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0209_ES.html
- UE. PARLAMENTO Y CONSEJO. (2014). Directiva 2014/24/UE del Parlamento y el Consejo sobre contratación pública.
- UE. PARLAMENTO, CONSEJO Y COMISIÓN EUROPEA. (2012). Carta de los derechos fundamentales de la Unión Europea. (2012/C 326/02). Recollit de <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT>
- UE. (sense data). Plataforma de resolució de litigis en linea.
- UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. (2017). Improving access to remedy in the area of business and human rights at the EU level. Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights. Recollit de FRA Opinion-1/2017 (B&HR). Vienna. 10 April 2017: <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/improving-access-remedy-area-business-and-human-rights-eu-level>
- UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. (2019). Report on Access to legal remedies for victims of corporate human rights abuses in third countries. Recollit de <https://acortar.link/HVuOBX>
- UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. (2017). Improving Access to Remedy in the Area of Business and Human Rights at the EU Level: Opinion of the European. Recollit de <https://acortar.link/qDleeu>
- UE. UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. (2019). Business-related human rights abuse reported in the EU and available remedies. European Union Agency for Fundamental Rights. 2019. Recollit de https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2019-business-and-human-rights-focus_en.pdf
- UE. CONSEJO DE EUROPA. (2016). Derechos humanos y negocios - Recomendación CM/Rec(2016)3 del Comité de Ministros a los Estados miembros (2016). Recollit de <https://edoc.coe.int/en/fundamental-freedoms/7302-human-rights-and-business-recommendation-cm-rec20163-of-the-committee-of-ministers-to-member-states.html>
- UNIÓN EUROPEA. (Consultat 2023). Derechos humanos y democracia. Recollit de https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/human-rights-and-democracy_es
- UNITED KINGDOM GOVERNMENT. (2015). Modern Slavery Act. Recollit de <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/contents>

- UNIVERSIDAD EN INTERNET. (2020). Drittwirkung en derecho. Recollit de <https://www.unir.net/derecho/revista/drittwirkung-en-derecho/>
- VARGAS M. i GONZÁLEZ, L. (2020). La contractació pública de l'Ajuntament de Barcelona, una anàlisi de la responsabilitat extraterritorial, vulneració dels Drets Humans i del medi ambient al Sud Global. Recollit de AJUNTAMENT DE BARCELONA: <https://acortar.link/1LGZg>
- WAMAN WASI. (2006). ¿Acaso comemos plata? Recollit de <https://acortar.link/YVtFb9>
- XARXANET. (2022). 7 empreses investigades per vulnerar els Drets Humans, amb vinculació amb Catalunya. Recollit de <https://xarxanet.org/economic/noticies/7-empreses-investigades-per-vulnerar-els-drets-humans-amb-vinculacio-amb-catalunya>

www.alternativa-ong.org

